

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 39
2/2023
28. január 2023

Cena 1,- €

Ludovít Štúr

ZALOŽIL LUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVO O SLOVENSKU

Vyšiel som z referendovej miestnosti práve vo chvíli, keď sa z neďalekého kostola oproti vyhrnul na parkovisko pred obecným úradom početný zástup ľudí v čiernom. Zrejme ich do svätostánku priviedla panychída alebo výročná omša za zosnulým. Takýchto duchovných slávností bolo, je a bude v tejto dedine „požehnané“. Vlni a predvlni, v mnohých prípadoch predčasne a nečakane – ako sa zvykne vraviť s úprimnou sústrasťou na posledných rozlúčkach – odišlo tu do večnosti štvrt' stovky ľudí, ktorí podľa úmrtných listov podľahli akože covidu a koronavírusovej pandémie...

Po bezprostrednom vneme z „referendového aktu“ v slabo vykúrenej veľkej sále kulturáku, a po stretnutí so skrehnutými a nudiacimi sa členmi volebnej komisie nad prázdny hárkami so zoznamami voličov čakal som zo zvedavosti i s nádejou, koľkí z pietneho zhromaždenia zamieria k neďalekému vchodu s nápisom Volebná miestnosť. Aj keď som ich takmer vyprevádzal a posúval očami – dvaja či traja... Ostatní nasadli do zaparkovaných áut a zrejme zaujatí starosťami o plné mrazáky, prípravu obeda a výpadkami elektriny po snehovej kalamite sa ani nepozreli tým smerom, kde sa práve možno rozhodovalo aj o ich ďalšom živote...

Odkedy našu planétu zamorili správy o nakazených čínskych netopieroch, postrekových aerosólových eroplánoch s čudnými hnojivami a postrekmi na redukcii populácie (aj myslenia), odkedy zem ovládli plány na globálne resety a iné svinstvá, ľudia akoby sa opäť utiahli do jaskýň i do seba a na náš rod akoby dopadla doba kyjaková, „automatizovaná až po poslednú gombičku na kožuču šialenstva“ – ako predvídal básnik Válek. Zaočkovala spoločnosť vakcínami strachu a podriadila ľudskosť imperiálnemu a imperialistickému Molochovi s jeho bezohľadným motom Rozdeľuj a panuj! a s rovnako bezcitným dôvetkom: „Na slzy nehľad, nehľad na srdce...“

Rozdelení, rozdrobení až rozmrvení, ovládaní oligarchami a klanmi, klamaní propagandou a protekčným vedením velebíme zisťujúcich nábov – ich peniaze i bomby. Ako slepi dávame sa viesť jednookými, potkýnajúcimi sa o svoje intelektuálne limity a morálne zlyhanie. Akoby u nás bola iná vôľa ľudu ako vo francúzskych a španielskych uliciach alebo švajčiarskych referendových miestnostiach!

Kráčame od neúspechu k neúspechu vo vraj úspešnom príbehu...

Emil SEMANCO

NEÚSPEŠNÝ PLEBISCIT

Členka folklórneho súboru z Martoviec v kroji vhadzuje obálku do urny v Martovciach

Mnohé slovenské obce vymierajú

str. 5

Peter WEISS: Máme svoju republiku

str. 8

Najdlhšia púť Martina Kukukčína

str. 10

TRI OTÁZKY PRE: Máriu HANZELOVÚ, inštruktorku Slovenskej asociácie Nordic walkingu

S paličkami k zdraviu tela a duše

• Nordic walking je ozdravná športová aktivita. Pre aké vekové kategórie tento šport odporúčate a prečo?

Je to mladý druh športu, ktorý vznikol v roku 1930 vo Fínsku. Založením Slovenskej asociácie Nordic walkingu v roku 2013 sa stal populárnym aj u nás. Pohyb pri Nordic walkingu vychádza z prirodzenej chôdze. Zvládnú ho už päťročné deti a horná hranica je neobmedzená. Táto aktivita je finančne nenáročná, potrebujete len špeciálne paličky. Pri správnej technike chôdze s paličkami získate správne držanie tela, zapájanie takmer deväťdesiatich percent svalov, posilnenie imunity. Je to prevencia

osteoporózy, obezity a kardiovaskulárnych ochorení.

• Úroveň záťaže si môže regulovať každý sám?

Pre svoju jednoduchosť, ako aj fyzickú nenáročnosť je „severská chôdza“ jedným z mála športov, ktorý je vhodný prakticky pre každého. Samozrejme, podľa svojej kondície, pohybových schopností a zdravotných možností. Rovnako je odporúčaný osobám, ktoré sa zotavujú po zraneniach formou rehabilitácie. Paličky pomáhajú spáliť až o dvadsať percent viac energie ako pri bežnej chôdzi.

• Pohyb je život. Patrite k akreditovaným inštruktorm

Nordic walkingu. Čo odporúčate tým, ktorí by chceli vyskúšať tento šport?

Na začiatku je vhodné oboznámiť sa a vyskúšať si túto ozdravnú športovú aktivitu s akreditovaným inštruktorm, aby ste sa naučili správnu techniku. Postupne sa zvyšuje počet inštruktórov po celom Slovensku, takže nie je problém nájsť vhodné miesto, čas, kedy by ste sa mohli naučiť pod dohľadom a s nácvikom správne používanie špeciálnych paličiek pre Nordic walking. Pripojiť sa môže každý prostredníctvom kalendára kurzov na stránke Slovenskej asociácie Nordic walking-u.

Zhovárala sa: Eva SISKOVÁ
Foto: archív

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

R - 2023002

V SNN 3/2023
SI PREČITATE

Najbližšie vydanie Slovenských národných novín 3 vyjde 11. februára 2023
■ Rebelujúci štúrovec Janko Vlastimil MATÚŠKA napísal text našej národnej hymny
■ Južný Zemplín je turisticky atraktívny región a centrum produkcie slovenského Tokaja

Referendum je neplatné, ignorovať ho sa moci nevyplatí Vyše milióna voličov odkázalo vláde – stačilo!

Ivan BROŽÍK – Karikatúra:

Dokonce ešte aj médiá hlavného prúdu v nedeľu ráno po referende písali, že „poreferendové reči Igora Matoviča o hanebne nízkej účasti a jasnom odmietnutí návratu mafie sú úplné hlúposti... O opaku vypovedajú čísla z prieskumov agentúr i ten vyše milión voličov, čo vstal a aktívne vláde odkázal, že má skončiť čo najskôr“. (Citát z Denníka N)

Na referende sa zúčastnilo vyše 27 percent oprávnených voličov. Najvyššia účasť bola v Trenčianskom kraji, kde prišlo vyjadriť svoj názor vyše 36 percent voličov. Hlasovať tam prišlo takmer 170-tisíc obyvateľov. V Považskej Bystrici prišlo k urnám dokonca takmer 40 percent ľudí. Najmenší záujem vzbudilo referendum na juhu Slovenska. Takmer 98 percent z voličov zúčastnených na referende hlasovalo „áno“. Občania v referende odpovedali na otázku, či súhlasia s tým, aby bolo možné skrátiť volebné obdobie referendum alebo uznesením Národnej rady SR. Zabezpečiť to má zmena ústavy. Podľa polície referendum sa uskutočnilo v absolútnom poriadku, podľa mnohých členov volebných komisií aj v pokojnej, miestami až priateľskej atmosfére. Neplatnosť plebiscitu vyplýva z Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorej „sú výsledky referenda platné, ak sa na ňom zúčastnila nadpolovičná väčšina oprávnených voličov a ak bolo rozhodnutie prijaté nadpolovičnou väčšinou účastníkov referenda“. Konečná účasť 27 percent všetkých voličov nie je až taká nízka, keď referendum odmietli všetci traja najvyšší predstavitelia štátu. Aj takto si predstavujú svoj postoj voči najvyššej forme priamej demokracie.

■ ATENTÁT NA SLOVENSKO

Vláda aj tak nedovláda. Voľby budú tento rok predčasné. Ako sa dalo predpokladať, budú zrejme v čo najskoršom možnom termíne z pohľadu moci, teda v septembri. Vláda Eduarda Hegera tak dosiahne historický rekord v spôsobe vládnutia – od júna 2022 až do septembra 2023 sa totiž zaoberá výlučne vlastným rozpadom a celý ten čas cez rôzne pokusy o nové „sedemdesiatšesťky“ hľadá iba záchranné

koleso, aby sa udržala na hladine. Hlavný iniciátor referenda predseda Smeru – SD Robert Fico sa k nemu vyjadril: „Ďakujem každému z vás, kto sa na referende zúčastnil. Bez zmeny Ústavy SR nemôžeme vyvolať predčasné voľby. Čaputová, Heger a ďalší údajní demokrati skoršie voľby nechcú, preto tak otvorene idú proti referendu. Nenechajme sa odradiť protislovenskými médiami a najvyššími ústavnými činiteľmi, ktorí v priamom prenose páchajú politický atentát na Slovensko!“

■ KRÍZA ŠTÁTU

„Naša vlasť sa nachádza v hlbokéj kríze.“ Pripomenul Peter Pellegrini, predseda ďalšej prouferendovej strany Hlas. A pokračoval: „Vysoké ceny energií ruiniujú našu ekonomiku. Pacienti musia platiť v ambulanciách, aby vôbec boli ošetrení. Školské obedy sa stávajú luxusom len pre bohatých. A státisíce seniorov sa prepádajú do pásma chudoby. Vláda nepracuje pre ľudí – háda sa medzi sebou, vyrába čoraz väčší chaos a ľudia chudobnejú. Slovensko je už tri roky aj v hlbokéj politickej kríze. Potrebuje novú kompetentnú a zodpovednú vládu, ktorá bude rýchlo a efek-

tívne riešiť reálne problémy ľudí. Jediná možnosť, ako k takejto vláde dospieť, je cez predčasné voľby.

Vládna koalícia však predčasné voľby nechce. Robí všetko pre to, aby sa nepodarilo zmeniť ústavu, ktorá by tieto voľby následne umožnila. Odvolaná vláda bez mandátu chce vládnúť ďalšie mesiace len preto, že je priľpená k svojim stoličkám. A vôbec ju nezaujíma, že už 70 percent občanov si želá predčasné voľby a 60 percent ich chce čím skôr.“ Povedal na okraj referenda Peter Pellegrini.

■ ČO VEREJNÝ PRÍSLUB?

Verejný prísľub definuje § 850, Zákon č. 40/1964 Zb. v Občianskom zákonníku. A to takto: „Verejným prísľubom sa zaväzuje ten, kto verejne vyhlási, že zaplatí odmenu alebo poskytne iné plnenie jednému alebo niekoľkým z bližšie neobmedzeného počtu osôb, ktoré splnia podmienky určené vo verejnom prísľube.“ Za verejný prísľub možno považovať aj predvolebné sľuby či volebné programy. OĽaNO chce najnovšie v príkrom protiklade s vôľou vyše milióna voličov a pri takmer 93-percentnej nedôvere

prostredníctvom ústavy zabrániť zmiešanému volebnému systému, ktorý mali sami v roku 2016 v programe. Podmieňuje tým svoj súhlas s prijatím zákona o možnosti usporiadať predčasné voľby v parlamente. Lenže práve tento verejný prísľub, že chce po prípadnom zvolení, dalo v predvolebnej kampani v roku 2020 voličom a napísalo si ho aj do svojho volebného programu. Predseda poslaneckého klubu OĽaNO toto hodnotové „salto mortale“ vysvetľuje bez problémov slovami „vyvíjame sa, každý sa vyvíja“. Komentár necháme na čitateľoch.

■ TAKŽE SEPTEMBER

Ak sa nestane zázrak, pravda. So septembrovým termínom „je ochotná zmieriť sa“ aj prezidentka Zuzana Čaputová, trojposlanecová strana Za ľudí nechce žiadne predčasné voľby, zvyšok koalície žiada najskôr september, ak vôbec „ak“... Nad svojvoľou týchto trosiek moci však visi prezidentkina hrozba, že ak parlament do konca januára neprijme potrebnú legislatívu na konanie predčasných volieb, teda spôsob, ako skrátiť ústavné volebné obdobie, potom vymenuje úradnícku vládu. Upokojuje aj nateraz jasný postoj hnutia SME RÓDINA na čele s Borisom Kollárom, ktoré už aóniu vlády a politický „Cirkus Humberto“ na Slovensku nemieni predžovať. Boris Kollár je, citujeme, „ochotný pristúpiť aj na to, že o skrátení volebného obdobia rozhodnú len poslanci“. Tvrdí, že jeho hnutie „nemá problém, aby to bolo aj uznesením či zákonom. Ak to má pomôcť veci, že to bude len uznesenie, sme pripravení takúto zmenu podporiť“, povedal pre médiá Boris Kollár.

■ ODKAZ REFERENDA

Ten je veľmi jasný. A nesmeruje ani tak k politikom, zastúpeným predovšetkým vládnou koalíciou v demisií bez schopnosti vládnúť, ako skôr k voličom. Tí sa ešte tento rok zídu pri volebných urnách. Doslova už o niekoľko týždňov. A to je príliš krátky čas, aby zabudli na to, ako boli podvedení volebnými sľubmi, alebo na to, aby zabudli, v akom marazme ich nechala moc počas pandémie a následnej energetickej krízy. Postoj koalíčných politikov k referendu tak jasne predučil výsledok nadchádzajúcich predčasných parlamentných volieb.

AKTUÁLNE

Podobne ako je to v iných slovenských mestách, aj centrum Zvolena dostalo v adventnom čase slávnostný šat v podobe Vianočnej dediny. Tentoraz sa ju rozhodli oživiť miestni muzikanti, ktorí naspievali „zvolenskú vianočnú hymnu“. S nápadom prišiel Daniel Axmann z oddelenia kultúry

Merry zvolenské...

mesta. Ponuku pridať sa prijalo okolo štyridsať zvolenských hudobníkov. Určite pekný a chvályhodný počín, keby... Hymnou vianočného Zvolena sa stala pieseň Merry Christmas Everyone, ktorej originál naspieval waleský spevák Shakin' Stevens. Nuž, je to naozaj „úžasne energická, temperamentná pieseň“, ako tvrdí autor projektu, ktorý vyslovil presvedčenie, že „vyčarí v srdciach ľudí dobrú náladu“. S tým sa dá súhlasiť. Pri nahrávaní sa vraj k spevákom pridala aj predošlá primátorka Lenka Balkovičová a jej nasledovník Vladimír Maňka. Ak by ste boli zvedaví, ako takýto kooptovaný hudobný hit vyzerá, pesničku si môžete vygúgliť...

Mnohí Zvolenčania sa však pýtajú: Prečo je hymna jedného z najslavnejších miest v angličtine? Navyše ide o sídlo, ktoré sa hrdí takmer 780-ročnými tradíciami kráľovského mesta, najmä však Ľudovítom Štúrom, kodifikátorom spisovnej slovenčiny a vyslancom v uhorskom sneme za mesto Zvolen. To nemáme kvalitné vianočné pesničky z tvorby slovenských spevákov a kapiel? O koledách ani nehovoriac. Ak už chceli byť Zvolenčania svetoví, mohli ich hudobníci stvoriť originál, ktorý by vskutku reprezentoval mesto. Alebo je to symbolický dôkaz, že sme už nejakou anglickou či americkou kolóniou? Z hľadiska (ne)kultúry máme k tomu blízko. Zvolenskú „vianočnú hymnu“ je toho príkladom.

Jozef SLIACKY

VŠIMLI SME SI

Ako sme si už v Tatranskej galérii v Poprade zvykli, opäť tu v príťažlivých výstavných priestoroch „Elektrárne“ v kurátorskej koncepcii riaditeľky Dr. Anny Ondrušekovej ponúkajú vyslovene umelecký bombónik. Po Hviezdných posolstvách (2009) a Poézii vesmíru (2012) sprístupnili rozsiahly výber z najnovšej a profilovej tvorby umeleckého sklára svetového renomé židiarskeho rodáka Jána ZORIČÁKA (*1944) pod názvom Heimát – ozvena z vesmíru. V ňom naozaj akoby z dialav zaznieval regionálny spišsko-nemecký povzdych za domovinou. Ten je tiež nostalgickým priznaním autorovho puta k rodisku a jeho spojenia s nadpozemským univerzom.

Svetovo uznávaný umelecký sklár Ján ZORIČÁK vytvoril aj tento nevšedný objekt.

Ozvena z vesmíru

Ján Zoričák sa narodil 13. novembra 1944 v Ždiari. Začiatkom šesťdesiatych rokov študoval na Sklárskej umeleckej priemyslovke v Železnom Brode a promoval na Vysokej škole umeleckého priemyslu v Prahe (1969). Už ako študent zvíťazil s návrhom sklenených váz pre svetovú výstavu EXPO'67 v Montreale.

Od roka 1970 žije a tvorí v prostredí Savojských Álp v dedine Talloires vo Francúzsku. V roku 1987 získal za prínos do žánru umeleckého skla a jeho pedagogiky francúzsky titul Rytier Rádu umenia a literatúry. Sklárske centrá a výučbu študentov pomohol zorganizovať aj univerzitám v Quebecu a Montreale. Vo svete ho vnímajú ako jedného z najznámejších sklárskych výtvarníkov. Jeho diela obdivovali na osemdesiatich autorských výstavách v mnohých krajinách. Dokonce boli súčasťou arktických i vesmírnych projektov...

V roku 2013 mu prezident SR udelil vyznamenanie Pribinov kríž I. triedy. V rodnej obci Ždiar založil galériu súčasného sklárskeho umenia. O ďalších výnimočných umeleckých danostiach tohto propagátora nového prístupu ku sklu ako samostatnému výtvarnému médiu, objavného novátora – „vesmírčana zo Ždiaru“ – sa môžete sami presvedčiť od 14. decembra 2022 do 18. februára 2023.

Text a foto: Emil SEMANCO

Navždy odišla duša Detvianskej umeleckej kolónie Milan MALČEK

Majster pietnych detvianskych krížov

Milan MALČEK dal nový život detvianskym krížom a vyrábala ich miniatúry. Dostali sa darom do rúk pápežov Jána Pavla II. i Františka. Maliar a rezbár, skvelý človek a kamarát nás navždy opustil 8. januára 2023.

Pochádzal z Komárna. Nie z mesta na Dunaji, ale z rovnomennej osady Detvianskej Huty. Narodil sa v drevnici na dohľad majestätnej Poľany v roku 1952 na Jozefa, teda 19. marca. Meno si však neprieesol, pokrstili ho na Milana. Pri detských hrách vraj netúžil stať sa princom či kráľom, ale „dvorným maliarom“.

Talent rozvíjal v LŠU vo Zvolene a v detvianskej učňovke, kde sa učil za zámočníka, z neho urobili nástenkára. Dostal sa do propagačného oddelenia PPS Detva a od mládežníckych rokov sa mohol venovať umeniu „na plný úväzok“ v Klube mládeže RIPS a v Dome kultúry Andreja Sládkoviča, kde sa okrem výtvarníctva venoval i folklóru. K jeho najpamätnejším počínom patrilo založenie Detvianskej umeleckej kolónie v roku 2002. Pod jej hlavičkou zorganizoval vyše tridsať maliarskych sympózií s umelcami zo šesťnástich krajín.

Keď ako päťdesiatnik prišiel o robotu, ako nezamestnaný v rámci verejnoprospešných prác reštauroval v Podpolianskom múzeu v Detve staré predmety. Boli medzi nimi i kríže, ktoré dotvárajú malebný obraz Podpoľania. Videl, že mnohé

ČO INÍ NEPÍŠU

Milan MALČEK pri obnove kríža

z nich síce ešte stoja na detvianskych a hriňovských lazoch, ale

nevládzu odolávať zubu času. Zaujímal si, že im vráti starú krasu. Vyžadovalo si to, aby k maliarskemu remeslu pridal i rezbárske. Vďaka Milanovi Malčekovi sa tieto vskutku ľudové umelecké diela stali súčasťou slovenského kultúrneho dedičstva.

Spomínal, že náhoda chcela, že k nemu prišla majiteľka detvianskej predajne s prosbou, aby jej vymaloval drevný krížik. Dostal pritom nápad vyrezať a namaľovať vlastné miniatúrne kríže, verné kópie tých veľkých, či by ich neskúsila predať. Zaujali. Stali sa vzácnym suvenírom z Detvy, Hriňovej či Masarykovho dvora na Pstruši, ale kúpiť si ich mohli i návštevníci najrôznejších podujatí umeleckého či folklórneho charakteru. Jeden z krížov, ktorý vyšiel z Malčekových rúk, sa stal súčasťou slovenského daru pápežovi Františkovi. Jeden dostal aj pápež Ján Pavol II., keď bol v Badíne v kňazskom seminári. „Tam som opravoval detviansky kríž, a keď som sa dozvedel, že má prísť, nechal som mu ho u cirkevných hodnostárov. O mesiac som dostal list s poďakovaním z Vatikánu...“

Jozef SLIACKY
Foto: Emil SEMANCO

Heger skončil v slepých uličkách

Roman MICHELKO

Slovensko bolo od jesene 2022 svedkom toho, ako Hegerova vláda ostentatívne ignorovala realitu. Aby sme uviedli veci na pravú mieru, po odchode strany SaS z vlády sa jeho kabinet dostal do reálne menšinového postavenia. Aj ten najposlednejší politologický elév vie, že takzvané menšinové vlády môžu existovať. Ale len v prípade, že majú dohodnutú akúsi toleranciu. Znamená to, že parlament sa rozdelí na tri časti: vládnucu menšinovú koalíciu, štandardnú opozíciu a politickú stranu, ktorá síce nevstúpi do vlády, nevyšle tam svojich ministrov, ale s vládnucou koalíciou sa dohodne na nejakých podmienkach. Napríklad, že pri hlasovaní o programovom vyhlásení vlády sa na tomto hlasovaní táto strana nezúčastní, čím sa zníži kvórum a vláda získa dôveru. Alebo bez varovania a jasného zdôvodnenia sa nepridá k hlasovaniu

o odvolaní nejakého člena vlády, osobitne to platí v prípade premiéra. Zato však návrh zásadných zákonov bude s danou stranou konzultovaný, osobitne v prípade rozpočtu, kde sa logicky zapracujú ich požiadavky. Ako bonus návrh býva dohoda o tom, že nominanti takejto strany sú zväčša aj v dozorných radách viacerých štátnych podnikov a za to tolerujú vládu. Znamená to tiež, že nie sú viazaní programovým vyhlásením vlády. Vládne zákony podporujú v zásade len vtedy, keď sa zhodujú s ich vlastným programom.

Po príklady premiér Heger nemusel ísť ďaleko. Hneď vedľa v Českej republike v zásade podobným spôsobom existovala Babišova vláda, ktorá bola celé obdobie menšinová a mohla fungovať len preto, že koalíciu ANO a ČSSD celý čas verejne a transparentne tolerovala KSČM. Toto všetko mal Heger pred

očami, ale zjavne nič nechápal. Skúšal to „free stylom“, a preto šiel od porážky k porážke. Iste, akúsi ilúziu naznačovala tichá a ad hoc tolerancia jeho vlády zo strany poslancov ŽIVOT – národná strana. Ako vieme, s ich pomocou ustála pokus o vyslo-

KOMENTÁR

venie nedôvery najkontroverzejšia osoba súčasnej koalície a podľa bývalého koaličného poslanca Miroslava Kollára esencia diletantizmu (spolu aj s Veronikou Remišovou) Igor Matovič. Paradoxne však tento dočasný „úspech“ viedol nakoniec k pádu Hegerovej vlády. Pôvodne totiž návrh strán SaS a Hlas nemal za cieľ pád vlády, ale len jasné „nasvietenie“ tichej koalície s tarbovcami. Tu však prišiel škrt cez rozpočet. Tomáš Taraba si síce užíval pozíciu jazyčka na váhach, ale sám

pochopil, že niektoré hranice prekročiť nemôže, ak chce mať aspoň akú-takú politickú budúcnosť. A práve vtedy prišla tá povestná chyba v systéme. Kombinácia neschopnosti a arogancia Hegerovej suity spôsobili, že sedemdesiatosem poslancov odvolalo vládu. O intermezzo s vytrhnutou demisiou, ktorá mala v poslednej sekunde zachrániť vládu, sa ani nemá zmysel zmieňovať.

Zdá sa však, že ani po tomto preplesku dočasný premiér Heger nič nepochopil. Napriek jasnemu zadaniu od prezidentky, ktorá od neho očakávala dohodu o predčasných voľbách v prvom polroku 2023, ďalej si šiel svojou vlastnou cestou. Teda tváril sa, akoby sa nič nestalo a na troskách skrachovanej koalície sa snažil vybudovať novú. Že to nedáva logiku? Iste. Ale hľadaj logiku či len elementárne politické pravidlá pri výkone jeho vlády je naozaj nespiteľná misia. Ako poľahčujúcu okolnosť treba pripomenúť, že v popieraní základných pravidiel politiky mu spočiatku silne asistoval pôvodca pádu troch vlád Richard Sulík. Ten v eufórii nad pádom svojho úhlavného nepriateľa tiež stratil súdnosť a deklaroval Hegerovi, že si vie predstaviť toleranciu jeho vlády až do riadneho termínu. Paradoxne, lekcii politick-

kého realizmu mu uštedrili až jeho kolegovia z poslaneckého klubu, kde so svojim plánom tvrdo narazil. No a aby sa skládanie novej Hegerovej sedemdesiatšestky naozaj zmenilo na ničím nefalšované absurdné divadlo, tak deň pred plánovaným rokováním premiéra Hegera s klubom strany SaS sa stal Richard Sulík obeťou dvojitého hrubého útoku zo strany Matoviča aj zo strany dočasne povereného ministra hospodárstva Hirmana. To je naozaj slovami Borisa Kollára „čistá psychiatria“. Zúfalý pokus Hegera komunikovať s poslaneckým klubom strany SaS aspoň prostredníctvom Facebooku či podobne, je už len výrazom absolútneho zúfalstva. Heger definitívne pochopil, že jeho hra sa naozaj skončila, až keď sa dostal na samotný koniec všetkých slepých uličiek.

V čase uzávierky tohto vydania Slovenských národných novín sa jasne črtá dohoda na termíne predčasných voľieb k 30. septembru tohto roka. Môžeme dúfať, že to ešte nie je definitívny termín, lebo aj jún je už ďaleko za tým, čo by si občania zaslúžili. Zároveň bude zaujímavé sledovať, do akej miery bude mať takýto neskorý termín predčasných voľieb vplyv na mobilizáciu nespokojných občanov pred referendum.

Rozpačité oslavy štátnosti

Maroš SMOLEC

Ak hocikto z nás veril, že vládna koalícia si pripomenie tridsiate výročie vzniku Slovenskej republiky veľkolepo a pompézne, musel byť sklamaný. Okrem dlhšieho ohňostroja a nasvietenia Bratislavského hradu farbami trikolóry nenasvedčovalo počas silvestrovskej noci z roka 2022 na rok 2023 nič tomu, že naša štátnosť zavŕšila tridsať rokov úspešného príbehu a životaschopnosti.

Sklamaný občan sa však mohol tešiť na 7. január. Slovenská televízia totiž na tento sobotný večer avizovala slávnostný galaprogram konaný pri príležitosti tridsiateho výročia vzniku Slovenskej republiky. Bol síce len pre pozvaných prominentných hostí (rozmaj politikov) vrátane maďarského, českého či poľského premiéra, ale radový Slovák si ho mohol vychutnať v priamom prenose RTVS z priestorov Slovenského národného divadla v Bratislave. Mnohí

sa na to tešili. Zbytočne. Sklamanie Slovákov sa zmenilo na rozčarovanie. Nie z vystúpení mimoriadnych slovenských umelcov svetového mena z prostredia opery, folklóru, baletu či hudobného umenia, ale hlavne z príhovorov ústavných činiteľov.

POZNÁMKA

Ako prvá vystúpila prezidentka Zuzana Čaputová. Svoj postoj k Slovensku prezentovala hneď v zdravici. Nepozdravila Slovenky a Slovákov, ale „spoluobčianky a spoluobčanov“. Na Slovákov akosi pozabudla. Slováci sú pritom majoritným národom štátu, ktorého tridsaťročnicu si pripomínala. Sú štátotvorným národom republiky, ktorej je prezidentkou. Nespomenula komplikovaný zápas našich predkov za vznik štátnosti od čias Veľkej Moravy až do roka 1993. Nevymenovala žiadne

spolky, politické strany, občianske združenia či jednotlivcov, ktorí sa v roku 1992 zasadili o vznik štátu. Ocenila však, že sme sa stali súčasťou západného sveta. Pre hlavu štátu asi nie je dôležitá história zápasu za samostatnosť, ale naše členstvo v globalizovanej Európskej únii. Vyzvala politikov, aby spoločnosť spojili, nie rozdeľovali, čo vyznelo z jej úst tak trochu ako fráza.

Nasledoval predseda parlamentu Boris Kollár. Jeho prejav bol čo do obsahu najvýraznejší a najkvalitnejší. Nezabudol na historické súvislosti. Spomenul aj naše problémy v Uhorsku či počas Československa. „Tridsať rokov nášho národa, ktorého etnickí predkovia žili na tomto území tisícpäťsto rokov, je len krátko úsečka dejín. V pote tváre kultivovali slovenskú krajinu a mečom ju bránili, keď bolo treba. Je to malý zázrak, že prežili ako kultúrny a politický národ v podmienkach,

ktoré nie vždy boli priaznivo naklonené ich rozvoju a napredovaniu,“ zdôraznil. Z jeho slov bolo cítiť rešpekt a radosť z tohto výročia. Nezabudol ani na problémy súčasnej chaotickej slovenskej politiky. Chybičkou krásy bol len nie celkom dokonalý rečnícky prejav predsedu zákonodarného zboru.

Ako posledný vystúpil premiér Eduard Heger spolu s českým predsedom vlády Petrom Fialom. Obaja svorne potvrdili, že zánik spoločnej federácie bol správny, lebo aktuálne česko-slovenské vzťahy sú viac ako priateľské. Slovenský premiér sa počas prejavu usmieval ako zväzák na zlej stužkovej počas socializmu. Dôležitosť tohto výročia nevyzdvihol. Nezabudol však spomenúť divokú privatizáciu v deväťdesiatych rokoch, zavlečenie prezidentovho syna, korupciu, pokrivenie právneho štátu, vraždu novinára či tisíce mŕtvych na COVID-19, čo sa v slávnostných príhovoroch pri oslavách vzniku štátu jednoducho nespomína. Hrdí môžeme byť – podľa neho – hlavne na to, že patríme medzi najvyššie štáty sveta a sme súčasťou euroatlantických štruktúr.

Prezidentka a premiér neprekročili svoj tieň. Z ich slov nebolo cítiť úprimnú radosť z narodenín Slovenskej republiky. Celému národu tak ukázali svoj skutočný vzťah k slovenskej štátnosti.

SPOZA OPONY

Keď som kedysi dávno nastúpil na redakčnú prax, dostal som sa do prázdnej kancelárie s mohutným písacím stolom, dnes by to bol unikát. V prázdnych šuflíkoch nič nebolo okrem prázdnej fľašky od whisky. Na stole pod zvyčajným sklom bol len jediný výstrižok. Bol o výbuchu vo švédскеj dynamitke, zomrel len jediný pracovník, lebo prišiel predčasne ráno do práce...

Tento odkaz ma sprevádza celý život – vždy, keď som chodil predčasne do práce, keď som sa trhal, doplatil som na to. Naopak, keď som chodil neskoro, nikdy som na to nedoplatil. Nie je to osobné, platilo to a platí stále. Teraz pri tridsiatom výročí vzniku republiky si možno čitateľ pospomína na mnoho mien ľudí, ktorí v prelomových časoch ako prví na seba prebrali ťarchu zodpovednosti, aby potom na to doplatili od prizierajúcich sa, prefackaní rukami i jazykmi opatrníckych oneskorencov dejín. Tých, čo nemohli, sily im na to nestačili a nevládali zabrániť vzniku štátu.

A tak sa rozhodli aspoň urobiť všetko pre to, aby sa ho zmocnili, aby ho ovládli.

Z mnohých mien som si vybral odborníka o ústavné právo Jána Cupera. Sú to moje osobné kritériá. Tak isto ako ctíhodní odbor-

sky tím, ktorého súčasťou bol Ján Cuper.

Na Cupera si spomeniem aj pri každoročnom vyznamenávaní k výročiu vzniku štátu. Akými skúšobným kameňom týchto podujatí je, či niekto vôbec dostane

nia pri riešení sporov. Mierového, a nie vojnového riešenia, ktoré strháva milióny ľudí navzájom si páchať nesčíselné množstvo zločinov, klamstiev, zrád. Ako sme toho svedkami celé desaťročia od bombardovania Juhoslávie, vojny

nositeľom Radu Andreja Hlinku I. triedy, navštívili vtedajšieho ministra medzinárodných vzťahov Milana Kňažka v predvečer úplne ojedinelého prvého telemosta Bratislava – Budapešť s budapešťanským ministrom zahraničných vecí Jeszenským (člen vlády tzv. historikov, s potlačenými slovenskými koreňmi). Bola to vo vtedajších pomeroch jari 1993 očakávaná, ostro sledovaná mediálna udalosť. Dodnes sa uvádza, že náš minister právnikovi a historikovi namiesto vypočutia rád otvoril fľašku sektu s tým, že maďarského ministra zvládne ľavou zadnou. Stal sa presný opak – z Budapešti zaznela požiadavka, aby Bratislava zaručila maďarskej menšine aspoň také práva, ako uhorský národnostný zákon z roka 1868 Slovákom. Ten však vyhlásil maďarský jazyk za štátny a úradný jazyk ako základ národnostne jednotného maďarského štátu. Náš minister pohorel, ako keby bolo možné zaobchádzať s nami ako s politickým nedochodčatom, čo zhltnie každú demagógiu. História našich vzťahov už vtedy nemala byť pre ministra španielskou dedinou...

Prečo treba čítať Cupera

Dušan D. KERNÝ

níci, zaoberajúci sa prácou na Kamaldulskej Biblii (prvý známy preklad Biblie do slovenčiny, dnes v archíve Arcibiskupského úradu v Trnave), ani konzervatívny Cuper nemá televízor a nečíta noviny. Kto ho pozná, osobne vie o jeho vtipnosti, o jeho výstupe na Kili-mandžáro ako podarúnok k šesťdesiatke. Tí, ktorí sa zaoberajú či už politickými, alebo právnymi dejinami z posledných desaťročí, nemôžu obísť domáci a medzinárodný proces v Štrasburgu, ktorý v pomere 15 : 0 vyhral advokát-

Rad Andreja Hlinku. Ten sa totiž udeľuje za mimoriadne osobné zásluhy pri vzniku Slovenskej republiky. A medzi držiteľov tohto najvyššieho vyznamenania I. triedy patrí i popredný tvorca ústavy a výrazný zástanca nielen vzniku samostatného Slovenska, ale aj kvalifikovaný účastník ústavného zániku federácie. Teda základu dodnes príkladného bezbolestného rozdelenia, toho, čo mnohí kedysi zatracovali a dnes by mohli slúžiť medzinárodne ako významný vklad a príklad hodný nasledova-

za zvrhnutie režimu v Iraku, Líbyi, Sýrii či Afganistane až po terajšie hlasy aj na Slovensku agitujúce (s medzinárodnou podporou) za nevyhnutnosť vyzbrojiť čo najviac Ukrajinu a obsadiť Krym ako najúčinnejší spôsob zosadiť prezidenta Putina.

Pokiaľ ide o docenta Cupera, predchádzajúce vydanie matičných SNN s ním na prvej strane uverejnili rozhovor, v ktorom pripomenul jednu veľmi výrečnú epizódu. Vedno s historikom Antonom Hrnkom, okrem iného tiež

SEBAOBRAHA

Sociálna poisťovňa na základe novely zákona o sociálnom poistení tento rok odpustí alebo nepredpíše dlžníkom – právnickým i fyzickým osobám – penále v prípade, ak celé dlžné poistné z minulosti, ktoré im vzniklo za obdobie poistenia pred 1. júlom 2022, zaplatia v lehote najneskôr do 31. augusta 2023. Zmena zákona, ktorá zavádza generálny pardon, nadobudne účinnosť 1. februára 2023.

Generálny pardon

Počet dlžníkov, ktorých by sa tento mimoriadny legislatívny nástroj oddĺžovania mohol dotknúť, je viac ako milión subjektov, z toho takmer 354-tisíc zamestnávateľov a 716-tisíc samostatne zárobkovo činných osôb (SZČO) alebo dobrovoľne poistených fyzických osôb (DPFO). Penále spadajúce do generálneho pardonu by malo predbežne predstavovať spolu sumu približne 885 miliónov eur. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR tento krok odôvodňuje tým, že počas pandémie viacerí ľudia neboli schopní splácať svoje dlhy voči Sociálnej poisťovni. Generálny pardon má preto pokryť aj penále pred krízou a znížiť finančnú záťaž pre fyzické aj právnické osoby. Bude sa týkať spolu 1 069 650 ľudí. Aktuálne na pokutách (penále) dlžia spomínané osoby Sociálnej poisťovni sumu 885 miliónov eur, zatiaľ čo istina je v celkovej výške 600 miliónov eur. Mnohí dlžníci sú v situácii, že ich dlh je menší ako výška penále.

Základnou podmienkou odpustenia penále dlžníkom je zaplata celého dlžného sumy poistného (istiny) najneskôr do konca augusta 2023, a to sa týka každého dlžníka. V praxi to znamená, že Sociálna poisťovňa nepredpíše penále alebo odpustí povinnosť zaplatiť už predpísané penále, ktoré sa viaže na celé obdobie, ktoré bolo pred júlom 2022. Nebude tak spätne uzavretý interval a budú prekryté aj obdobia, ktoré neboli vyrovnané v rámci predošlých generálnych pardonov. Keďže generálny pardon nadobudne účinnosť až 1. 2. 2023, dlžníci budú mať na uhrazenie dlhu pol roka.

Dôvodom schválenia generálneho pardonu má byť motivácia pre dlžníkov zaplatiť dlh. Poisťovňa neodpúšťa ani neposúva splatnosť istiny. Práve naopak, chce dlžníkov motivovať, aby si zaplatili istinu, a tým im bude odpustené penále. Ak pohľadávku v danom termíne nevyrovnejú, práva Sociálnej poisťovne voči dlžníkovi nezaničujú, teda môže naďalej pokračovať vo vymáhaní pohľadávky.

Ján ČERNÝ

Ján MIHÁLIK o dňoch, keď spoločný štát Slovákov a Čechov už len dožíval

Národnári v zápase o štát

Zhovárал sa Matej MINDÁR – Foto: archív J. M.

Pri príležitosti tridsiateho výročia vzniku samostatnej Slovenskej republiky sme oslovili aj bývalého poslanca Snemovne ľudu Federálneho zhromaždenia Jána MIHÁLIKA (SNS), ktorý tiež prispel k prijatiu ústavného zákona o zániku ČSFR 25. novembra 1992, čím sa Slovenská republika stala jedným z nástupníckych štátov niekdajšieho spoločného štátu Čechov a Slovákov.

• Ako ste vnímali politicko-spoločenské zmeny po tzv. nežnej revolúcii?

Tieto zmeny som privítal s nadšením najmä pre očakávanie, že sa definitívne dorieši postavenie Slovenska v spoločnom štáte s Čechmi, respektíve sa otvorí cesta Slovákov k samostatnej štátnej existencii.

• Slovenská národná strana si v prvých slobodných voľbách v júni 1990 zabezpečila účasť nielen v Slovenskej národnej rade, ale aj v oboch komorách Federálneho zhromaždenia. Aký to bol signál pre slovenskú, ale i českú spoločnosť?

SNS sa výsledkom volieb v júni 1990 zaradila medzi akceptované štandardné politické strany. Pravicovým, národným, konzervatívnym a kresťanským programom oslovila relevantnú časť slovenských

INTERVIEW

voličov, začalo sa otvorene hovoriť o oprávnených nárokoch Slovákov na vlastnú medzinárodno-právnu subjektivitu.

• Vtedajší slovenský premiér Vladimír Mečiar sa 9. augusta 1990 v Trenčianskych Tepliciach dohodol s českým premiérom Petrom Pithartom na verzii nového kompetenčného zákona. Stotožnili ste sa s jeho obsahom?

Dohodu z Trenčianskych Teplíc deväť slovenských politických strán vrátane SNS, sformovaných do tzv. Národného bloku, 14. augusta 1990 odmietlo a prijalo vyhlásenie s výzvou za úplne nezávislé Slovensko. V polovici novembra 1990 sa všetky tri vlády dohodli na kompromisnom návrhu nového kompetenčného zákona, následne však ČNR prijala jeho iné znenie, takže hrozilo, že do FZ pôjdu dve verzie. Premiér Vladimír Mečiar vtedy vyhlásil, že ak k tomu dôjde, SNR vyhlási

Lekár a expolitík Ján MIHÁLIK sa zaslúžil o slovenskú štátnosť

nadradenosť svojich zákonov nad federálnymi. Nový kompetenčný zákon, prijatý vo FZ 12. decembra 1990, bol napokon kompromisom návrhov SNR a ČNR, pričom došlo ku posilneniu kompetencií oboch republik.

• Na začiatku roka 1991 sa rozpadli VPN aj OF. Čo ste o tom vtedy súdili?

Rozpad širokospektrálnych hnutí VPN a OF bol logický a očakávaný, takže ma vôbec neprekvapil.

• Nastúpila nová slovenská vláda pod vedením Jána Čarnogurského. Ako ste ju vnímali z pohľadu národno-emancipačných snáh slovenského národa o vlastný štát?

Vládu Jána Čarnogurského som z pohľadu boja Slovákov za samostatný štát vnímal ako výraznú

brzdu našich emancipačných snáh. Neskorší vývoj a nesúhlas KDH s Vyhlásením o zvrchovanosti SR 17. júla 1992, nesúhlas s novou Ústavou SR 1. septembra 1992 a nezhlasovanie o zániku ČSFR vo FZ 25. novembra 1992 mi dali za pravdu.

• Ako ste sledovali tzv. mílovský proces?

Mílovský proces som sledoval s veľkým napätím a s úľavou som potom privítal hlasovanie Predsedníctva SNR 12. februára 1992 o zamietnutí Mílovskej dohody. Bolo jednoznačne jasné, že riešenie vzniku samostatnej Slovenskej republiky bude v rukách víťaza/-ov júňových volieb roku 1992.

• V druhých slobodných voľbách v júni 1992 vás zvolili do Snemovne ľudu Federálneho zhromaždenia. Ako ste vnímali povolebné rozloženie síl v ňom?

Dominantným stranami vo Federálnom zhromaždení po voľbách v roku 1992 boli HZDS a ODS ako víťazné volebné strany. Dôstojné postavenie mala aj SNS, mala dvoch členov Predsedníctva FZ a pomerné zastúpenie vo vedení všetkých výborov Snemovne ľudu a Snemovne národov.

• Po prvých povolebných rokovaníach Vladimíra Mečiara a Václava Klauza bolo jasné, že vzniknú dva samostatné štáty. Slovenská národná rada prijala Deklaráciu a zvrchovanosti SR a Ústavu SR. Dôležitý krok však urobilo FZ prijatím ústavného zákona o zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky 25. novembra 1992. Prečo je podľa vás tento najdôležitejší

akt pri vzniku samostatnej Slovenskej republiky stále akosi opomínaný?

Prijatím Deklarácie o zvrchovanosti a následne aj Ústavy SR prebrala iniciatívu do svojich rúk jednoznačne SNR a menšinová vláda HZDS podporovaná poslancami SNS i menšou časťou SDL. Federálne orgány stratili autoritu a aj legitimitu, federácia potrebovala už len dožiť. Nové vedenie SNR, vláda SR i viaceré orgány ústrednej štátnej moci boli ustanovené a funkčné. Prijatie ústavného zákona o zániku ČSFR bolo síce dôležité, ale prílev vyše stovky končiacich slovenských federálnych poslancov by znamenal určitú konkurenciu na niektoré vysoké politické posty v SR a na to nebola v tom čase politická vôľa. Ich status sa neriešil, aj keď viacerí z nich napriek tomu v politike ostali.

• Matica slovenská pri príležitosti tridsiateho výročia vzniku samostatnej SR odhalila na fasáde starej budovy NR SR na Františkánskom námestí pamätnú tabuľu sedemdesiatim šiestim slovenským poslancom Federálneho zhromaždenia, ktorí podporili ústavný zánik Česko-Slovenska. Ako ste osobne prežívali tento slávnostný akt?

Zorganizovanie tohto slávnostného aktu Maticou slovenskou ma príjemne prekvapilo a potešilo. Ocenil som skutočne dôstojný a reprezentačný priebeh slávnostného aktu a aj možnosť stretnúť sa osobne po dlhšom čase s viacerými bývalými kolegami – poslancami vtedajšieho Federálneho zhromaždenia, aj keď, žiaľ, viacerí z nich už nie sú medzi nami. Pri odhaľovaní tejto pamätnej tabule sme všetci prítomní cítili patričnú hrdosť na to, ako sme sa vtedy vo Federálnom zhromaždení zachovali a tiež pocit zadosťučinenia, že sa na nás nezabudlo.

• Ako hodnotíte tridsaťročnú existenciu samostatnej slovenskej štátnosti?

Jednoznačne pozitívne, aj keď sa za tri desaťročia existencie samostatného Slovenska urobili niektoré hrubé chyby a omyly. Sme starý európsky národ s bohatou históriou, no s veľmi mladou štátnosťou. Viaceré „detské choroby“ sme už prekonali, resp. prekonávame a verím, že v budúcnosti ako národ zdravo dospejeme.

O ČOM JE REČ

Pravidelne sa dostávam do konfliktu na sociálnych sieťach, keď sa ohradím proti tým, čo nekriticky obdivujú ukrajinského prezidenta. Vraj najväčší hrdina všetkých čias! Občianska vojna na Ukrajine však pod patronátom Zelenského prebrala k životu tie najväčšie nacistické obludy, pohrobkov ukrajinského fašizmu. Každý, kto dnes stojí na strane Ukrajincov, by si to mal uvedomiť a rozpamätat sa na obdobie druhej svetovej vojny. Zločiny prívržencov Štefana Banderu voči civilnému poľskému a ruskému obyvateľstvu dvíhali žalúdok aj nemeckým esesákom, pre ktorých bolo vraždenie bežným športom. Nikto neveril, že tieto zverstvá sa môžu niekedy opakovať, že sa môžu vyskytnúť ešte v 21. storočí.

Štefanovi Banderovi dnes na Ukrajine stavajú sochy. Tieto snahy nie sú nové: spomínam si, keď autor Slavo Kalný napísal rozhlasové pásmo pre Slovenský rozhlas o výčiňoch banderovcov na Slovensku v rokoch 1946 – 1947, po jeho odvysielaní objavili sa u šéfredaktorky Gabiky Rothmayerovej zástupcovia ukrajinskej menšiny na Slovensku

a rezolútne protestovali proti tejto rozhlasovej nahrávke! Lenže banderovci po vojne páchali svinstvá nielen na východnom Slovensku, ale dostali sa až k Martinu na stredné Slovensko. Pálili, zabíjali, lúpežili. Ich drancovaniu urobili napokon koniec jednotky čs. policie a vojska, ktoré proti nim zasiahli ešte pred nástupom komunistov. Ľudia však majú vygumovanú historickú pamäť. V tejto chvíli sa vôbec

Bandera – vrah či hrdina?!

Peter ŠTRELINGER

nemienim zastávať Putina a obhajovať inváziu! Lenže – každá minca má svoj rub aj líce!

Teraz z iného súdka. Minulý rok som v SNN publikoval v štyroch pokračovaniach investigatívnu reportáž o kauze zakladateľa Slovenskej akadémie vied univerzitetného profesora akademika Ľudovíta Nováka. Viem, že moja reportáž mala veľký ohlas medzi čitateľmi. Dostal som ako odozvu aj nejaké listy. Medzi nimi ma zaujal list Jozefa Vaškoviča – Slováka, ktorý žije už mnoho rokov v Rakúsku vo Viedni. Ako som

sa dozvedel, Jozef Vaškovič prichádzal na Slovensko len z dôvodu, aby si obstaral v najbližšom novinovom stánku Slovenské národné noviny, v ktorých bola publikovaná moja reportáž o akademikovi Novákovi. Odcitujem z jeho posledného listu, čo mi prišiel pred Vianocami, pretože nie sú ani také dôležité názory pána Vaškoviča, ale jeho vlastný osud. Aby som bol presný – toto nie

je ani osud, to je dobrodružný román, ktorý som sa od neho dozvedal z jeho korešpondencie. Píše mi: „Keď niečo napíšem, čo Vám nebude po chuti, mávnite rukou a povedzte: „Je to len obyčajný drevo-rubač a kriminálnik z ľavy, opijajúci sa zelenou alebo modravou žbrndou...“ Bol som viac rokov vo väzení, ale o tom som Vám už písal. Bol to ťažký čas. Vo väznici v Ilave som pracoval na pracovisku „Zelenina“, kde som čistil cibuľu pre podnik Ryba v Žiline, alebo som vkladal bobkový list po jednom deku do sáčkov. Musel som naplniť 1000 sáčkov

(10 kilogramov bobkového listu) počas pracovnej doby.“ Pán Vaškovič mi píše o krutých podmienkach komunistického väzenia. Zavrtil ho a odsúdili za jeho činnosť náboženského aktivistu. V roku 1984 ho príslušníci košickej ŠTB vyhnali (vypovedali) protiprávne do zahraničia. Prinútili ho podpísať vyhlásenie, že sa do konca života nevráti na Slovensko. Pán Jozef Vaškovič je stále presvedčený, že tento rozsudok komunistickej ŠTB (aj justície?) je dosiaľ platný. Bojí sa cíti byť vyhnanec, aj keď od pádu komunizmu uplynulo vyše tridsať rokov... A vznikla samostatná SR. Cez slovenské hranice Jozef Vaškovič stále prechádza iba ilegálne, prechodný pobyt má na Morave u staršej panej, čo mu občas poskytuje azyl! O osude vyhnanca československého komunistického režimu Jozefa Vaškoviča napíšem v niektorom z najbližších čísel SNN reportáž. „Pán Vaškovič,“ vravím mu, keď sa mi podarilo spojiť sa s ním telefonicky, „veď vy už dávno nie ste vyhnanec, ale skôr hrdina, čo sa nebál postaviť voči zlobe a bezpráviu komunizmu! Patrí vám predsa plná rehabilitácia! Vráťte sa domov, tu vám už nič nehrozí.“

Lenže Jozef Vaškovič neverí! Napokon, po tom, čo sa v poslednom čase deje na slovenskej politickej scéne, ani sa mu nečudujem!

Dalšia obec zostala bez základnej školy, politici nerobia nič, aby trend zvrátili

Slovenské obce bez záujmu vymierajú

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: internet

Na tridsiate výročie vzniku Slovenskej republiky prvého januára 2023 zostala slovenská obec Šrobárová, ležiaca na národnostne zmiešanom území v okrese Komárno, bez základnej školy. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky ju k 31. decembru minulého roka vyradilo zo siete škôl. Dôvodom je nedostatok žiakov. Posledné dve deti nastúpili do školy na jeseň minulého roka. Obec vymierajú a vláda sa tvári, že o nič nejde.

Obec Šrobárová je pomerne mladá. Nemá ani sto rokov. Vznikla v roku 1926. Dovtedy bola súčasťou susedných obcí Marcelová a Modrany. Nový začiatok ráta od septembra 1921, keď pozemky obce dostali kolonisti od Štátneho pozemkového úradu. Starý názov obce Silošpusta sa na návrh úradníka Ondreja Škorbáka premenoval so súhlasom ministra Vavra Šrobára, stúpenca národnej jednoty Čechov a Slovákov a predsedu povstaleckej Slovenskej národnej rady, a dostal jeho meno. V obci momentálne žije necelých päťsto obyvateľov. V minulom roku sa prisťahovalo osem obyvateľov, odsťahovalo trinásť a rovnako sa narodilo aj zomreli – štyria občania.

OBCE VYMIERAJÚ

Obec síce nemá čo ponúknuť, ale okolie má krásne. Neďaleko je kúpalisko Patince, rímska pevnosť Kelemantia v Iži, rozhľadňa v Kravanoch nad Dunajom, Parížske močiare v Gbelcoch i Hurbanovo s hviezdárňou. V obci však nie je zabezpečená zdravotná starostlivosť, lekár je v dva kilometre vzdialenej Marcelovej, nie je tu zariadenie sociálnych služieb. Ak to zoberieme zoširoka, na Slovensku vznikajú púšte. Napríklad lekárske ako v Šrobárovej, ale aj potravinové, kde sa bez auta nedostanete k základným potravinám, pretože v obci nie je ani predajňa. Bez auta preto, lebo sa zrušili aj autobusy s odvodnením, že sú nevyužitú. Príčina je jednoduchá. Obec nemá možnosť mladým ponúkať prácu ako kedysi, lebo tu nie sú podnikatelia. Roľníci

Zrušenie slovenskej školy v obci Šrobárová nemá národnostný podtón. Obec de facto pomaly vymiera.

družstvá, kedysi hlavný zamestnávateľ na vidieku, zanikli. Tak mladí odchádzajú. V malých obciach teda chýba generačná nadväznosť. O starých ľuďoch sa nemá kto postarať. Ak oni vymrú, s nimi zanikne aj obec.

STAROSTA SMÚTI

V roku 1928 v obci Šrobárová postavili základnú školu. Od tohto roka zanikla. Starosta obce Ján Šušolík nemá dôvod na radosť... „Siedmeho októbra 2022 zastupiteľstvo obce schválilo zrušenie základnej školy, pretože je v nej dlhodobo nízky počet žiakov a rodičia dávajú deti do susednej obce Marcelová, kde je plne organizovaná základná škola. Ostali nám tu dve žiačky. Celý problém je v tom, že sme malá obec a školu nevieme udržať po ekonomickej stránke, aj tak sme si už navýšili úver.“

Starosta hovorí, že pred žiadosťou urobili všetko, čo bolo treba.

„Požiadali sme o vyjadrenie Regionálny úrad školskej správy v Nitre a Štátnu školskú inšpekciu v Nitre, ktoré vydali súhlasné stanovisko. Pred podaním žiadosti sme museli zabezpečiť dochádzanie detí do Marcelovej.“

Akékoľvek národnostné dôvody odmieta.

„V obci nikdy nebol problém, čo by sa týkalo slovensko-maďarských vzťahov. Zrušenie školy s tým nemá nič spoločné, je to ekonomická záležitosť.“

Pre Slovenské národné noviny to potvrdila aj generálna riaditeľka sekcie predprimárneho a základného vzdelávania Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky Katarína Kalašová. „Dôvodom vyradenia bol

nízky počet žiakov a z toho vyplývajúci nedostatok finančných prostriedkov na prevádzku školy.“

DEDINY DUCHOV

Z tohto stavu nemožno viniť len terajšiu vládu, hoci sa zachovala rovnako ako predošlé. Vlády majú iné priority.

Ak pridete na akúkoľvek malú obec na Slovensku, zistíte s prevapením, že tam je všetko. Pekný kultúrny dom, vynovený kostol, pomník padlým v prvej a druhej svetovej vojne. A nikde nikoho. Niekde je zatvo-

rená aj krčma, kde sa dedinčania večer schádzali, debatovali a uvažovali vzájomné fušky na víkend ako susedské výpomoci. Nehovoriac o škole, pred ktorou hrdzavie dopravná značka upozorňujúca na už neexistujúce deti. Predajňa potravín dostala poslednú ranu v covidovom období, a už ani tá nie je. Niekoľko domov za smiešne sumy, zarastené burinou, vzdialené kilometre od autobusu a vlaku, bez kanalizácie a vody.

Starká, čo sa prežehnala pred kostolom, sa nad mojou otázkou, ako sa jej žije, len smutne usmiala. „Mladí odišli a my vymrieme.“ Prečo sa tak však stalo a ako to napraviť?

Staroká, čo sa prežehnala pred kostolom, sa nad mojou otázkou, ako sa jej žije, len smutne usmiala. „Mladí odišli a my vymrieme.“

Prečo sa tak však stalo a ako to napraviť?

police, ktoré boli vo výklade, a tie následne popadali aj s knihami do predajne na zem. Keďže na tento čin sa veľmi dobre pripravovali, ide o trestný čin lúpeže. Vandali poškodili okolo dvadsať kníh v hodnote dvesto eur, noviny, sklenený výplň výkladu v hodnote okolo štyristo eur a kovový rám, škoda ktorého sa vyčíslila až pri oprave.“ Je veľmi pravdepodobné, že páchatel, prípadne páchatelia, boli niekým alebo niečím motivovaní vykonať tento skutok. V tomto vnímaní sveta zrejme tolerancia platí iba výlučne na vopred „schválené“ názory a postoje.

TRESTUHODNÝ SKUTOK

Cieľom a poslaním kníhkupectva Svojeť v žiadnom nie je pestovať nenávisť voči ostatným. Napriek tomu, že pre niekoho môže byť obsah niektorých jeho ponúkaných kníh a periodik do istej miery kontroverzný, v nijakom prípade to však neospravedľuje tento barbarský skutok. Ako spoločnosť musíme odsúdiť takéto konanie. Každý normálny a mentálne vyspelý jedinec dokáže strpieť iný názor slušným a normálnym spôsobom. Svoj nesúhlas vyjadrí napríklad tým, že si slobodne a bez nátlaku iného vyberie takú literatúru, ktorej obsah sa zhoduje s jeho videním sveta. Ak takéto trestuhodné konania budeme naďalej tolerovať, nemôžeme už viac hovoriť, že sme demokraticky vyspelá spoločnosť. Slovenské národné noviny ako matičný dvojtýždenník ostro odsudzujú tento útok proti národne uvedomelej časti slovenskej spoločnosti.

Vraciame sa do čias pálenia kníh na hraniciach a ideologických pogromov?

Barbarský útok na pronárodné kníhkupectvo

Matej MINDÁR – Foto: archív SNN

Začiatkom minulého týždňa v noci z pondelka na utorok (16. 1. – 17. 1. 2023) sa známe pronárodné kníhkupectvo Svojeť na Dunajskej 18 v Liga pasáži v Bratislave stalo terčom plánovaného barbarského útoku. Je zrejme, že pravdepodobným cieľom páchatel'a alebo páchatel'ov bolo zastrašiť majiteľku Máriu Sýkorovú a nepriamo tak zneistiť a dehonestovať národno-kresťanské povedomie veľkej časti našej spoločnosti.

Hlavným zameraním kníhkupectva Svojeť je ponúkať široký výber literatúry, ktorej autori predkladajú oproti tzv. mainstreamovým názorom alternatívny a vedecký pohľad na rôzne spoločensko-historické témy.

KVALITNÁ PONUKA

Patrí sem pomerne veľký výber kvalitných kníh, ktoré ponúkajú vnímavým čitateľom slovenský výklad dôležitých historických a spoločenských mílnikov nášho národa. Sú to najmä knižné tituly Vydavateľstva Matice slovenskej so životopismi veľkých Slovákov, historické romány, knihy z oblasti geografie a etnografie. Zároveň sa usilujú objasňovať zamlčané a prekrútené dejiny, publikácie o vývoji slovenského jazyka, poviedky a romány slovenských autorov. V ponuke sú aj knihy pre najmenších čitateľov leporéla, básničky, rozprávky a povesti. Popri knihách z matičného vydavateľstva kníhkupectvo Svojeť predstavuje knižné tituly aj z iných vydavateľstiev – Spolku slovenských spisovateľov,

Spúšť po útoku vandalov

Perfekt, Post Scriptum, Buvik, Lúč, Albatros media, Slovart, Eko Konzult a Torden. V jeho ponuke sú aj knihy vydané spisovateľmi vo vlastnom náklade.

PRONÁRODNÁ TLAČ

V tomto kníhkupectve si tiež môžu zadovážiť aj pronárodnú tlač, ktorú vo veľkej väčšine slovenských obchodov nie je možné zakúpiť. Pre pronárodné zamareného čitateľa sú v ponuke aj periodiká ako Slovenské národné noviny, Slovenské pohľady,

časopis Slovensko, Literárny týždenník, Kultúra, Slovanská vzájomnosť a Svedectvo. Preto si môžeme všetci položiť oprávnenú otázku, či naša spoločnosť po tridsiatich štyroch rokoch od nežnej revolúcie je dostatočne tolerantná voči ostatným názorom? Alebo prečo istá časť nášho politického a názorového spektra nedokáže uznať, že nemajú patent na rozum? Veď predsa jedným hlavným atribútom demokracie je aj rešpekt voči ostatným názorom.

NÁSILNÉ VLÁMANIE

Podľa majiteľky Márie Sýkorovej sa v noci z pondelka na utorok neznámi páchatelia pokúsili vniknúť do kníhkupectva Svojeť na Dunajskej 18 v Liga pasáži v Bratislave. „Podľa zistenia sa pokúšali odtiahnuť mreže a vniknúť do predajne cez výklad. Pritom rozbili sklo na výklade. Keďže sa im to nepodarilo, cez rozbité sklo nejakým predmetom, pravdepodobne páčidlom, ktoré mali so sebou, pozhadzovali

NA OKRAJ

Okrem udržania si moci vládou v dočasnom poverení je tu aj iná dôležitá téma, na ktorú by politici nemali zabúdať. Je to chudoba! Nielen pretrvávajúca, ale razantne rastúca... Takto pred rokom bolo pod hranicou chudoby 27 percent z celkového počtu 1,1 milióna seniorov, poberateľov starobných dôchodkov, teda vyše 306-tisíc dôchodcov. Následkom nízkych starobných dôchodkov, nedostatočnej pomoci od štátu a zdražovania padlo počas roka pod hranicu chudoby ďalších vyše 187-tisíc poberateľov starobných dôchodkov.

Chudoba neprázdnuje

Počet seniorov pod hranicou chudoby tak hrozivo narástol až na 494-tisíc. S chudobou a jej pribúdaním veľa nenarobí ani zvyšovanie starobných dôchodkov o 11,8 percenta na začiatku tohto roka, ktoré vyplynulo zo zákonného mechanizmu inflácie. Najväčší problém majú poberatelia minimálnych dôchodkov. Nateraz nieť nijakého reálneho úsilia štátu, teda moci, seniorom v plnej miere kompenzovať zdražovanie takmer všetkého, najmä potravín, ale ani udržať ceny energií či ceny liekov.

Inštitút pre výskum sociálno-ekonomických rizík (IVRA) a Jednota dôchodcov na Slovensku (JDS) navrhli prezidentke Zuzane Čaputovej prvé tohtoročné opatrenie na boj s chudobou. Zároveň spoločne požiadali aj parlamentné politické strany, aby na najbližšiu schôdzu parlamentu – teda ešte koncom januára, predložili zmenu trendu rastúcej chudoby a ochrany proti nej poslancom zapracovať aj do Ústavy Slovenskej republiky.

Podľa Michala Kotiana z JDS „ešte na stretnutí koncom roka 2022 požiadala JDS pani prezidentku Zuzanu Čaputovú o vytvorenie odborného orgánu na boj s chudobou... Valorizácia, automat na zvyšovanie dôchodkov, ktorý prijala ešte bývalá vláda, pomôže tento rok významne pri boji s chudobou seniorov. Stále však budeme mať starších občanov, ktorí žijú osamotene, s minimálnymi dôchodkami či s príjmom pod hranicou chudoby. Potrebujeme účinné opatrenia na pomoc nielen seniorom na úrovni ústavných práv. Navrhujeme preto, aby bolo povinnosťou štátu zabezpečiť teplo, elektrinu či vodu v dostupnej cene. Nehovoríme tu iba o bezdomovcoch, ale o všetkých, ktorí sa môžu bezdomovcami z dôvodu vysokých cien stať. Alebo zostanú vo svojich príbytkoch bez tepla, elektriny či vody. Takéto opatrenie pomôže každému.“

Martin Halás z IVRA: „Navrhujeme pani prezidentke, ale aj poslancom NR SR, aby navrhli do ústavy v čo najkratšom čase ústavné právo občanov na teplo, elektrinu a vodu. ... Tak ako máme ústavné práva na zdravotnú starostlivosť, vzdelanie, dôstojný život či primeraný príjem, mali by mať občania ústavné právo na základné životné komodity súvisiace s bývaním v rámci ich finančnej primeranosti a dostupnosti.“ Okrem domácností by mali podľa navrhovateľov tejto ústavné ochrane podliehať aj služby vo verejnem záujme štátu – zdravotníctvo, vzdelanie či sociálne služby.

Štefan ZLATOŠ

NA MARGO

Riadiace orgány americkej i európskej centrálnej banky potvrdili, že zvyšovanie úrokových sadzieb vlni v decembri nie je posledné. Každé takéto zvýšenie úrokových sadzieb dvíha výdavky domácností, náklady podnikov a vytvára deficit vo verejných rozpočtoch. Či sa podarí znížiť infláciu, bude záležitosťou vládnych fiškálnych opatrení, s ktorými sa v závere minulého roka roztrhlo vrece. Len na zmiernenie dosahu zvýšených cien energií pôjde zo štátneho rozpočtu šesť miliárd eur. Práve ceny energií sa najviac podpisujú na vysokej inflácii.

Démon ekonomiky

K narastajúcej zadlženosti, ktorá dosiahne u nás v tomto roku 6,4 percenta, sa zatiaľ Európska komisia nevyjadruje aj preto, že je pozastavená platnosť súboru pravidiel na koordináciu národných fiškálnych politík, známeho ako Pakt stability a rastu. Z akých zdrojov budú sa vyššie rozpočtové náklady hradiť, môžeme len špekulovať, ale určite časť z nich zaplatia aj slovenskí daňovní poplatníci. Verejné rozpočty sa budú „hojiť“ zo zvýšených priamych daní z vyšších miezd a tiež aj z nepriamych daní z predaja tovarov a ponúkaných služieb. Počíta sa so zdanením nadmerných ziskov energetických podnikov, osobitného odvodu od regulovaných odvetví či s platbou solidárneho zisku. Koľko nám prispieje európsky rozpočet, bude závisieť aj od schváleného Fondu obnovy, v ktorom sme sa zaviazali mať v štátnom rozpočte na rok 2023 výdavkové limity. Tie sme síce zaviedli, ale vláda ich zatiaľ nemusí dodržiavať, keďže EK ich plnenie budúci rok bude ešte „prehliadať“. K poklesu inflácie by určite pomohla aj motivácia domácností šetriť energiami. Ak porovnáme, ako riešia energetickú krízu v Česku, vidíme rozdiel v tom, že u nich sú stimuly na prospech domácností nižšie. Aj preto bude tamojší rozpočtový schodok len 3,5 percenta k HDP. Navyše sa bude hradiť z daňového balíka, v ktorom sa počíta so zvýšením limitu registrácie dane z pridanej hodnoty, paušálnej dane a tiež sa ráta s daňou z neočakávaných ziskov spoločností v oblasti výroby a obchodu s energiou, bankovníctva, ťažby a spracovania fosílnych palív.

Sprisená menová politika ECB zvyšovania úrokov a uvoľnená fiškálna politika vlády sú v nesúlade, čo sa prejavuje v tom, že zatiaľ čo menové opatrenia ju tlmia, fiškálne stimuly infláciu zvyšujú. Spoločným menovateľom fiškálnej, ako aj menovej politiky sa stáva narastajúca zadlženosť, ktorá zhoršuje aj udržateľnosť verejných financií. Narastajúce deficity verejných financií sa vykrývajú emitovaním štátnych dlhopisov, ktorých výnosy sa práve z dôvodu sprisennej menovej politiky niekoľkonásobne zvyšujú.

Pred rokom 2019 si Slovensko na medzinárodných finančných trhoch požičiavalo peniaze za výnos pod jedno percento a v niektorých prípadoch aj za záporný výnos. Pred koncom roka 2022 bol výnos zo slovenských štátnych dlhopisov štyri percentá. Finančné trhy pozorne sledujú tieto výnosy a podľa ich pohybu zisťujú, či tá-ktorá krajina prosperuje, alebo sa dostáva do hospodárskej recesie.

Róbert HÖLCZ

Spojené štáty americké majú z vojny na Ukrajine prospech na úkor Európy

Objednávky v amerických zbrojovkách sa zdvojnásobili

Radoslav ŽGRADA – Foto: internet; zdroj ZATL

Európska únia už prijala deväť balíčkov sankcií, ale tie nijako neovplyvnili vojenské angažovanie Moskvy na Ukrajine, zato ekonomicky viac poškodzujú nás ako Ruskú federáciu. Všetky európske krajiny, ktoré sa zapojili do konfliktu, trpia zhoršenými výhľadmi hospodárskeho rastu, vysokou infláciou a znížením životnej úrovne obyvateľstva. Z ekonomického hľadiska majú najviac prospechu z celého konfliktu Spojené štáty americké, najmä ťažobný a zbrojársky priemysel na vojne bohatne. Washington má obrovské vnútorné problémy, s ktorými sa dominantná krajina sveta borí, zdá sa však, že USA našli spôsob, ako ich zvládnuť – na účet Európy!

Spojené štáty americké si aj v minulosti ekonomicky veľmi pomohli počas dvoch svetových konfliktov a zdá sa, že tento scenár sa opäť opakuje v súčasnej vojne na Ukrajine, ktorú z pozadia „diriguje“ Washington a NATO v nej hrá podľa jeho nôt.

■ ČÍSLA NEPUSTIA

Podľa údajov Eurostatu ešte v roku 2012 tvorila Únia 7,2 percenta HDP sveta a USA len 4,5 percenta. Vlni už bola situácia opačná, pomer bol asi 5 : 4 v prospech Spojených štátov amerických. Washingtonu sa podarilo zapojiť krajiny starého kontinentu do svojej zástupnej vojny na Ukrajine na ich vlastnú škodu. Tento fakt sa už

GEOPOLITIKA

neskrýva ani v mainstreame. Britský denník The Independent napríklad zverejnil prednedávnym článok svojho amerického korešpondenta pod názvom Je čas prestať predstierať, že to, čo sa deje na Ukrajine, je niečo iné ako americká zástupná vojna. Spojené štáty americké majú v Európe sformovanú veľmi sofistikovanú sieť – celú „triednu“ beneficentov, pre ktorých je lojalita k proamerickému schému sveta zdrojom všemožného osobného prospechu. Aj preto sa do vedenia Únie, ako aj v jednotlivých štátoch Európy dostávajú morálne pochybné osoby, pre ktoré je vôľa a životná úroveň občanov starého kontinentu druhoradá, o životoch Ukrajincom ani nehovoriac.

■ HLAVNÉ CIELE

Bidenovej administratíve sa podarilo dosiahnuť to, o čo sa neúspešne pokúšal jeho predchodca v úrade Donald Trump. Ide o tri hlavné ciele: 1. Zvýšenie výdavkov európskych spojencov NATO na obranu až na dve percentá, ako to vyžaduje charta Aliancie, kde hlavným dodávateľom je americký vojensko-priemyselný komplex. 2. Oživenie ropného a plynárenského priemyslu v USA. 3. Posilnenie národného hospodárstva vrátane presunu priemyselnej výroby najmä z Európy. Sankciami sa oslabí konkurencia ruského ťažobného a zbrojárského odvetvia na svetových trhoch a ako ekonomický celok sa oslabí Európska únia na prospech USA.

■ ZELENÁ ARZENÁLOM

Vojna na Ukrajine, do ktorej sa tak horlivo zapojili európske štáty, vyčerpáva ich sklady zbraní, ktoré sa musia nahraďovať, navyše pod dojomom samotného konfliktu sa krajiny EÚ rozhodli zvýšiť svoje obranné kapacity. Len v Nemecku Scholzova vláda vyčlenila sto miliárd eur na posilnenie armády. Ako uviedol Štokholmský inštitút pre výskum mieru, Európa sa stala horúcim miestom celosvetového dovozu zbraní. Väčšina týchto nákupov pochádza práve z USA. A starý kontinent sa stáva od nich závislejší.

Ako príklad uvedieme nemecký nákup stíhačiek F-35 od amerického zbrojárského gigantu Lockheed Martin za desať miliárd eur. Právo na ich servis a opravy si ponechal Washington so svojej siete ozbrojených síl. Podobne je na tom Fínsko, ktoré plánuje kúpiť stíhačky F-35 za 9,4 miliardy dolára. Pre zaujímavosť, Svetová banka uvádza, že od roka 2001 sa ruský vývoz v tejto oblasti nielen priblížil vývozu Spojených štátov, ale v niektorých rokoch (2002, 2013) dokonca prekonal hodnotu vývozu zbraní USA. Posledný rok, keď

Z vojnového konfliktu na Ukrajine najviac ťaží americká administratíva, a to finančne i geopoliticky. Európska únia ekonomicky oslabuje.

medzi oboma krajinami prebiehala konkurenčná súťaž, medzi novembrom 2013 a februárom 2014 prebehol v Kyjeve Euromajdan – a práve v tomto roku bol prijatý obrovský balík sankcií proti Ruskej federácii, zameraný predovšetkým na technológie dovážané Ruskom, najmä pre jeho verejný vojensko-priemyselný komplex. Už v roku 2014 ukazujú údaje Svetovej banky prudký pokles ruského vývozu zbraní, ktorý teraz predstavuje o niečo viac ako tretinu amerického. Medzi rokmi 2017 a 2021 tvoril podiel zbraní amerických producentov 40 percent z odhadovaných 210 miliárd dolárov ročne vynaložených na zbrojovný sektor. Podiel zbraní zakúpených od USA len pre dokreslenie tvoril 95 percent holandských, 83 percent nórskych, 77 percent britských a 72 percent talianskych nákupov. Počas vojny na Ukrajine v roku 2022 sa zákazky americkým zbrojovkám zdvojnásobili a tvoria väčšinu všetkých objednávok krajín Únie.

■ OBCHOD SO SUROVINAMI

Na úkor Európy prosperuje aj americký obchod s fosílnymi palivami. Starý kontinent sa rozhodol zbaviť závislosti od ruských lacných uhľovodíkov. Nahradza ich závislosťou od vyše štyrikrát drahšej energie z USA. Od júna 2022 objem amerického LNG na európskom trhu prevyšuje dodávky z ruských plynovodov. USA vlni dodali Európe 50 miliárd kubických metrov plynu. Rekordným sa stal aj export ropy, a dokonca ožil aj obchod s uhlím – o 46 percent ročne.

Podľa Financial Times celkový čistý zisk verejných ropných a plynárenských spoločností v USA za druhý a tretí štvrtrok 2022 dosiahol celosvetovo 200 miliárd dolárov. A je úplne zrejme, že sa na tom z veľkej časti podieľajú dodávky LNG do EÚ. Cena amerického plynu pre Európanov je zhruba päťkrát až desaťkrát vyššia (v závislosti od štátu) ako pre samotných Američanov. Svoj vplyv majú aj vysoké ceny ropy, ktoré po rovnakých amerických sankciách prudko vzrástli.

■ ZADRETÝ MOTOR

Kumulatívne škody Európskej únie ako dôsledok vojny na Ukrajine americká agentúra Bloomberg odhaduje na jeden bilión dolárov! Analytici agentúry upozorňujú, že je to len začiatok rozsiahlej energetickej krízy a po zime, keď budú zásobníky prázdne, bude ťažké ich naplniť minimálnymi dodávkami ruského plynu. Navyše, dodávky LNG nebudú schopné zlepšiť situáciu minimálne do roka 2026, keď budú môcť Katar a Spojené štáty zvýšiť produkciu uhľovodíkov. Na základe toho už viacerí

európski politici obvinili USA z obohacovania na úkor Únie.

Drahé energetické zdroje robia priemyselnú výrobu v európskych krajinách nerentabilnou. Mnoho podnikov sa už ocitlo na pokraji bankrotu a nielen malé, ale skôr veľké závody už mesiace stoja. Týka sa to Nemecka – hospodárskeho motora EÚ, ktorý, ako už Nemci priznávajú, bol silný a výkonný len vďaka lacnému ruskému plynu. Cena modrého paliva stúpla takmer desaťnásobne a pri súčasných cenách sa európsky priemysel stal neschopný konkurencie na svetových trhoch. Toto zdraženie predstavuje 1,3 percenta celého HDP spoločenstva. Únia dováža 55 percent energií (ropa, plyn, uhlie, elektrina), zvyšok má z vlastných zdrojov. Vzhľadom na to, že európske energie zdraželi rovnako ako dovážané, znamená to, že vojna na Ukrajine stojí Európanom 2,5 percenta ich HDP.

■ INFLAČNÝ ZÁKON

V tejto situácii prichádza do Washingtonu pre európskych spojencov doslova ničujúci úder v podobe zákona o znížení inflácie. Inflation Reduction Act (IRA), podpísaný prezidentom USA Josephom Bidenom vlni 16. augusta, ktorý nadobudol platnosť 1. januára 2023, poskytuje štedré subvencie spoločnostiam vyrábajúcim elektromobily, akumulátory alebo obnoviteľné zdroje energie za podmienky, že vyrábajú na americkom území. Tento zákon vytvára výhodnejšie podmienky pre akýkoľvek európsky podnik produkujúci v Spojených štátoch. Týka sa to najmä inovatívnych zelených technológií a je veľmi atraktívny pre spoločnosti podnikajúce v odvetviach náročných na spotrebu energie. Zákon na zníženie inflácie vyčleňuje 369 miliárd dolárov na „čistú energetiku“ a dosiahnutie klimatických cieľov; 64 miliárd dolárov na zníženie ceny liekov a zdravotníckych poisťovní. Na porovnanie, britské vydanie Financial Times uvádza, že zákon o znížení inflácie poskytuje dotácie vo výške 600 až 800 miliónov dolárov továrňam a závodom na území USA a v Nemecku (jednej z mála krajín v EÚ, ktorá si to môže dovoliť) predstavujú stimulačné opatrenia iba 158 miliónov dolárov.

■ LÁKAVÉ ZVÝHODNENIA

Nové výhodnejšie podnikateľské prostredie už prilákalo do Spojených štátov amerických desiatky veľkých spoločností, ktoré sťahujú výrobu z Európy do USA pre veľmi ťažkú energetickú krízu na starom svete. Nepomohla ani návšteva Emmanuela Macrona, ktorý pricestoval v decembri

minulého roku do Washingtonu apelovať na spoločenstvo a solidaritu v boji proti spoločnému nepriateľovi. Rozhodnutie o presune prevádzok za oceán sčasti už prijali Volkswagen a BMW. Firma Tesla miliardára Ilona Muska zmrázila projekt na výrobu akumulátorov v Nemecku a teraz využije prednosti amerického inflačného zákona. Hutnícky gigant a najväčší výrobca ocele na svete spoločnosť Arcelor Mittal SA so sídlom v Luxembursku zavrela dva svoje podniky v Nemecku a presťahovala ich do Spojených štátov. Generálny riaditeľ najväčšieho holandského výrobcu hnojív OCI N.V. vyhlásil, že teraz budú výrobné kapacity spoločnosti premiestnené do Texasu.

■ RAST NEZAMESTNANOSTI

Odchod firiem znamená pokles príjmov štátneho rozpočtu a vyššiu nezamestnanosť v Európe, teda nové rozpočtové výdavky a zvýšenie sociálneho napätia. Najhoršie je na tom nemecký chemický priemysel, pretože plyn nie je len energia, ale aj surovina. Šéf Zväzu chemického priemyslu Wolfgang Grosse Entrup sa nechal počuť: „Bez zavedenia cenového stropu vláda nezmyselne súhlasí s deindustrializáciou,“ a varoval, že ak sa zrúti chemický priemysel, zrúti sa aj ďalšie odvetvia. „Pre Nemecko ako miesto pre podnikanie by to mohol byť knokaut,“ dodal Entrup. O odchode do USA preto uvažuje i nemecká spoločnosť BASF – jeden z najväčších chemických koncernov sveta, rovnako aj nórška Yara International, zaoberajúca sa tiež výrobou hnojív. Zoznam firiem utekajúcich z Európy ohrozených vysokými cenami energií do zámoria za lepšími podmienkami na podnikanie môže v najbližšom čase nadobudnúť hrozivé rozmery. Presun výrobných kapacít z Európy do USA nie je prirodzeným trhovým procesom, ale výsledkom priameho zasahovania Washingtonu do globálneho dodávateľského reťazca, čo samo osebe odporuje pravidlám WTO.

■ POBÚRENIE SPOJENCOV

Americký zákon vyvolal pobúrenie dokonca aj u voči Washingtonu servilných politikov. „Myslím, že je v rozpore s normami Svetovej obchodnej organizácie a je nepriateľský,“ takto ho charakterizoval Emmanuel Macron. Rovnako sa vyjadril i nemecký vicekancelár a minister hospodárstva Robert Habeck s tým, že zákon „porušuje množstvo pravidiel“. Eurokomisár pre vnútorný trh Thierry Breton vyhlásil, že nevyklučuje odvetné opatrenia, pokiaľ USA nezmenia svoje iniciatívy na podporu priemyslu. Šéfka Európskej komisie Ursula von der Leyenová varovala pred hrozbou novej obchodnej vojny medzi Európskou úniou a USA kvôli americkému zákonu, keď nedávno povedala: „EÚ bude na tento zákon reagovať primeraným a starostlivo vyváženým spôsobom. Začiatok novej obchodnej vojny nie je v záujme ani Spojených štátov, ani Európy.“

Viacerí európskych politikov trvá na podaní žaloby na WTO. V praktickej rovine sa neočakáva, že to niečo zmení. Účet za zástupnú vojnu na Ukrajine zaplatí Európska únia, okrem nákladov na ňu a stratou lacných surovín z Ruska aj bolestivou deindustrializáciou. To, samozrejme, povedie k ešte väčšiemu hospodárskemu a mocenskému úpadku spoločenstva. Ako sa kedysi vyjadril Henry Kissinger: „Byť nepriateľom Ameriky je nebezpečné, ale byť jej priateľom je smrteľné.“

Slovensko je európskym zázrakom – má najnižšie mzdy a takmer najvyššie ceny

Ešte najmenej dva roky neúnosnej inflácie

Ivan BROŽÍK – Foto: Emil SEMANCO

Kým v roku 2022 sme na Slovensku dosiahli najvyššiu infláciu (zdražovanie) za posledných tridsať rokov, teda za celú éru existencie Slovenskej republiky, tento rok nás čaká ešte minimálne dvanásťpercentná inflácia a budúci rok najmenej desaťpercentná inflácia. Odhaduje to vo svojej prognóze Národná banka Slovenska.

Potraviny minulý rok tvorili opäť takmer štyridsať percent medziročnej inflácie a viac ako tretinu medziročnej. Zdražovanie potravín má pritom aj naďalej plošný charakter a zasahuje všetky kategórie potravín. Jedinou potravinovou položkou, ktorá v porovnaní s októbrom jemne zlacnela, bolo ovocie.

ZDRVUJÚCE ČÍSLA

Vysoký rast cien na spotrebiteľskom trhu sa prejavil práve najmä z dôvodu zdražovania potravín a nealkoholických nápojov, ako aj bývanie a cien energií, ktoré spolu tvoria 47 percent všetkých výdavkov Slovákov. „Pri potravinách sa ceny zvýšili o 19,3 percenta, pričom vyšší rast sa prejavil vo všetkých deviatich sledovaných skupinách potravinových produktov. Najväčší vplyv na výdavky domácností mal celkový rast cien mäsa o výške 18 percent, ďalej mlieka, syrov a vajec o výške 20 percent, ako aj chleba a obilnín, ktorých ceny sa za rok zvýšili približne o 21 percent. Najdynamickejšie stúpili ceny olejov a tukov o výške 42 percent, ale ide o tovary s nižšou váhou vo výdavkovom koši. Ovocie bolo o 10 percent drahšie a zelenina o 20 percent drahšia ako stáli v priemere v roku 2021, informoval Štatistický úrad Slovenskej republiky.

BÝVANIE LETÍ HORE

V kategórii bývania a cien energií sme na Slovensku zaznamenali medziročný rast cien o 15,5 percenta.

Ceny mliečnych výrobkov stúpili azda najvýraznejšie.

Takýto vývoj najvýraznejšie ovplyvnilo po úpravách regulovaných cien pre domácnosti zvýšenie cien energií (elektriny a plynu) na začiatku roka. K tomu sa v druhom polroku pripojil aj zrýchlený rast cien najmä dreva, preto pevné palivá za celý rok zdraželi o štvrtinu. Celkový rast výdavkov na bývanie ovplyvnilo tiež pokračujúce zdražovanie stavebných materiálov, ktoré sa prejavovalo počas celého roka. Z uvedeného dôvodu v priemere za rok stúpilo nájomné o výške 18 percent a údržba a opravy bytov o takmer 19 percent. Smutným paradoxom je, že aj keď sa vo väčšine európskych krajín začína zdražovanie spomaľovať, tak u nás sa aj v decembri zvyšovanie

cien držalo oproti roku 2021 na 15,4 percenta.

VŠADE INFLÁCIA KLESLA

Len na Slovensku, naopak, rástla. Tvrdí to európsky štatistický úrad Eurostat. Podľa jeho údajov klesla inflácia v celej eurozóne (krajínach, kde sa platí eurom) v decembri nečakane na 9,2 percenta, pričom v novembri bola ešte na úrovni 10,1 percenta. Hlavným dôvodom bol vývoj v Nemecku, kde inflácia klesla takmer o dve percentá. Slovensko je, naopak, na opačnom konci tabuľky a zdražovanie zostalo na úrovni niečo vyše 15 percent. V celkových číslach je Slovensko štvrté od konca, vyššiu

infláciu majú len v Litve, Lotyšsku a Estónsku.

ČAKANIE NA ZLOM

Hlavným faktorom, ktorý ovplyvňuje infláciu v roku 2023, budú ceny energií na svetových trhoch a úroveň regulovaných cien energií pre domácnosti. Januárová inflácia by sa už vraj výraznejšie zrychľovať nemala. Dúfajme! A v ďalších mesiacoch by sa inflácia podľa Národnej banky Slovenska mohla postupne zmiernovať, teda spomaľovať svoje tempo rastu. Citeľnejšie by to mohlo byť najmä od druhého štvrtroka 2023. Napriek tomu bude však aj pre rok 2023 platiť, že budeme čeliť vysokej inflácii. Inflácia by mohla byť však o niečo nižšia ako minulý rok, okolo 11 percent, prípadne môže byť ešte aj o niečo pomalšia.

PROGNÓZA PRE EKONOMIKU

Ekonomika SR by v roku 2023 mohla vzrásť o 1,5 percenta, v roku 2024 o 3 percentá. Priemerná inflácia v budúcom roku by mala dosiahnuť úroveň spomínaných 10 – 11 percent, v roku 2024 by mohla byť okolo úrovne 9 percent. Povedal to ešte v decembri pri predstavení prognózy Ekonomický vývoj a menový vývoj – zima 2022 guvernér NBS Peter Kažimír za účasti viceguvernera NBS Ľudovíta Ódora. „Predpokladáme, že tento rok (2022, pozn. red.) skončíme s priemernou infláciou okolo 12 percent. ...V ďalších rokoch to stále nevidíme ružovo, v roku 2024 by priemerná inflácia mala byť niekde okolo úrovne 9 percent,“ spresnil Peter Kažimír.

Slovensko čakajú predčasné voľby, pravdepodobne na konci septembra. Okrem politického zvratu u nás to môže znamenať aj predvolebné rozdávanie a kupovanie hlasov odchádzajúcou vládnu koalíciou. Na druhej strane, asi iba naivne by sme očakávali, že v čase do volieb bude vláda riešiť ešte aj niečo iné ako samú seba. Koniec-koncov, robí to už od júna 2022.

NA OKRAJ

Ústavná poslanecká väčšina schválila dva dni pred Štedrým dňom štátny rozpočet na rok 2023 s najväčším deficitom v celej EÚ vo výške 3,5 miliardy eura, čo je 6,4 percenta HDP. Pre porovnanie so susedmi – v Poľsku sa očakáva deficit k HDP 5,5 percenta, Maďarsku 4,4 percenta a v Česku 4,1 percenta. Priemerný deficit v eurozóne by mal byť na úrovni 3,7 percenta a v EÚ 3,6 percenta. Tieto makroekonomické dáta pre domácnosti znamenajú, že ceny plynu a tepla sa oproti minulému roku zvýšia o 15 percent a ceny elektrickej energie ostanú na vlnnejšej úrovni. Premiér v demisii E. Heger sa vyslovil, že zákon je

Rozpočtové mantinely

skutočný darček pre ľudí, pretože práve tento rozpočet je historicky najväčší, pokiaľ ide o pomoc občanom. Zo schválenej kompenzačnej sumy pôjde 2,6 miliardy eura pre domácnosti a ostatných 900 miliónov eur na kompenzáciu cien energií pre firmy. Zo sumy nad 199 eur za megawathodinu elektriny a pri plyne zo sumy nad 99 eur za megawathodinu im štát preplatí 80 percent nákladov. V štátnom rozpočte sa počíta aj s výdavkovými limitmi do výšky 41 miliárd eur, ktoré však vláda nemusí v tomto roku dodržiavať z dôvodu, že Európska komisia ich účinnosť dočasne pozastavila.

Zo schváleného štátneho rozpočtu na rok 2023 vyplýva, že energetická, ako aj inflačná kríza, na ktoré reaguje ECB len ďalším zvyšovaním úrokových sadzieb, sa okrem domácností a firmami negatívne dotýka všetkých verejných rozpočtov, a teda aj štátneho rozpočtu, ktorého tohtoročný deficit vyvoláva oprávnené obavy, ako si s jeho následkami poradíme v budúcnosti. Podľa všetkého aj v ďalších rokoch môžeme očakávať podobnú kompenzáciu cien. Takýto postup nemôžeme ináč nazvať len ako investičný dlh, ktorý sa negatívne prejaví v ostatných sektoroch ekonomiky. Počkajme si preto, ako sa na znížení rozpočtových deficitov podpíšu ďalšie dane – ako daň z plynovodov, z nového systému emisných povoleniek, z osobitných stavieb, z ktorých sa neplatí daň z nehnuteľnosti, či zo zvýšenia spotrebnej dane z alkoholu, hazardných a internetových hier, zo zdanenia nadmerných ziskov podnikov... Na strane príjmov do štátneho rozpočtu sa počíta aj s vyššími priamymi daňami z vyšších miezd zamestnancov a zo ziskov zamestnávateľov, ako aj s vyššími nepriamymi daňami z predaja tovarov a služieb, ktoré však budú znížené z dôvodu poklesu DPH na 10 percent v stravovacích, reštauračných službách, pri preprave osôb lanovkami a lyžiarskymi vlekmí, v športových zariadeniach a pod.

Terajšia vláda v demisii sa zaviazala nezvyšovať ceny elektrickej energie pre domácnosti v roku 2023, čo však dosť komplikujú rokovania so Slovenskými elektrárňami, ktoré v rámci Memoranda mali dodávať elektrinu za cenu 61 eur za megawathodinu za podmienky, že v najbližších troch rokoch nebudú platiť dodatočnú daň nad rámec toho, čo určil Brusel. Keďže sa zatiaľ nepodarilo uviesť do plnej prevádzky tretí blok AE Mochovce, môžu s dodávkami lacnej elektriny na trh pre domácnosti nastať neočakávané komplikácie.

Róbert HÖLCZ

Uvoľnenú menovú politiku striedajú fiškálne stimuly
Obdobie nízkych úrokových sadzieb sa pominulo

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

V priebehu vlaňajška sa skončilo obdobie degradujúcich nízkych úrokových sadzieb a nezodpovedného tlačenia peňazí. Dialo sa tak v rámci kvantitatívneho uvoľňovania v menovej politike centrálnych bánk s negatívnym dosahom na fungovanie reálnej ekonomiky. Dôkazom sú premrštené ceny nehnuteľností a akciových indexov, ako aj pokles výnosov najmä zo štátnych dlhopisov.

Dôvodom menového obratu bol niekoľkonásobne prekročovaný inflačný cieľ centrálnej banky, ktorá namiesto záchrany ekonomiky začala „bojovať“ proti inflácii aj sprísnenou menovou politikou. Do nového roka 2023 vstupovala americká centrálna banka s úrokovou sadzbou 4,25 percenta, Bank of England so sadzbou 3,25 percenta a ECB so sadzbou 2,5 percenta.

INFLÁCIA A CENY

Po týchto sadzbách sa zvýšili aj výnosy desaťročných štátnych dlhopisov, ktorými sa financujú štátne rozpočty, aj z mínusových percent na niekoľkonásobne vyššie plusové percentá. Centrálna banka sa finančnému trhu stále „vyhrážajú“, že aj pre menším tempom rastúcu infláciu bude tiež menším tempom pokračovať zvyšovanie úrokových sadzieb. To podľa všetkého vyvolá hospodársku recesiu s následným poklesom spotrebiteľského dopytu po tovaroch a službách. Pozrime sa teda, ako spomínané otrasy na globálnych finančných trhoch ovplyvnia fungovanie slovenskej ekonomiky.

V tomto roku budeme ďalej zápasit s pokračujúcou energetickou a inflačnou krízou. Vykazovaná miera inflácie na úrovni 15 percent má štatistickú nepresnosť v tom, že do nej nie sú započítané cenové stropy energií, ktoré by mieru inflácie o nejaké percento zvýšili. Pre poriadok pripomí-

name, že inflácia ako dôsledok zvyšovania cien energií a potravín sa začala zvyšovať ešte pred rusko-ukrajinským konfliktom. Stalo sa tak z viacerých dôvodov, z ktorých najdôležitejšie sú zelený projekt Green Deal, uvoľnená menová politika ECB, vinou covidu narušenými dodávateľskými a prepravnými cestami, zvýšeným dopytom domácností najmä po službách za výrazne vyššie spotrebiteľské ceny po skončení opakovaných lockdownov a napokon aj vplyvom spomínaného vojenského konfliktu, ktorý sprevádza celý rad západných sankcií. Bez poznania miery vplyvu spomínaných inflačných faktorov sa nebudú vedieť prijať účinné opatrenia. K spomínaným minulým, ale napokon aj dnes pôsobiacim príčinám nárastu inflácie zaraďujeme i rozšafnú fiškálnu politiku našej koalície vládny v demisii, keď popri zvyšovaní miezd svojim zamestnancom v štátnom a vo verejnom sektore kompenzuje ceny energií v objeme až 3,5 miliardy eura zo štátneho rozpočtu. Jeho deficit sa tak zvýšil na 6,4 percenta k HDP. Spomínaná mzdová inflácia bude preto brzdiť účinnosť menových opatrení centrálnej banky zameraných na pokles inflácie, pričom na jej rast bude ECB reagovať ešte vyššími úrokovými sadzbami.

BÝVANIE A HYPOTÉKY

Podľa Medzinárodného menového fondu sa tretina svetovej

ekonomiky ocitne v recesii. Ťažko odhadnúť nakoľko nás uspokojí konštatovanie MMF, že tento rok nebude horší ako ten vlaňajší. Keďže ten sa pokladá za jeden z najhorších od veľkej hospodárskej krízy. Domácnosti dostali od energetických podnikov informácie o predávkech a firmy aj dohody o splátkovom kalendári. Obsahujú informáciu o výške tohtoročných výdavkov za energiu. Pokiaľ ide o firmy, nie všetky si zvýšené ceny budú môcť z konkurenčných dôvodov premietnuť do spotrebiteľských cien. Keďže najviac vlastných alebo požičaných peňazí majú investovaných do bývania, bude ich zaujímať situácia na realitnom trhu, na ktorom ceny bytov budú závisieť od ponuky a dopytu, ako aj úrokových sadzieb hypoték vrátane obmedzujúcich podmienok poskytovania úveru. Keďže dostupnosť vlastného bývania sa bude zhoršovať, počíta sa s výrazným nárastom cien prenájmov či s poklesom záujmu o kúpu rekreačnej nehnuteľnosti mimo trvalého bydliska.

ZVYŠOVANIE ÚROKOV

S poklesom dostupnosti bývania počíta aj regulátor úverového trhu, ktorým je NBS. Okrem doteraz všeobecne platného pravidla, že hypotéka sa poskytovala len do výšky osemnásobku čistého príjmu žiadateľa, sprísnila podmienky pre žiadateľov o hypotéku nad vek 40 rokov, keďže sa zvyšoval podiel splácania až do nároku na odchod do dôchodku. Poskytovateľ hypotéky sleduje výšku splátky k mesačnému príjmu žiadateľa, ako aj jeho celkovú zadlženosť. Vo všeobecnosti môžeme povedať, že pokiaľ v roku 2021 obmedzovali dostupnosť bývania viac ceny bytov a nehnuteľností, dnes sú to najmä ceny úverov, ktorých úročenie po skončení minulého roka bolo tesne pod hranicou troch percent. Keďže ECB počíta v tomto roku s ďalším zvyšovaním úrokov, očakáva sa v nasledujúcich mesiacoch zvyšovanie ceny hypotekárnych úverov až nad štyri percentá. Či sa zvýšia aj úroky na vklady, si počkajme. Keďže čoraz viac domácnosti investuje dočasne voľné peniaze do cenných papierov, nemôžu pri zvyšovaní úrokových sadzieb zo strany centrálnej banky počítať s nárastom hodnoty akciových indexov a ich dividend, ale len skôr so zvyšovaním výnosov z dlhopisových fondov.

Na finančnom trhu v trhovej ekonomike vo všeobecnosti platí, že čím vyššie percento inflácie, tým sú vyššie aj úrokové sadzby zo strany centrálnej banky. Ich dôsledkom je terajší pokles výnosov a dividend zo spomínaných cenných papierov, ako aj pokles cien nehnuteľností.

RECENZIA

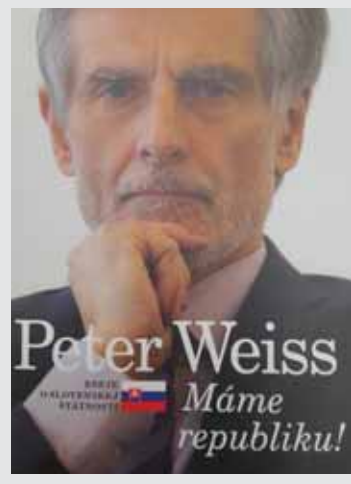
Bývalý slovenský politik, diplomat a spoluzakladateľ samostatnej demokratickej Slovenskej republiky Peter Weiss vo svojej novej knihe *Máme republiku!* (Eseje o slovenskej štátnosti) predstrel čitateľom zaujímavý pohľad na politicko-spoločenské procesy, ktoré boli záverom národno-emancipačných snáh Slovákov o vlastnú štátnosť. Pozornému čitateľovi zaiste neujde pozornosť, že z obsahu niektorých esejí cítiť jeho ľavicovo-národný politický a ideologický svetonázor.

Máme republiku!

Tento fakt však nič nemení na tom, že autor sa pri opise kľúčových momentov formovania, budovania a zvelačovania samostatnej slovenskej štátnosti opiera o historické fakty. V prvej kapitole Politické peripetie vzniku a vývoja Slovenskej republiky veľmi správne upozornil na to, že ústavný zákon o česko-slovenskej federácii ako jediný zachovaný demokratický výdobytok Pražskej jari bol vlastne naplnením štátoprávneho politického programu povstaleckej Slovenskej národnej rady, ktorej vtedajší politickí predstavitelia už v čase SNP požadovali obnovenie Česko-Slovenska výlučne na princípe „rovný s rovným“ a odmietnutie prvorepublikovej čechoslovakistickej politiky. Venuje sa tiež obdobiu formovania a vzniku samostatnej Slovenskej republiky po nežnej revolúcii. Veľmi výstižne vysvetlil, prečo ponovembrové rokovania o novej podobe štátoprávneho usporiadania Česko-Slovenska stroskotali. Zároveň vyvrátil mýtus o tom, že prípadné vypísanie referenda po júnových voľbách 1992 by odvrátilo rozdelenie ČSFR. V závere tejto kapitoly objasnil, prečo Slovenská republika sa na istý čas ocitla v medzinárodnej izolácii.

V druhej kapitole Štátnosť a jej tradície si zaspomínal na politický zápas o uzákonenie 29. augusta za štátny sviatok SR. Na základe objektívnych, vnútropolitických a medzinárodnopolitických skutočností vysvetlil, na akých princípoch a základoch stojí súčasná demokratická Slovenská republika. Je presvedčený, že ich súčasťou je povstalecká, politická a vojenská tradícia. Posledná tretia kapitola Slovenská štátnosť a maďarská otázka sa opiera o autorove diplomatické skúsenosti počas pôsobenia na slovenskom veľvyslanectve v Budapešti. Osvetlil, na akých základoch stojí súčasný maďarský revizionizmus a iredenta. Prínosom knihy sú faktograficky vyargumentované kľúčové momenty moderných slovenských dejín, ktoré či už v pozitívnom, alebo negatívnom spôsobil formovali našu slovenskú spoločnosť a identitu.

Matej MINDÁR

Peter WEISS: O peripetiách slovenského vývoja a nekompetentnosti súčasného vládnutia

Devíza rozhodovania sami za seba a o sebe

Zhovárал sa Matej Mindár – Foto: archív SNN

Pri príležitosti tridsiateho výročia vzniku samostatnej Slovenskej republiky sme oslovili so žiadosťou o rozhovor pre matičný dvojtýždenník na túto tému bývalého predsedu SDĽ Petra WEISSA, ktorý ako poslanec SNR tiež podporil prijatie Deklarácie o zvrchovanosti SR (17. júl 1992) a Ústavy SR (1. september 1992).

• Ako ste vnímali spoločensko-politické zmeny v Novembri 1989?

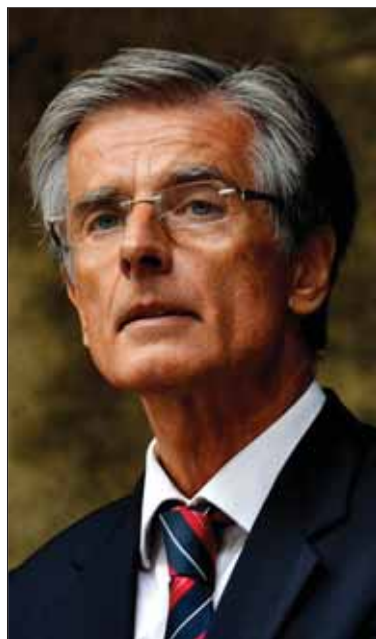
Pôvodne som predpokladal, že k zmene dôjde až 10. decembra 1989 na Deň ľudských práv. Moje vnútorné nastavenie voči bývalému režimu a fungovaniu KSČ a KSS bolo veľmi kritické. Preto som November 1989 neprijal ako nejakú osobnú porážku. Naopak, bol som presvedčený, že k zmene a zrúteniu režimu musí dôjsť. Veľmi pozorne som sledoval, čo sa deje v Poľsku, Maďarsku a Nemeckej demokratickej republike. My v ČSSR sme zmenili režim ako predposlední. Po nás bolo už iba Rumunsko. Tým, že vedenie KSČ sa správalo tak hlúpo a odmietalo dialóg s opozíciou za okrúhlym stolom, tak ho zaslužene vyhnať ulica. Toto som už povedal vo viacerých verejných rozhovoroch a stále si za tým stojím. Pre mňa osobne to bola príležitosť pokúsiť sa urobiť to isté, čo urobila napríklad vtedajšia Maďarská socialistická robotnícka strana, ktorá sa premenovala na Maďarskú socialistickú stranu a vydala sa na cestu strany západného typu so sociálno-demokratickou orientáciou.

• Po nežnej revolúcii by ostala základná podoba spoluzitá s Čechmi naďalej nevyriešená. Dalo sa podľa vás s Čechmi nejako dohodnúť, keď Česko-Slovensko vnímali ako svoj český štát?

Veľmi dobre si pamätám jeden výskum, ktorý sa urobil tesne pred voľbami v roku 1992. Priniesol tieto výsledky: 29 percent občanov Českej republiky bolo za to, aby sa Česko-Slovensko premenilo na unitárny štát; 21 percent presadzovalo namiesto federácie dvoch národných republik vznik spolkových krajín Čechy, Morava a Slovensko; 6 percent bolo za rozdelenie federácie; zachovanie vtedajšej podoby federácie, s ktorou nebola veľká väčšina občanov Slovenskej republiky spokojná, chcelo len približne 28 percent občanov Českej republiky. Konfederatívne usporiadanie presadzovalo len malé percento Čechov. Naopak, slovenská predstava spočívala v tom, že spoločný štát bude veľmi rozvoľnený. Toto bola podľa mňa základná príčina, prečo sa Česká a Slovenská Federatívna Republika rozdelila. Uskutočnilo sa viacero výskumov v oboch častiach federácie. Áno, väčšina ľudí sa vyslovovala za spoločný štát. Ale spoločný štát predsa bolo aj to unitárne Československo s jednou vládou a parlamentom, ale aj konfederácia. Vzniká tak otázka, akým referendom by bolo možné donútiť Slovákov a Čechov, ktorí mali diametrálne odlišnú predstavu o tom, ako ten spoločný štát má vyzeráť, aby sa spoločne zhodli na forme jeho budúceho štátoprávneho usporiadania?

• Toto si vôbec neuvedomujú tí, ktorí sa neustále odvolávajú na to, že malo byť referendum...

Moja ďalšia odpoveď tým, ktorí doteraz nevedeli prehryznúť, že nebolo referendum a podľa ich názoru iba Vladimír Mečiar a Václav Klaus svojvoľne rozdelili Česko-Slovensko, je to, že prečo, preboha, po revolúcii zvolená reprezentácia VPN a OF na čele s Václavom Havlom nebola schopná za dva roky vyrokovať novú podobu federácie?

Dlhoročný ľavicový politik Peter WEISS hodnotí obdobie vzniku Slovenskej republiky.

Tú novú podobu federácie, ktorú nazval Václav Havel autentickou už 22. novembra 1989 vo svojom posolstve tlmočenom cez magnetofónovú pásku demonštrantom na Námestí SNP. Tu sa treba pýtať, ako je možné, že sa nenaplnil štátoprávny program VPN, ktorý hovoril o obnove federácie zdola, že majú byť silné kompetenčné slovenské a české národné orgány? Federácii sa malo dať len to, na čom sa dohodnú obe republiky.

• Hovoríte o zlyhaní porevolučných vlád vo veci budúceho štátoprávneho usporiadania?

Áno. Myslím si, že je to ich veľké zlyhanie. Ak jedným z ich porevolučných cieľov bola aj obnova autentické federácie, tak je to zlyhanie slovenskej politickej reprezentácie VPN, KDĽ a Demokratickej strany a českého OF. Dnes sa hádže vina na Václava Klauša a Vladimíra Mečiara, že pri negociáciách o novej podobe federácie po voľbách v roku 1992 boli povinní napraviť to, že sa novú podobu federácie nepodarilo vyrokovať ich porevolučným predchodcom v priebehu dvoch rokov na čele s Václavom Havlom. Oni sú teraz za tých zlých, že nenapravili neschopnosť ich predchodcov dohodnúť sa. Veď to je absurdné.

• Strana demokratickej ľavice, ktorej ste boli predsedom, mala vo svojom programe počas druhých voľieb v roku 1992 vytvorenie dvoch suverénnych republik v rámci česko-slovenskej federácie...

Chceli sme redefinovať podobu spoločného štátu, viac kompetencií pre národné republiky a chceli sme urobiť prerozdelenie alebo zmenu tých kompetencií, ktoré budú patriť federácii. Zároveň sme to všetko chceli urobiť na základe dohody medzi reprezentáciami Českej republiky a Slovenskej republiky. V Česku však prevládol názor, že tie republiky nie sú dôležité, že dôležitá je len tá česko-slovenská štátnosť, s ktorou sa nijakým spôsobom nemôže hýbať. Preto aj tie povolené rokovania došli do slepej uličky.

• Z čoho teda vychádzal váš postoj k Deklarácii SNR o zvrchovanosti SR, ktorú ste neskôr

schválili po druhých slobodných voľbách 17. júla 1992?

Už som to niekoľkokrát vysvetlil. V tom čase ešte z môjho pohľadu išlo o potvrdenie toho, čo už bolo v preambule ústavného zákona o česko-slovenskej federácii z roka 1968, že Slovenská republika je vytvorená suverénnym slovenským národom, ktorý má právo slobodne si utvárať spôsob a formu svojho národného a štátneho života. Aj keď sme ako strana SDĽ 17. júla 1992 hlasovali za deklaráciu, vtedy sme ešte nevychádzali z toho, že už sa zlomili všetky možnosti dohodnúť sa o nejakej novej podobe spoločného štátu. Vychádzali sme z predpokladu, že ešte sú nejaké možnosti, že tie politické reprezentácie, ktoré vzišli z nedávných voľieb, sa dohodnú. Ale potom o pár dní neskôr sme sa dozvedeli, že ODS už nemá vôľu rokovať o novej podobe federácie. Presadzovala jedine status quo alebo rozdelenie Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky na dva samostatné štáty.

• Poznate hlavné dôvody, prečo sa ODS už nepokúšala nijakým spôsobom zachrániť spoločný štát v inej a pre Slovákov prijateľnejšej podobe?

Odpoveď je veľmi jednoduchá. Veľmi dobre to napísal vynikajúci český historik Jan Rychlík vo svojej knižke o delení Česko-Slovenska. Vysvetľuje v nej, že česká politická reprezentácia a Česká republika ako celok už Slovenskú republiku viac nepotrebovali. Nepotrebovala ju geopoliticky ani ekonomicky, pretože napríklad konverzia zbrojárskeho a ľahkého priemyslu na Slovensku, ktorý predtým svoje produkty exportoval na trhy RVHP, bola pre českú politickú a laickú verejnosť veľmi nákladná.

• Zmenil sa postoj SDĽ aj na základe povolených vyhlásení z Českej strany, že ideme cestou dvoch samostatných republik?

Áno. Keď sme v SDĽ pochopili, že už padlo takéto rozhodnutie, začali sme sa pripravovať na samostatnosť Slovenska k 1. januáru 1993. Vzhľadom na to sme mali aj osobné konzultácie s reprezentáciou ODS. Samozrejme, vnímali sme i neúspech z Mílov, ktorý ukázal, že predchádzajúce politické reprezentácie nie sú schopné nájsť dohodu na novej podobe spoločného štátu. Začali sme sa preto pripravovať na to, aby sme čo najlepšie konštruktívne prispeli k riešeniu situácie, pretože to najhoršie, čo nikto nechcel, by bol divoký rozpad federácie.

• Napriek tomu, čo tu teraz hovoríte, stále sa nájdu takí, ktorí nedokážu alebo nechcú pochopiť, že referendum by nič podstatné nevyriešilo...

Po prvé – referendum nebolo schopné priniesť zhodu o tom, aká má byť budúca podoba spoločného štátu. Ja som už vysvetlil, že boli diametrálne odlišné predstavy Slovákov a Čechov o tom, ako má spoločný štát ďalej vyzeráť. Mám tu ešte jeden výskum verejnej mienky z novembra roku 1992, keď vrcholili diskusie o rozdelení federácie a volaní po referende. Českí sociológovia Jan Červenka a Paulína Tabery konštatovali, že počas leta a najmä jesene roku 1992 podiel

separatistov medzi českými občanmi priebežne rýchlo narastal. V októbri 1992 pri poslednom zisťovaní variant dvoch celkom nezávislých štátov medzi českými respondentmi získal podporu 31 percent. To znamená, že 31 percent Čechov bolo za rozdelenie. Tento variant sa stal najpreferovanejšou možnosťou, ktorá o jedno percento tesne predstihla inak vždy relatívne najfrekventovanejší model unitárneho štátu. Nie federácia dvoch republík, ale unitárny štát sa stal druhou najčastejšou odpoveďou českých občanov. Česi preferovali v októbri 1992 oddelenie a druhou preferenciou bolo unitárne Československo bez federácie, bez federálnych orgánov a bez republík. Českí sociológovia ďalej konštatovali, že napriek tradovaným povestiam o prevažujúcej slovenskej túžbe po samostatnosti je zrejme, že ak v čase delenia federácie niekde tieto tendencie prevažovali, tak to boli české a moravské kraje, a nie Slovensko.

• Máte ešte nejaké podobné výskumy verejnej mienky z tohto obdobia?

Ponúknem ešte jeden dôležitý výskum verejnej mienky. Od voľieb v júni 1990 si slovenský separatizmus udržoval podporu okolo 10 až 15 percent. Počas voľieb v roku 1992 to bolo 18 percent. V Česku si tento variant želalo 31 percent respondentov. Ale v októbri a novembri 1992, keď volanie po referende bolo najsilnejšie, uskutočnil Inštitút pre výskum verejnej mienky prieskumy, či je, alebo nie je rozdelenie Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky nevyhnutné. Na Slovensku v oboch týchto výskumoch podiel tých, ktorí rozdelenie označili za nevyhnutné, tvoril silnú menšinu. V prvom výskume 37 percent Slovákov bolo za rozdelenie a proti rozdeleniu bolo 52 percent Slovákov. V druhom výskume 39 percent Slovákov bolo za rozdelenie a 50 percent bolo proti rozdeleniu. V Česku to bolo naopak – 52 percent bolo za rozdelenie a 38 percent bolo za to, aby ostalo Česko-Slovensko. V druhom výskume 50 percent Čechov bolo za rozdelenie a proti bolo 43 percent. Takže tu vznikla jedna obrovská mytológia okolo referenda, že keby sa konalo, občania by sa celkom jednoznačne vyslovili proti rozdeleniu spoločného štátu.

• Ako hodnotíte tridsaťročné príbeh samostatnej Slovenskej republiky ako subjektu medzinárodného práva?

Samozrejme, peripetie vývoja Slovenskej republiky boli veľmi zložité. Boli komplikované deväťdesiate roky. Museli sme zápasit' o novú podobu politickej scény, aby sme sa mohli integrovať do Európskej únie a NATO. Dnes máme obrovské problémy s výkonnosťou vládnucej garnitúry, s jej nekompetentnosťou, nekultúrnosťou a nedôstojnosťou vládnutia. Ale Slovenská republika ako samostatný subjekt medzinárodného práva obstála. Dosiahli sme obrovský pokrok od rozdelenia. V nijakom prípade sme sa nestali nejakým izolovaným štátom. Sme plnohodnotne začlenení do všetkých možných medzinárodných organizácií. A najmä teraz si môžeme o sebe rozhodovať sami za seba a sami o sebe.

Uhorsko-česko-slovensko-ruské strety a spojenectvá v zrkadle histórie

Pohnutá vojnová história tisícročia

Pavol IČO – Foto: archív, internet

V súvislosti s vpádom ruských jednotiek na územie Ukrajiny prinášame článok o dejinách slovensko-ruských vzťahov vo vojnových konfliktoch. Zrkadlo histórie jasne ukazuje, kedy naši krajania museli s Rusmi bojovať a kedy, naopak, uzatvárali spojenectvá. Boje so starými Rusmi, na ktorých sa zúčastnilo Uhorsko, teda aj predkovia Slovákov, nastali už v prvej polovici 12. storočia, keď sa uhorský kráľ Štefan II. zaplietol do konfliktu medzi staroruskými kniežatami.

Panovník sa však v tejto záležitosti angažoval len krátko, pretože ho uhorskí veľmoži presvedčili, aby sa stiahol do Uhorska a nechal ruské kniežatá, nech si svoje spory vyriešia sami.

■ ZÁPAS O HALIČ

Koncom 12. storočia (presnejšie v rokoch 1188-1189) zasa jeden z nástupníckych štátov Kyjevskej Rusi Haličské kniežatstvo (dnes časť územia juhovýchodného Poľska a západnej Ukrajiny) spravoval Ondrej z dynastie Arpádovcov, neskorší uhorský kráľ Ondrej II.

Po tom, čo bojár zosadil jeho vládu, chcel získať Halič pomocou svojich verných vojakov späť, ale napokon dosiahol iba to, že sa dočasne stal vládcom kniežatstva jeho syn Koloman, nazývaný Koloman Haličský. Počty strát na životoch počas týchto konfliktov nepoznáme. Stovky rokov sa v rámci uhorsko-ruských vojenských vzťahov nič závažné nedialo. Zmena nastala až v roku 1805 počas napoleonských vojen, keď sa proti samozvanému francúzskemu vládcovi Napoleonovi Bonapartovi spojilo Rakúske cisárstvo, ktorého súčasťou bolo aj územie súčasného Slovenska, s Ruskom a ďalšími štátmi. Koalície spojencov striedavo prehrávali a vyhŕavali a rozhodujúci úder uštedrili Napoleonovi až v slávnej bitke pri Waterloo v júni 1815.

Udatnosť slovenských vojakov z tzv. bratislavského pluku, kde boli začlenení branci z Bratislavskej, Nitrianskej a Trenčianskej župy, ocenil samotný ruský cár Alexander I.

Bratislavský pluk bojoval proti napoleonským vojskám v Bitke národov (t. j. bitke pri Lipsku) v roku 1813 a neskôr bol pomenovaný po ruskom panovníkovi, ktorý si statočných slovenských vojakov mimoriadne obľúbil a jednotku dokonca osobne viedol počas slávnej prehladky pri príležitosti Viedenského kongresu z rokov 1814-1815.

■ DVANÁSTROČNÝ KONFLIKT

V priebehu vyše dvanástich rokov trvajúceho konfliktu padlo na strane Napoleona a jeho spojencov milión až milión osemsto tisíc vojakov. Štáty, ktoré bojovali proti francúzskemu štátnikovi hlásili milión osemsto tisíc až dva milióny mŕtvych vojakov a civilistov, z toho dve-sto tisíc až päťstópäťdesiat tisíc Rakúšanov (vrátane Slovákov) a dvestoosemdesiatpäť tisíc až osemstópäťdesiat tisíc Rusov. Ako vidno, tieto štatistiky sú veľmi nepresné, lebo dodnes nevieme, koľko životov si v skutočnosti vyžiadali následky napoleonských vojen, teda najmä šírenie chorôb, vojnové zranenia a nútená migrácia obyvateľstva.

■ PROTI KOŠÚTOVCOM

Ruskí vojaci boli spojencami slovenských dobrovoľníkov a rakúskej armády v období revolúcie meruďsmých rokov. Zjednotili sa v boji proti politike Ľudovíta Košuta, ktorý neuznával práva nemadarských národov v Uhorsku, chcel zosadiť Habsburgovcov a vyhlásil nezávislosť Uhorska.

Za Košúta a ideál samostatného Uhorska však bojovalo aj mnoho Slovákov, ktorí neverili rakúskej vláde. Rady košútovcov dopĺňali aj Poliáci s nádejou, že revolúcia zasiahne ruské impérium a povedie k obnoveniu samostatného Poľska. Preto bolo v pozadí vojenskej pomoci ruského cára Mikuláša I. v prvom rade úsilie o zachovanie územnej celistvosti jeho ríše.

Udalosti po príchode ruských jednotiek na naše územie opísal historik Ivan Mrva v knihe Slovenské dejiny od

úsvitu po súčasnosť (Bratislava, Perfekt, 2015): „V slovenských mestách, ktoré obsadilo rakúske alebo ruské vojsko, bolo zavedené stanné právo a každý väčší priestupok sa trestal smrťou. Obyvatelia museli odovzdať do 24 hodín všetky zbrane, platil zákaz vychádzania a všetky krčmy sa povinne zatvárali o desiatej, schôdzka troch a viac ľudí na verejnosti bola nepripustná a mohla sa rozohnať. Občania kolektívne ručili za pokoj a poriadok. Na prísne stanné právo doplatil Lučenec, kde košútovní partizáni (hovorilo sa im geriláši) postrelili päťčlennú ruskú hliadku. Na odvetu Rusi zastrelili piatich členov mestskej rady, Lučenec vyrabovali a do tla vypálili.“

Košútovní napokon kapitulovali 13. augusta 1849 pri obci Világoš (dnes

Pluk česko-slovenských legionárov, ktorý sa sformoval z vojenských prebehlikov v Rusku. Z nepriateľov sa stali spojenci.

Širia v západnom Rumunsku), k čomu značne dopomohol takmer 200-tisícový ruský zbor. Po bitke neďaleko Világoša vzdorovala už len posádka v Komárne, ktorá sa vzdala 2. októbra toho istého roku.

Rusi stratili v Uhorsku jedenásťtisíc vojakov, no v boji padlo len päťsto vojakov a vyše desaťtisíc obetí si vyžiadala cholera epidémia. Zhruba štyritisíc z nich pochovali na zaniknutom kalvárskom cintoríne v Košiciach.

Presné počty strát na životoch slovenských dobrovoľníkov nie sú známe, ale súdiac podľa spomienok účastníka revolúcie kapitána Samuela Dobroslava Štefanoviča, podľa ktorého bojovalo v dobrovoľníckom vojsku asi päťdesiat-

Dňa 21. augusta 1968 zaútočili vojská Varšavskej zmluvy, vrátane sovietskych vojakov, na Česko-Slovensko. Okupácia nevyvolala vojnový konflikt, ako je v súčasnosti na Ukrajine. Sovietski vojaci u nás ostali dvadsať rokov.

tisíc mužov, možno odhadnúť, že išlo prinajmenšom o niekoľko stoviek obetí.

■ PROTI BOLŠEVIKOM

V prvej svetovej vojne stáli Rakúsko-Uhorsko proti Rusku na strane tzv. Centrálnych mocností. Keďže v prostredí slovenského národného hnutia prevažovali na prahu vojny proruské

Po boku ruských vojakov bojovali aj Slováci proti maďarskej revolúcii v bitke pri meste Világoš 13. augusta 1849.

dou zaútočili na Sovietsky zväz (ďalej len ZSSR) od júna 1941 a dostali sa až na Kaukaz a Krym. V protisovietskom ťažení padlo vyše tisícsto Slovákov. Mnohí príslušníci armády však odmietli bojovať a padli do zajatia. Ďalší pôsobili v partizánskych skupinách, ktoré sa začali formovať na území Slovenska už od roka 1942, keď tu začali prichádzať príslušníci Červenej armády, ktorí ušli z nemeckých koncentračných táborov. Okrem Slovákov a Rusov boli medzi partizánmi Česi, Francúzi, Ukrajinci, Poliáci, Bielorusi či Maďari, spolu okolo dvanásťtisíc osôb. No niekedy sa partizáni

Nacistické Nemecko prinútilo nasadiť v júni 1941 slovenské jednotky proti Sovietskemu zväzu. Na snímke vojaci Rýchlej divízie.

náklady, uhorské ministerstvo vnútra nechalo vypracovať zoznam nelojálnych osôb, pri ktorých sa predpokladalo, že by v prípade konfliktu s Ruskou ríšou mohli vykonávať záškodnícku činnosť na jej prospech. Lojalitu monarchii a udatnosť v bojoch za panovníka však prejavili napríklad vojaci z bratislavského 72. pluku, na čo poukázala aj dobová tlač.

Na ruskom území sa už od roka 1914 formovali slovenské dobrovoľnícke jednotky bojujúce za cárske Rusko. Z týchto dobrovoľníkov, ako i z českých a zo slovenských zajatcov v Rusku vznikli česko-slovenské légie. Tie sa neskôr zapojili do vojnového konfliktu s bolševikmi a často museli zápasiť dokonca s vlastnými súkmeňovcami v rakúsko-uhorskej armáde. No celistvosť cisársko-kráľovskej armády narušili myšlienky Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie, ktoré spolu s túžbou po národnej svojbytnosti viedli k vzburám slovenských vojakov v srbskom Kragujevci, Prešove či Rimavskej Soboti.

V priebehu prvej svetovej vojny zahynulo na ruských bojiskách vyše štyritisíc česko-slovenských legionárov, Rusi prišli dovedna približne o deväťtisíc vojakov.

■ SVETOVÁ VOJNA

Vojaci Slovenskej armády pod nátlakom Tretej ríše a spolu s jej armá-

dopúšťali výtržnosťami a zločinmi, z ktorých najhorší sa odohral 21. septembra 1944 v obci Sklené (okres Turčianske Teplice), kde príslušníci 1. československej partizánskej brigády J. V. Stalina zabilo stoosemdesiat sedem miestnych obyvateľov nemeckého pôvodu.

Podľa ruského veľvyslanca Igora Bratčikova padlo počas druhej svetovej vojny v bojoch s fašistami na území Slovenska 63 518 sovietskych vojakov a dôstojníkov. Proces oslobodzovania Slovenska Červenou armádou však historik Ivan A. Petranský v knihe Slovenské dejiny od úsvitu po súčasnosť značne spochybňuje. Podľa Petranského je sporné, či bol význam tohto slova (t. j. príchod slobody, zbavenie neslobody) skutočne naplnený.

Soviety tiež opakovane bombardovali Slovensko. Bomby zasiahli viaceré mestá a obce na celom území krajiny. Pri bombovom útoku v Prešove v decembri 1944 zahynulo asi tristo Nemcov a stoštyridsať až dvestodvadsať civilistov a protifašistických bojovníkov, v Nitre zomrelo pri nálete 345 ľudí (z toho 332 civilistov a 13 vojakov). Navyše, podľa niektorých bádateľov je možné, že ZSSR stál aj za bombardovaním Košíc v júni 1941.

Povojnovo usporiadanie pripísalo Sovietskemu zväzu pôvodne československé územie Podkarpatskej Rusi, od

roka 1948 Československo de facto fungovalo ako satelit ZSSR.

■ OKUPÁCIA KRAJINY

Počas tzv. studenej vojny bolo Československo začlenené do východného bloku spojencov ZSSR, čo formálne potvrdilo uzatvorenie Varšavskej zmluvy, teda vojenského paktu namiereného proti západným krajinám združeným v Severoatlantickej aliancii (NATO), v máji 1955.

Atmosféra vtedajších dní bola ťaživá – vo vzduchu visel strach z hrozby jadrovej vojny, ako i neistota vyvolaná represáliami komunistického režimu voči „triednym nepriateľom“, ktoré zahŕňali popravu, väznenie, vyvlastňovanie majetku, dehonosťáciu osôb iného názorového spektra či nútené umiestňovanie do pracovných táborov a bani.

Nádej na zmenu pomerov prišla až v januári 1968, keď A lexander Dubček nahradil konzervatívneho Antonína Novotného vo funkcii prvého tajomníka ústredného výboru Komunistickej strany Československa. Dubčekov program reformy socialistickeho zriadenia, známy ako „socializmus s ľudskou tvárou“, nahrával aj nekomunistom a dlho umlčovaným cirkvám. Aktivizovali sa malé politické strany, reorganizovali sa mniške rehole, občianske spolky a kultúrne inštitúcie. No proces liberalizácie a demokratizácie štátu prerušila v noci z 20. na 21. augusta 1968 invázia vojsk piatich štátov Varšavskej zmluvy (ZSSR, Maďarska, Poľska, Bulharska, Nemeckej demokratickej republiky) do vtedajšej Československej socialistickej republiky. Okupanti prišli na základe tzv. pozývacieho listu, ktorý odovzdali radikálni československí komunisti Alois Indra, Drahomír Kolder, Oldřich Švestka, Antonín Kapek a Vasil Biľak sovietskej delegácii začiatkom augusta 1968 počas konferencie v Bratislave, aby zabránili „kontrarevolúcii“.

Vojenská intervencia si len v priebehu piatich mesiacov vyžiadala stosem civilných obetí (z toho tridsaťosem na Slovensku) a päťsto vážne zranených, Sovietsi prišli o dvanásť vojakov. Ťažko povedať, koľko nešťastníci spáchali následkom okupácie samovraždu...

Po invázii nastalo obdobie perzekúcií. Najhoršie tresty postihli disidentov, odporcov komunistického režimu a bývalých reformných komunistov.

V septembri 1968 vystúpilo z organizácie Varšavskej zmluvy na protest voči okupácii Albánsko, Rumunsko síce ostalo členským štátom, ale na intervencii sa odmietlo zúčastniť. Poslední okupanti odišli z československého územia až koncom júna 1991.

■ SÚČASNOSŤ

Slovensko je od marca 2004 členom NATO a v máji toho istého roku vstúpilo aj do Európskej únie. Na rovnakú cestu chce nastúpiť Ukrajina, čo však ruský prezident Vladimir Putin nemieni dovoliť. Dvadsiateho prvého februára minulého roku predniesol prejav, v ktorom okrem iného spomenul i svoje výhrady voči Ukrajine a rozširovaniu NATO: „Dnes jeden pohľad na mapu stačí, aby bolo zrejmé, ako západné krajiny ‚dodržali‘ svoj prísľub zabrániť, aby sa NATO pohlo smerom na východ. Proste podvádzali. Dostali sme päť vln rozširovania NATO, jednu za druhou. V roku 1999 boli do Aliancie prijaté Poľsko, Česká republika, Maďarsko, v roku 2004 Bulharsko, Estónsko, Lotyšsko, Litva, Rumunsko, Slovensko a Slovinsko, v roku 2009 Albánsko a Chorvátsko, v roku 2017 Čierna Hora, v roku 2020 Severné Macedónsko. Výsledkom je, že Aliancia, jej vojenská infraštruktúra sa dostali priamo k hraniciam Ruska. Toto sa stalo jednou z kľúčových príčin európskej bezpečnostnej krízy, malo to úplne negatívny dosah na celý systém medzinárodných vzťahov a viedlo to k strate vzájomnej dôvery.“

O tri dni nato zaútočili ruské ozbrojené sily na Ukrajinu. Slovensko sa pridalo na stranu napadnutého štátu, ktorému poskytuje najmä materiálnu pomoc. Vývoj situácie pozorne sleduje celý svet.

BESEDNICA

Nadácia Pro Patria pod záštitou predsedu NR SR Borisa Kollára pri príležitosti tridsiateho výročia vzniku Slovenskej republiky pripravila spoločensko-politickú konferenciu *Národnoštátne záujmy Slovenskej republiky*. Príspevky na nej predniesli viacerí predstavitelia nášho spoločenského, politického a kultúrneho života. V úvode vystúpil jeden zo zakladateľov nadácie historik Anton Hrnko. Poukázal na ľahostajnosť súčasnej politickej reprezentácie pri zabezpečovaní a obhajovaní národnoštátnych záujmov SR doma a vo svete a chýbajúcu víziu v programe štátnej politiky SR.

Iná cesta pre Slovensko

S prejavmi ďalej vystúpili prof. Emília Hrabovec, Anton Hykisch, diplomat Ján Gábor, Peter Weiss, Viliam Hornáček a ďalší. Všetci diskutujúci konštatovali, že ochrana národnoštátnych záujmov je v našom štáte na chvoste záujmu politických elit. Nachádzame sa v područí mainstreamového výkladu jedinej prezentácie vnútornej a zahraničnej politiky a predložiť iný výklad či zhodnotenie medzinárodnej situácie je v mienkotvorných médiách nemožné. S touto jedinou mediálnou pravdou úzko súvisí aj pretrvávajúce „puto“ čechoslovakizmu, ktoré sa stáva deštruktívnym prvkom pri budovaní vlastnej identity. Ako zdôraznila vo svojom vystúpení prof. Emília Hrabovec, „asimilačné pôsobenie politicky zaniknutej československej idey neprestalo ani po obnove slovenskej štátnej nezávislosti, ale po krátkom útlme pokračuje dodnes, tentoraz už sprevádzané aj novými denacionalizačnými tlakmi z euroatlantického prostredia, zatiaľ čo štát, ktorý sa nazýva slovenský, po počiatkových chabých pokusoch úplne rezignoval na svoju najpodstatnejšiu úlohu – chrániť národnoštátne záujmy a rozvíjať národnoštátne povedomie svojich občanov. Výsledkom tohto vývoja je politická, ale najmä morálna a duchovná kríza slovenského štátu a rastúce vajatanie jeho zahraničnej politiky, ktorá stratila vlastný profil.“

Viacerí prednášajúci zdôraznili chýbajúcu kultúrnu diplomaciu, ktorú SR takmer nevyužíva, a práve svojou kultúrou sa môže najmä malý štát prezentovať a dostávať do povedomia iných národov. Stačí spomenúť poslednú medzinárodnú prezentáciu SR v Dubaji. Nielenže sme nedokázali dodržať požadovaný termín, ale to, čo slovenský pavilón „ukázal“, je dokonalým potvrdením nezáujmu politických činiteľov o prezentáciu vlastného štátu a chýbajúcej koncepcie kultúrnej diplomacie. A práve kultúrna diplomacia dokáže mnoho ráz späť a priblížiť záujmy aj rozdielných politických a názorových kultúr viac než oficiálna diplomatická reprezentácia štátu.

Profesorka Emília Hrabovec na záver načrtla reálny obraz našej rozvrátenej spoločnosti. „Ak sa Slovensko nevzprie, nenájde cestu späť k svojej historickej identite a kultúre a k spoločne zdieľanej politickej idej vlastného štátu, ktorá stojí nad partikulárnymi stranickými či skupinovými záujmami a za ktorú sa oplatí žiť a pracovať, bude smerovať k tichému zániku.“

Akou cestou sa bude slovenský národ v najbližšej budúcnosti uberať, bude záležať na každom z nás.

Dáša MACHALOVÁ

O najdlhšej z pútí Martina KUKUČINA – z Punta Arenas k rodnému hniezdu

Nebolo na Slovensku takého spisovateľa

Text a foto: Mária RAPOŠOVÁ

V tomto roku uplynulo sto rokov od odchodu zakladateľa slovenskej realistickéj prózy Martina Kukučína (vlastným menom Mateja Bencúra) z Južnej Ameriky a od jeho návratu domov do Európy. Vtedy bolo treba na zdolanie takých medzikontinentálnych putovaní po oceáne i po súši veľmi dlhý čas. Manželom Bencúrovcom trvalo takmer štyri mesiace, kým sa z Punta Arenas dostali do Matejovho „rodného hniezda“, z ktorého vyletel ako jedenásťročný dieťa a už sa doň natrvalo nikdy nevrátil.

Jeho pokus o trvalý návrat z Ameriky domov sa začal na konci júna 1922, keď spolu s manželkou nastúpil na oceánsky parník v najjužnejšom veľkomeste sveta, ležiacom na dohľad na Antarktídu. V júli priplávali do hlavného mesta Argentíny Buenos Aires, v auguste do francúzskeho mesta Bordeaux, potom vlakom do Paríža, odtiaľ opäť vlakom do Štrasburgu a Norimbergu. Dvanásteho septembra víтали nášho spisovateľa až na vládnej úrovni na hranici našej novej republiky v Chebe, 13. septembra na železničnej stanici v Prahe, 7. októbra v Bratislave, 12. októbra v Martine a napokon 18. októbra dojala vracajúceho sa oravského rodáka až k slzám veľká uvítacia slávnosť na železničnej stanici v Dolnom Kubíne. V nasledujúci deň zaviezol kočom oravský župan Vladimír Pivko Mateja Bencúra s manželkou Pericou do dediny Jasenová. Ich prvé kroky viedli na cintorín – na hroby rodičov i súrodencov. Perica tam vyzdobila hroby kvetmi a potom prešla celá skupina do školy, v ktorej sa kedysi zdržiaval žiak a neskôr učiteľ M. Bencúr častejšie než v rodnom dome. Po štúdiu na učiteľskej preparandii v Kláštore pod Znievom sa ubytoval v učiteľskom byte – v drevenici jasenovskej školy. Šesť rokov tam býval spolu s rodičmi aj so sestrou Katarínou, pretože v jeho rodnom dome už gazdoval najstarší brat Ondrej.

TRVÁCE SVETLO

Na veľkosť udalosti návratu spisovateľa i na úctu národa k Martinovi Kukučínovi si zaspomínal o dvanásť rokov po Bencúrovom príchode do vlasti slovenský básnik Ján Smrek. Požiadal ho o to Český rozhlas v Prahe. Stalo sa tak šesť rokov po Kukučínovej smrti. Niektorí v hlavnom meste Čiech totiž vedeli, že Ján Smrek sa osobne stretával s M. Kukučínom ako mladý redaktor Národných novín v Martine, ba i predtým ešte ako študent, keď ho pozvali na uvítací banket Kukučína v Bratislave „starší národa“. Návrat obľúbeného spisovateľa predstavoval mimoriadne radostnú spoločenskú udalosť, žiaľ, ten návrat predznamenal aj začiatok strastiplných udalostí konca Bencúrovho života. Ján Smrek to vo svojom rozhlasovom príspevku 10. júna 1934 dal verejnosti jasne najavo: „Nebolo na Slovensku spisovateľa, ku ktorému by bol mal národ taký nežný pomer, ako bol Kukučín. V Čechách požíval takú skoro absolútnu oddanosť a úctu Alois Jirásek, ktorému sa vždy a všade hovorilo len Mistr Alois Jirásek. U nás ku Kukučínovi, rozumej k jeho dielu, bolo predovšetkým veľa lásky. A úcta, oddanosť i obdiv patrili už, samozrejme, k nej. Kukučína nebolo medzi nami celé dlhé, nekonečné roky, ale jeho spisy nahrádzali ho akoby osobne prítomného. Keď sa tak zamýšľam nad jeho osudom, životom, tlačí sa mi do postupu myšlienok Milan R. Štefánik. Medzi osudmi týchto dvoch drahých nám ľudí, Štefánika a Kukučína, možno vidieť značnú príbuznosť. Štefánik najprv odišiel od nás do širšieho sveta – a potom nám zsvietil, oslnil nás. Kukučín nám najprv zsvietil – a potom odišiel od nás až za oceán do Južnej Ameriky. Pravda, svetlo, ktorým nám zsvietil v prvých mladých rokoch svojho literárneho tvorenia, malo svietivosť trvácu a svietilo

Podobizeň Dr. Mateja Bencúra na čilskej pamätnej tabuli v Punta Arenas

nám stále, i keď on osobne nebolo medzi nami. Ba bolo ešte náležite zosilňované jeho novými prácami, ktoré už písal medzi Chorvátmi v Dalmácii, kde po odchode zo Slovenska našiel na dosť dlhý čas – kým i odtiaľ neodišiel do juhoamerického Čile – svoj druhý a tiež drahý domov. Odtiaľ, z Dalmácie, podal nám... krásny román *Dom v stráni*, ktorý bude mať v dejinách slov. literatúry vždy primát prvého nášho umelecky plne vyspelého románu.

Ale že Kukučín musel nebyť medzi nami, že musel žiť ďaleko v Dalmácii a neskôr až zúfale ďaleko – v Čile – vzdialený od rodnej zeme, s najhlbšími koreňmi, ktorej ho osudove viazalo celé jeho duševné založenie a celá jeho umelecká potencia – to ostane vždy jednou z najbolestnejších kapitol nášho niekdajšieho života. Boľstnejšou tým viac, že Kukučín v povahe svojej nebol tzv. svetobežec, ktorého vábili diaľky – a že sme jeho odchod nevedeli zavčas prekaziť. Kukučín nemusel odísť, mohol ostať lekárom na Slovensku, medzi svojimi, keby naša vtedajšia slovenská spoločnosť bola bývala menej ťažkopádna...“

NÁVRAT DO DOMOVINY

Matej Bencúr sa teda štyri roky po prvej svetovej vojne (povzbudený nečakanými politickými premenami v strednej Európe) rozlúčil s Amerikou. Vracal sa už nie do Rakúsko-Uhorska, ale do mladej republiky Čechov a Slovákov. Dlho sa pripravoval na návrat domov. Vlastne – chystal sa na to celých predchádzajúcich dvadsaťosem rokov, ba aj potom – až do smrti, teda po celý svoj emigrantský život, no nikdy sa mu to natrvalo nepodarilo.

Kukučín sa ani ako obľúbený lekár medzi milovanými Chorvátmi na Brači, ani ako uznávaný lekár a charitatívna i spoločensky významná osobnosť na juhu Čile nechcel poddať myšlienke, že by sa domov nevrátil. O jeho túžbe po domove i o túžbe všetkých emigrantov po rodnej vlasti sa dozvieme najviac z Kukučínovho rozsiahleho päťväzkového diela *Mať volá*. Do úst literárnych postáv, v ktorých Martin Kukučín stvárňoval vlastnosti

aj osudy emigrantov z Európy, vkladal aj svoje vlastné myšlienky: „Bez vlasti nežijeme... vädname... Rodný dom je ako zdravie: najväčšími si ho vážime, keď sme prišli oň. Vlast' je ako mocný val, okolo ktorého sa každý krúti. Odtrhni sa od neho a zabľúdiš. Odletíš v svete ako pleva, keď ju schytiš vietor...“

A videl aj smutnú perspektívu emigrantov: „V druhom kolene sa utopíme v mori cudzoty. Naše deti nebudú chcieť počuť, skadiaľ im prišli rodičia...“ Clivota ho donútila k ráznemu rozhodnutiu, napriek tomu, že to nebolo jednoduché: „V tuhej práci medzi ľuďmi... cítil samotu. Otčina sa ozvala mocným hlasom, začala ho volať. Vzpieral sa dlho jej hlasu. Naostatok sa mu poddal. Musel ho slúchať.“

CELOŽIVOTNÝ PÚTNIK

Náš celoživotný pútnik sa chystal vrátiť z Ameriky už pred rokom 1914, lenže vypukla prvá svetová vojna, ktorá mu potrhala kontakty s domovinou. Letecká doprava pre cestujúcich ešte neexistovala. Cez oceán sa bolo treba plaviť parníkmi celé týždne. Poštu do Čile doručovali počas vojny zriedkavo, ba i po skončení vojny bola blokováná. Telefónovať sa ešte nedalo, lebo rádiotelegrafia bola vo vývoji a do Čile sa ešte dlho nedostala. V Severnej Amerike zlepšoval svoje vynálezy (ešte i v čase pobytu M. Bencúra za oceánom) iný slovenský emigrant Jozef Murgaš – Bencúrov len o štyri roky mladší rodák zo stredného Slovenska. Matej Bencúr musel vyčkávať. Po prvej svetovej vojne sa však už pevne rozhodol, že sa stojí čo stojí vráti domov. Odchod odďaľoval ešte štyri roky, lebo v Čile vypukla hospodárska kríza. Jeho pacienti ho stále potrebovali a jeho pasienky s ovcami, ktoré kúpil na pôžičku v Argentíne, sa nedali predať, ba ani úver v banke nemal čím splatiť. Navyše – nevedel, do akej situácie sa v novej republike vráti, či v nej dokáže ako 62-ročný lekár alebo ako spisovateľ užiť seba i manželku.

Všeličo mu ešte pár rokov v Čile i v Argentíne zväzovalo ruky. V roku 1921 napísal o tom z Punta Arenas list nemenovanému adresátovi, kto-

rému vysvetľuje: „... Bol by rád stadiaľto odísť a mal som pripravené všetko práve, aby v tieto dni odišiel do Európy. Robil som kroky, aby predať, čo tu mám, a odišiel definitívne. V ostatné 4 – 5 mesiacov stali sa tu také premeny, že nebolo možno... lebo na Čile doľahla hrozná ekonomická kríza, ktorá jej valutu znížila o 40 % a obchody zasekli, že ani odpoly darmo sa nič nedá predať... kríza táto potrvá snáď i viac rokov a ktovie, či neskončí i vnútorným trasením...“

KONTAKTY SO ŠKULTÉTUM

Informácie o tom, čo sa v Európe deje, získaval Matej Bencúr veľmi ťažko. Hneď po prvej svetovej vojne poslal (nie poštou, keďže nepracovala, ale po nejakom cestujúcom do Európy) list Jozefovi Škultétymu, ktorý bol vtedy vyslaný na povojnové rokovania do Paríža: „Drahý brat môj!

Zadiviš sa, keď prijmeš toto písemko spoza oceána... Ja už temer tri mesiace neviem o Európe, len to, čo donáša United press, a tá toho mnoho o nás nemá čo písať... Z Európy nechodí nič, ani parníky, ani pošta, teraz menej než počas vojny... Veľmi vďačne by Ti poslal peňazí na kelčíky, ale pošta ani peňazí, ani listov neprijíma a na istý spôsob (na ten istý spôsob; pozn. autorky) ani banky. Takže vlastne blokováne nie je Nemecko, ale ja...“

VELKOLEPÝ BANKET

Matej Bencúr sa od Jozefa Škultétého dozvedel najpotrebnejšie informácie o možnosti žiť na Slovensku, a tak sa následne (aj bez predaja majetku) pobral domov. Púšťali ho odtiaľ s ťažkým srdcom. V Punta Arenas mu 28. júna 1922 usporiadali veľkolepý rozlúčkový banket, na ktorom sa s ním lúčili najpoprednejšie osobnosti regiónu Magallanes. Čilskú vládu na bankete zastupoval (prítomnosťou i prejavom) brat čilského prezidenta Gilberto Alessandri Palma. V ten deň miestny denník *El Magallanes* uverejnil žiaľnu správu o rozlúčke s M. Bencúrom slovami: „V srdci mnohých stoviek rodín ostane trváca spomienka na tohto nezištného človeka a altruistu, ktorý svoje zamestnanie vykonával ako apoštolát.“

Dva dni po bankete prišli sa s doktorom M. Bencúrom i jeho manželkou rozlúčiť do prístavu tisíce ľudí – takmer celé mesto – i obyvatelia z okolia. Ľudí vraj bolo rozspaných po nábřeží ako maku. Prišiel aj guvernér provincie, aj starosta mesta Punta Arenas. Keď parník odrazil od brehu, niektorí naskákali do svojich lodí a činov a šli vyprevadiť milovaného doktora až na otvorený oceán. Mávali, kričali svoje pozdravy a mnohí plakali. Tušili, že sotva sa im už niekedy podarí získať takého lekára, múdreho radcu a dobrodinca. Jeho menom nazvali a dodnes nazývajú mestské zdravotné stredisko, modernú operačnú sálu v novej nemocnici aj ulicu v západnej štvrti Punta Arenas. A keď sa koncom dvadsiaty rokov uplynulého storočia dozvedeli, že ich milovaný doktor v Slavónii umrel, dali ako prví na svete zhotoviť Bencúrovu prvú plastickú podobizeň. Použili ju na viacerých pamätných tabuliach, ktoré zavesili na rozličných miestach Punta Arenas. Jednu z tabúl poslali z Čile aj Matici slovenskej. Dnes sa nachádza v Literárnom múzeu Slovenskej národnej knižnice v Martine.

O dva týždne sa manželka Bencúrovci doplavili do hlavného mesta Argentíny Buenos Aires a približne o mesiac neskôr sa cez šírý Atlantický oceán konečne priblížili k európskym brehom. Na pevnú zem vystúpili v meste Bordeaux. Nikto ich tam nečakal ani nevítal. Až neskôr v Paríži ich vyhledali a s dvoma kyticami obdarili českí a slovenskí priaznivci. Ale príchod do Prahy sa oddiaľil ešte o niekoľko týždňov a na rodnú Oravu až o vyše mesiaca...

Najväčší masaker evanjelikov v slovenskej histórii na prešovskom námestí

Keď do Eperješa prišiel krutý gróf Caraffa

Text a foto: Pavol IČO

Pred tristo tridsiatimi piatimi rokmi utrhli evanjelici krutú ranu. Ich prenasledovanie a brutálne mučenie pripomínalo vtedy „morové rany“. Po vykonštruovanom obvinení zo sprisahania voči habsburskej korune zbesilý Neapolčan maršal Antonio Caraffa dal v Prešove (Eperješi) brutálne mučiť a popraviť dvadsaťštyroch popredných mešťanov a zemanov z blízkeho i zo vzdialenejšieho okolia. Krvavé udalosti, známe pod názvom Prešovská jatka, opísal očitý svedok týchto udalostí učiteľ Ján Rezik v diele Katovské lešenie prešovské, postavené roku 1687, čiže prešovská jatka.

V januári 1687 po porážke proti-habsburského stavovského povstania na území dnešného Slovenska, ktoré viedol evanjelik Imrich Tököli, Maďarmi prezývaní „Tót király“, teda Slovenský kráľ, prišiel do Prešova obľúbenec cisára Leopolda I., generál Antonio Caraffa, aby súdil rebelov.

Zámienkou na jeho príchod bola finančná zbierka miestnych predstaviteľov evanjelickej cirkvi na nový kostol a školu, ktorú protestanti uskutočnili po tom, čo im cisársky generál Schultz odňal starý chrám a budovu kolégia.

■ RÝCHLO A KRUTO

Caraffa v tejto iniciatíve videl prípravu nového sprisahania proti Viedni, a preto žiadal o povolenie zlikvidovať vzbúrencov. Ďalšou zámenkou mal byť údajný písomný styk niektorých uhorských činiteľov s Helenou Zrínskou v Mukačeve. Cisársky vyslanec Caraffa postupoval v boji proti údajným rebelom rýchlo a kruto. Ihneď dal zavrieť všetky mestské brány a zriadil špeciálny súd, ktorému sám predsedal. Určil tiež svojho námestníka plukovníka Wallisa a vymenoval čle-

nov súdu: riaditeľa spišskej komory v Košiciach Michala Fischera, kráľovského úradníka Juraja Pelsöczyho a niekoľkých ďalších mužov verných trónu.

Prvé rozsudky smrti vyniesol tribunál už 16. februára 1687. Na hlavnom námestí vyrástlo mohutné drevené lešenie a do Prešova prišlo tridsať katov, ktorých sem privolali z Košíc a iných miest v okolí. Na vykonanie rozsudku sa čakalo do 5. marca.

Prvým popraveným bol prešovský šľachtic a senátor Žigmund Zimmermann. Toho obvinili z vedomosti o listoch, ktoré prichádzali Prešovčanom z Mukačeva. Senátora Zimmermanna vraj mučili tak kruto, že sa vzdal svojej evanjelickej viery. O záchranu jeho života sa navyše usilovala jeho manželka, ktorá poslala Caraffovej žene niekoľko zlatých náhrdelníkov. Nič však nepomohlo a Zimmermannova hlava napokon skončila pod katovým mečom.

Druhou obeťou bol Andrej Kecer z Lipovca a Peklian. Jemu sa kládlo za vinu, že verejne vystupoval proti viedenskému

dvoru a viedol korešpondenciu s nepriateľmi veličenstva. Počas mučenia ho najprv nahaňovali na škripci, potom mu lámali údy a opaľovali jednotlivé časti tela. Po tejto tortúre nevládal stáť na nohách, a tak ho museli na popravisko priviesť na saniach.

Kecerovi najskôr odňali ruku, potom hlavu a jeho telo rozštvrtili a povešali na háky vedľa štyroch ciest vedúcich do Šariša, Podhradka, Levoče a Košíc. Iba jeho hlava ostala pribitá veľkým klincom na šibenici. V ten istý deň popravili i Zimmermannovho priateľa obchodníka Gašpara Rauschera, obvineného z podryvania cisárovej autority.

■ SÉRIA PROCESOV

Ešte po prvom súde prišiel o život aj zeman a prešovský senátor František Barañaj, ktorého obviňovali z účasti na búraní fran-tiškánskeho kostola v Prešove. Po dlhom mučení tzv. španielskymi čizmami, ktoré mu takmer úplne rozdrvili nohy, mu sťali hlavu a jeho dokaličené telo rozštvrtili a vyvesili na štyri mestské brány. O necelé tri týždne neskôr, 22.

Pamätník obetiam prešovského masakru

marca, vystúpil na lešenie potomok popraveného Andreja Kecera ani nie tridsaťročný Gabriel Kecer. Pre neho vraj bolo previnením už len to, že bol synom svojho otca... Mladému Kecerovi sťali hlavu a preukázali tú milosť, že mohol byť, na rozdiel od otca, pochovaný v rodinnej hrobke v Pekľanoch. Po ňom nasledoval sotva dvadsaťpäťročný Martin Šároši, zať Andreja Kecera, ktorého sťali len preto, že napísal súkromný list svojmu otcovi. Ďalším popraveným bol bývalý mestský sudca Juraj Fleischhackker,

ktorého Caraffa vinil zo smrti mnohých cisárskych vojakov. Pre styky s odsúdencami prišli o hlavy aj niekdajší prešovský senátor Juraj Schönleben a jeho kolega Samuel Medvecký...

V nasledujúcich piatich procesoch kruto mučili a usmrtili ďalších obvinených. Obžalovaným napríklad páliili rebrá, vrážali do pohlavného údu rozpálené drôty a nabíjali klince pod nechty.

Niektorí (povedzme zeman Žigmund Guoth z Banskej Bystrice a brat umučeného prešovského senátora Fridricha Webera Daniel Weber) si však zachránili životy tým, že prestúpili na katolícku vieru alebo zaplatili pokutu – ako v prípade banskobystričského zemana Jána Rotha.

■ POPRAVY NA VÝSTRAHU

V čase od 5. marca do 12. septembra 1687 kati popravili dvadsaťštyri uhorských mešťanov a šľachticov evanjelickej viery, čo v Prešove pripomína osobitý pamätník, ako i tabuľa na mieste popravy, kde sa od roku 1751 nachádza Mariánske súsošie.

Telá väčšiny popravených boli zahrabané v záhradách na prešovskom predmestí. Vďaka zachovanému svedectvu Jána Rezika boli v roku 1930 pri prestavbe kostola v obci Svinia neďaleko Prešova objavené telesné pozostatky štyroch martýrov – Andreja Kecera, Juraja Radvanského, Jána Bertóka a Gabriela Pálaštyho.

Za účasti početného slávnostného sprievodu ich pochovali v krypte evanjelickej kostola Svätej Trojice pri prešovskom kolégiu, kde spočívajú dodnes.

Jezuitskí kňazi Križin, Pongrácz a Grodziecki zahynuli v Košiciach

Smutná kapitola umučenia troch klerikov

Text a foto: Pavol IČO

Sedemnásť storočie bolo poznačené stavovskými povstaniami, bojmi s Osmanmi i morovou epidémiou. V tom čase tiež prebiehala Tridsaťročná vojna, násilná rekatolizácia obyvateľstva a na dennom poriadku boli náboženské konflikty medzi katolíkmi a protestantmi. Ako ochrancovia veriacich, ktorí sa nehlásili ku katolíckej viere, vystupovali najmä vodcovia stavovských povstaní – na území dnešného Slovenska to boli Štefan Bočkaj, Gabriel Betlen, Juraj I. Rákoci, Imrich Tököli a v rokoch 1703 až 1711 viedol posledné ozbrojené vystúpenie za slobodu vierovyznania a zároveň i proti vládnucim Habsburgovcom František II. Rákoci.

Druhá strana sa pri prinavracaní ľudu ku katolíckej viere opierala najmä o cisársku armádu a jezuitských duchovných, známych svojich horlivosťou a oddanosťou cirkvi. V úsilí priviesť Košičanov späť do lona katolíckej cirkvi boli v rokoch 1618 – 1619 do mesta vyslaní traja jezuitskí kňazi – Marek Križin, Štefan Pongrácz a Melichar Grodziecki.

■ PŮVODOM ŠĽAHTIC...

Najstarším z trojice kňazov bol Štefan Pongrácz. Narodil sa pravdepodobne v roku 1582 v mestečku Alvinc v Sedmohradsku (dnes Vințu de Jos v Rumunsku). Keďže pochádzal z významnej šľachtickej rodiny, jeho rodičia predpokladali, že bude pokračovať v rodinnej tradícii a zameria sa na kariéru a zveľadovanie majetku. Pongrácz si však vyvolil inú cestu.

Jeho pevné odhodlanie vstúpiť do rehole jezuitov dokumentuje i zachovaný list, ktorý adresoval svojim rodičom: „Nebol by som pravdovravný, keby som Vám nepovedal, že by som bol i voči sebe nanajvyš nespravodlivý, keby som nepočúval hlas svojho svedomia. Preto Vás prosím, nevyhrážajte sa mi, lebo verte, aj tak sa nad tým len usmejem. A hoc by ste ma chceli uvrhnúť do väzenia len preto, aby som zmenil svoje rozhodnutie stať sa kňazom jezuitom, neodradilo by ma to. Väzenie by sa mi stalo noviciátom, kde by som sa utužoval v kresťanskej viere a v láske k vyššiemu cieľu – ku kňazskému povolaniu. A keby ste mi dali aj reťaze a chceli by ste ma nimi

pripútať k tomuto svetu a tým odvrátiť od môjho cieľa, ešte lepšie by ste ma spútať s Ježišom Kristom, po ktorom tak veľmi túžim.“

V rokoch 1608 – 1611 pôsobil ako učiteľ latinčiny a humanitných vied v Klagenfurte (dnes Klagenfurt am Wörthersee v Rakúsku), v rokoch 1611 – 1615 pokračoval v štúdiách teológie v Štajerskom Hradci (Graz v Rakúsku). Potom ho vysvätili za kňaza a vyslali na nové jezuitské učilisko v Humennom, kde sa už po ročnom pôsobení stal riaditeľom (v roku 1616).

Keďže sa však v tom čase v Košiciach pridávalo na stranu protestantizmu čoraz viac obyvateľov a rekatolícki veriaci dokonca mali v rukách aj monumentálny Dóm svätej Alžbety, v lete 1618 odovzdal správu školy pátrovi Jurajovi Moysesovi a prišiel do vtedajšej metropoly Horného Uhorska, aby tu uplatnil svoj kazateľský talent na prospech katolicizmu.

Krátko po jeho príchode vyhlásil miestny kalvínsky kňaz Peter Alvinci, blízky priateľ sedmohradského kniežata a vodcu povstania z rokov 1619 – 1626 Gabriela Betlena, že kým

Premonštrátsky kostol v Košiciach dala postaviť Žofia Bátoriová z úcty k trom košickým mučeníkom.

bude tento jezuita žiť, protestantizmus sa neuchytí, čím v podstate spečatil Pongráczov osud.

■ DRUHÝ MARTÝR

Druhým umučeným jezuitom bol Melichar Grodziecki. Rovnako ako Pongrácz pochádzal zo šľachtického rodu a k jeho príbuzným patrili viacerí vysokopostavení cirkevní činitelia. Jedného z nich, svätého Jána Sarkandera, postihol i podobný osud ako Grodzieckeho, keď bol v roku 1620 utýraný v Olomouckej väznici.

Grodziecki sa narodil v roku 1584 v poľskom Tešíne. Zrejme od roka 1595 študoval na jezuitskom učilisku vo Viedni. Na vstup do rehole sa rozhodol v roku 1603, keď

ho prijali ako novica v Brne, kde sa zoznámil so Štefanom Pongráczom. Rehoľné sľuby zložil v roku 1605. Najskôr vyučoval na brnianskom kolégiu, neskôr pokračoval v štúdiách v Jindřichovom Hradci a v Prahe. Bol zbehlý v rétorike, gramatike, filozofii, v hudobnom umení, aj teológii. Kňazom sa stal v roku 1614, pričom pôsobil v Prahe ako správca domova pre chudobných študentov a kazateľ na pražskom predmestí Kopanina (dnes mestská časť Prahy – Přední kopanina). Po pražskej defenestrácii v máji 1518 museli jezuiti z Čiech odísť. Tak sa Grodziecki dostal niekedy v rozmedzí od konca roka 1618 až po leto 1619 do Košíc, kde ho prideliť ako kaplána k cisárskym vojakom a zároveň tu vykonával misijnú i pastoračnú činnosť.

■ PEVNÍ VO VIERE

Hrozná utrpenie tejto trojice sa začalo, keď začiatkom septembra 1619 pritiahol do dnešnej metropoly slovenského východu mladý, iba 26-ročný Juraj I. Rákoci so svojim vojskom. To však bolo iba predvojom mohutnej povstaleckej armády sedmohradského kniežata Gabriela Betlena.

Nadchádzajúcej tragédii sa pritom dalo ľahko vyhnúť, ak by mestská rada poslúchla rozkaz kráľovského miestodržiteľa a kapitána Ondreja Dóczyho, ktorý zakázal otvoriť brány Košíc. No protestantizmus naklonení predstavitelia mesta brány otvorili a umožnili tak vzbúrencom vstúpiť. Tí ihneď obklúčili sídlo kapitána Dóczyho (tzv. Levočský dom) a obsadili aj vtedajší príbytok Križina, Grodzieckeho a Pongrácza – dnes už neexistujúci Kráľovský dom. Dóczyho odviekli do Sárospatku v súčasnom severovýchodnom Maďarsku, kde onedlho podľahol krutému zaobchádzaniu. Potom sa pozornosť vzbúrencov upriamila na trojicu jezuitov.

■ KRUTÉ MUČENIE

Po troch dňoch o hlade a smäde, v noci zo 6. na 7. septembra 1619, začali hajdúsi pod vedením istého Jána Lajoša klerikov mučiť. Najprv

ich kopali a bili palicami a pažbami pušiek. Keď však videli, akí sú kňazi pokojní a že sa vôbec nebránia ani neprosia o milosť, rozzúrili sa a prítvrdili. Jezuitov opaľovali fákľami, bodali do nich a odrezávali im časti tela. Potom sťali hlavu Križinovi a mnohonásobne dobodanému Grodzieckemu. Pongráczovi sťahovali lebku povrazom, odrezali genitálie a sekerou mu začali do krku a do hlavy. Keď už nejavil známky života, hodili ho do žumpy k telám jeho rehoľných bratov. Ako sa však ukázalo neskôr, napriek nevýslovnému utrpeniu ešte Pongrácz mŕtvý nebol. Jeho ston počulo viacero mešťanov vrátane kostolníka Štefana Eperješho. Z výpovedí vyplýva, že naposledy vydýchol až po niekoľkých hodinách.

Správa o krutom umučení jezuitov sa onedlho rozniesla po celom meste. K popularite protestantského hnutia však nepridala, práve naopak. Udalosť vyvolala pohoršenie a mnohých Košičanov sa zmocnil strach, či nebudú Bohom potrestaní za smrť týchto nevinných, hlboko veriacich ľudí.

Budovu Kráľovského domu, v ktorej podľahli jezuiti mučeniu, neskôr zbúrali a na jej mieste vyrástol v rokoch 1671 – 1681 jezuitský kostol (dnes známy ako Premonštrátsky kostol). Tento chrám nechala postaviť manželka Juraja II. Rákociho Žofia Bátoriová, ktorá sa vybudovaním chrámu usilovala vyhnúť Božiemu trestu a vymôcť pre Rákociovcov (a najmä pre svojho svokra) odpustenie. Už v tých časoch totiž umučených jezuitov začali viacerí obyvatelia Košíc a okolitých miest uctievať ako svätcov a udiali sa aj pokusy o ich kanonizáciu.

Troch košických mučeníkov napokon blahorečil pápež Pius X. v roku 1905 a v roku 1995 ich pápež Ján Pavol II. vyhlásil za svätých. Ich pamiatku si katolícki veriaci, zvlášť na východnom Slovensku, každoročne pripomínajú na deň umučenia klerikov – 7. septembra. Na počesť Štefana Pongrácza, Melichara Grodzieckeho a Mareka Križina vystavali tiež farské kostoly na košickom sídlisku Nad jazerom a v Humennom.

GLOSA

Hokejové majstrovstvá sveta juniorov, teda hráčov do 20 rokov, majú už bohatú tradíciu. Začala sa písať v roku 1977 na Slovensku, konkrétne vo Zvolene a v Banskej Bystrici. Odtedy už v rieke Hron pretieklo veľmi veľa vody a tieto šampionáty sú z roka na rok ostrejšie sledované nielen odborníkmi, ale i fanúškimi najrýchlejšieho kolektívneho športu. Tých máme u nás skutočne veľa. MS 20 majú toľko priaznivcov aj preto, lebo sa tradične začínajú po Vianociach a končia už v novom roku, teda v čase, keď je iných športových zápasov len ako šafranu.

Za slzy sa nehanbili

Tohtoročný šampionát v Kanade sa začal ešte 25. decembra minulého roku a vyvrcholil 5. januára t. r., pričom domáci mladíci na nich obhájili titul. Veľa však nechýbalo, aby si s týmito hviezdami poradili ich rovesníci spod Tatier. Žiaľ, nakoniec sa tak nestalo. Slováci v skupine obsadili 3. miesto so siedmimi bodmi. Pred šampionátom by ich brali obidvoma rukami, ale nečudo, že potom sa im tento výsledok máli. Treba spomenúť, že v tíme chýbala naša najjagavejšia hviezda Juraj Slafkovský...

Naši nezačali najlepšie, v úvodnom zápase s Fínmi im chýbalo potrebné sebedovetie, hrali defenzívne a na to doplatili prehrou 2 : 5. Našťastie, potom sa vzbudili a favorizované USA zdolali 6 : 3, v ďalšom stretnutí dosiahli povinné víťazstvo nad Lotyšskom 3 : 0. Potom sa od nich štasena úplne odvrátila. So Švajčiarskom prišli o víťazstvo až po samostatných nájazdoch (3 : 4) a vo štvrtfinále sa vysoko favorizovaná Kanada veľmi dlho obávala o výsledok: napokon si víťazstvo 4 : 3 zabezpečila až v predĺžení. Veľká škoda, veď naši juniori boli obhajcom titulu viac než vyrovnaným súperom. Nečudo, že zverencom Ivana Feneša tiekli po nešťastnom závere zápasu slzy po tvári a vôbec sa za ne nehanbili. Odborníci a zároveň aj tvrdí kritici jednoznačne tvrdili, že naši na účasť v semifinále rozhodne mali. Nakoniec sa však museli uspokojiť so 6. miestom. Určitou útechou bolo vyhlásenie slovenského brankára Adama Gajana za najlepšieho gólmana celých majstrovstiev. Nebyva zvykom, aby sa takéto uznanie ušlo hráčovi z tímu, ktorý vypadol vo štvrtfinále. Gajanova úspešnosť však predstavovala až 93,6 percenta, a tu je už každý komentár zbytočný. Azda stojí za pripomenutie, že rovnaké uznanie sa dostalo v roku 2015 Denisovi Godlovi, ale vtedy náš tím skončil na treťom, teda bronzovom stupienku.

Známy hokejový expert a publicista spoza Atlantiku Tony Ferrari napísal, že „slovenský celok bol jeden z najzaujímavejších a jedno z najväčších prekvapení“. Okrem toho vysoko ocenil hru kapitána Šimona Nemca, ofenzívneho obrancu, ktorý nazbieral 5 bodov (1 + 4 a „pomohol dotlačiť Kanaďanov na pokraj vypadnutia už vo štvrtfinále, a to mohlo dopadnúť akokoľvek“.

Ďalšie MS juniorov sa uskutočnia v tradičnom termíne vo švédskom Göteborgu, v ktorom slovenský hokej dosiahol zatiaľ svoj najväčší úspech – získal titul svetových šampiónov v roku 2002. Takže dobrá motivácia pre našich mladíkov. Dôvodom na patričnú optimizmus je však predovšetkým to, že až dve tretiny účastníkov MS 2023 majú možnosť reprezentovať Slovensko aj v decembri 2023 a januári 2024. Dnes asi nikto nepochybuje o tom, že títo hráči budú mať všetky predpoklady zasiahnuť do bojov o medaily. Pretože táto partia má reálny potenciál získať niektorý z kovov...

Vladimír MEZENECV

Jubilant Andrej LUKOŠÍK spomína na olympijský Mníchov a striebornú medailu

Nič zo skvelého úspechu nevybledlo ani po polstoročí

Vladimír MEZENECV – Foto: archív Andreja LUKOŠÍKA

Nemuseli to byť ani priaznivci hádzanej, ale v Prešove i na jeho okolí asi všetci športoví fanúšikovia dokázali bez dlhého uvažovania povedať tri krstné mená bratov Lukošikovcov, aj keď spoločne nastupovali a hrali iba v jednom ročníku I. čs. ligy. Samozrejme, muži pri pive viac hovorili o hokejových bratských trojiciach – Šťastných a Lukáčovcoch, ale Lukošikovci predsa len mali v niečom primát – v hádzanej pred nimi ani po nich sa už nijaké bratské trio neobjavilo. Karol, Andrej a Jozef boli medzi sedmičkami ešte niečím iným zaujímaví – bratské hádzanárske trio tvorili Karol a o desať rokov mladšie dvojčiky Andrej a Jozef. Aby to bolo ešte zložitejšie – Karol a Andrej boli ľaváci, čo bola jedna z ich výhod, Jozef klasický pravák...

Kým sa dostaneme k tomu z bratov, ktorý je ústrednou postavou tohto článku, musíme spomenúť najstaršieho z nich, ktorý dvojčatám bol vo všetkom vzorom – v škole, v hádzanej i vo vzťahu ku každodennej práci. Aby sme boli úplne presní, tak musíme doplniť, že ich mama porodila piatich chlapcov, z toho troch budúcich hádzanárov – Karol bol prvý z nich, najmladšie dvojčatá Andrej a Jozef ho nasledovali. Keď mali dva roky, zomrel im otec, a tak Karolovi nezostávalo nič iné, iba ho týmto dvom bratom nahradiť. Podarilo sa to, obaja ho počúvali na slovo, obdivovali ho a zároveň sa od neho v obľúbenom športe učili to, čo bolo Karolovými prednosťami – vykláňacký, podstrely, prihrávky na pivota.

To všetko sa, pravdaže, udialo až neskôr, keď po skončení základnej školy odišli z rodnej Levoče do Prešova študovať na stavebnú priemyslovku. Doma síce pochytili základy hádzanárskej abecedy, ale chuť neustále sa zlepšovať im dodávali články v novinách, v ktorých sa písalo o Karolových hráčskych kvalitách.

ŽIVOTNÉ JUBILEÁ

Dve významné jubileá si v roku 2022 pripomenul Ing. Andrej Lukošík, v minulosti jeden z najlepších československých, a teda aj slovenských športovcov. Najskôr to bolo polstoročie od získania striebornej medaily na OH v Mníchove hádzanármi ČSSR a v jeseni oslávil v plnom zdraví svoje sedemdesiate piate narodeniny. Pri týchto výročiach si na neho spomenuli mnohí pamätníci pred päťdesiatimi i viac rokmi, keď so starším bratom Karolom a dvojčatom Jozefom tvorili ojedinelú trojicu, ktorá obliekala nielen zeleno-biely dres vtedajšieho najlepšieho slovenského hádzanárskeho mužstva Tatranu Prešov, ale i ten so štátnym znakom na prsiach.

MEDZI HVIEZDAMI

V Prešove sa dvojčatá rýchlo prispôbili požiadavkám vtedy azda najlepšieho slovenského mládežníckeho trénera Ota Bandu a našli si miesto v zostave rovesníkov. Lenže na premiérovú nomináciu museli všetci tpežlivo čakať. Andrej sa po prvýkrát medzi mužmi v boji o ligoové body predstavil v auguste 1966 proti Slávii Praha, aj to len „vdaka“ zraneniu Vasila Greňa. Jozef si musel počkať ešte o niekoľko týždňov dlhšie než Andrej. Všetci traja Lukošikovci si zahrali spolu v ročníku 1966/1967; brat Karol potom ukončil kariéru. Andrej a Jozef oňdľho narukovali na vojenčinu do vtedajšej ČH Bratislava.

„Asi sme Karola v tom prvom spoločnom ligoovom stretnutí nesklamali. Po jeho skončení totiž urobil to, čo dovtedy nikdy – pozval nás na pivo, ktorého chuť sme dovtedy ani poriadne nepoznali. Dal tak najavo, že bol s nami spokojný,“ spomína s odstupom vyše polstoročia Andrej Lukošík.

OLYMPIÁDA V MNICHOVE

V roku 1972, keď na olympiáde v Mníchove bojovali o medaily aj čs. hádzanári, Andrej Lukošík mal už svoju reprezentačnú premiéru dávno za sebou. Dokonca aj účasť na majstrovstvách sveta vo Francúzsku v roku 1972, ale to vôbec neznamenalo, že si oblečie aj olympijský dres...

„Tréner Jiří Vicha uprednostňoval českých hráčov, a tak tí z východnej časti republiky museli byť výrazne lepší, než napríklad hádzanári z Prahy, Plzne, Karvinej či iných miest, len aby sa do reprezentácie dostali,“ konštatuje po dlhých rokoch Andrej. „Nakoniec sme olympijský sľub skladali traja hádzanári zo Slovenska – brankár Peter Pospíšil, môj oddielový kolega Vincent Lafko a ja. Myslím si,

Najnebezpečnejšia hádzanárska zbraň Andreja LUKOŠÍKA bola jeho tvrdá a presná strelba ľavou rukou.

že našu trojicu presadil druhý tréner čs. olympijského výberu Ladislav Šesták, ktorý Vincovi a mne dal šancu už v prešovskom prvotligovom tíme a k nám pridol ešte Petra. Prítom ja som bol zo slovenského tria najmladší,“ spomína A. Lukošík.

NEČAKANÉ FINÁLE

Československých hádzanárov nikto nepovažoval za kandidátov na niektorú z olympijských medailí. Napriek tomu, že pred piatimi rokmi boli majstrami sveta. To už však odvíjal čas a svetový šampionát 1970 vo Francúzsku odhalil veľa slabých miest v reprezentačnom mužstve, čoho potvrdením bola iba siedma priečka v konečnom poradí, a teda aj veľké sklamanie. Omladený kolektív musel získať patričnú rutinu, a preto kandidátov na miestenu do Mníchova čakalo až päťdesiatosem (!) medzistátnych zápasov, ktoré kompletne preverili schopnosti vybraných hráčov.

Úvodný súboj s najlepším mužstvom afrického kontinentu s Tuniskom priniesol nakoniec čs. exhibíciu s výsledkom 25 : 7. V druhom stretnutí v skupine s Islandom po remíze nasledovala zbytočná prehra s Nemeckom 12 : 14. Po postupe so skupiny ČSSR zdolala sebaavedomých Švédov, v semifinále favorizovaný tím Sovietskeho zväzu, na čom mal výraznú zásluhu aj brankár Peter Pospíšil. Boj o zlaté medaily mal jednoznačný priebeh. Juhoslovania medzi olympijskými sedmičkami dominovali. Napriek tomu prehra 16 : 21 nikoho až tak veľmi nemrzela. V každom prípade išlo o nečakaný úspech, o získanie medaily pre ČSSR v kolektívnych športoch (volejbalisti 6. miesto, volejbalistky 7. a basketbalisti 8.).

NAJSKŔ ŠKOLA

Najstarší brat Karol bol v tomto nekompromisný: na prvom mieste musí byť štúdium a až po ňom šport! To bola jeho životná filozofia, ktorú nekompromisne presadzoval nielen voči sebe, ale i mladším dvojčatám. Jednoducho, chlapci na tréningy mohli ísť až vtedy, keď mali hotové úlohy a naučili sa to, čo sa naučiť mali. Nečudo, že Andrej i Jozef patрили medzi najlepších v učení, konkrétne na Strednej priemyselnej škole stavebnej v Prešove i na hádzanárskom ihrisku. Dôkazom toho bol aj fakt, že obdivujúci boli vybraní medzi najlepšími študentov z celého Československa, ktorých pozvali na stretnutie s prezidentom republiky. „Bolo to v roku 1966, navštevovali sme

treť ročník priemyslovky a odmenili nás cestou do Prahy, kde sme sa zúčastnili na prijatí vtedajším prezidentom ČSSR Antoninom Novotným. Išlo síce o veľmi formálnu akciu, ale predsa – vtedy výlet do Prahy bolo pre nás veľké dobrodružstvo a spolužiaci i spoluhráči nám patrične závideli. K tomu, že sme prešli sitom kandidátov na členov východoslovenskej delegácie k hlave štátu, prispelo i to, že obaja sme hrali v družstve, ktoré sa vtedy stalo stredoškolským majstrom Československa v hádzanej,“ vysvetľil Andrej.

JOZEF MU STÁLE CHÝBA

„Sú ako dve hrozňáky, nikto ich nerozozná,“ spievala niekedy pred sedemdesiatimi rokmi vtedajšia hviezda slovenskej populárnej hudby Melánia Oláryová. Táto pieseň o imaginárnych dvojčikách bola na tie časy veľmi obľúbená a neraz ju počuli aj bratia Andrej a Jozef Lukošikovci, jed-

Žijúci členovia úspešného mnichovského družstva. (A. Lukošík vpravo hore).

novaječné dvojčatá, ktoré boli stále spolu. V škole či na hádzanárskom ihrisku. Ich kariéra sa dlho vyvíjala rovnako, obaja oivenčení titulmi dorasteneckých majstrov Československa začali v elitnej mužskej prvotligovej súťaži hrať v ročníku 1966/1967. S pribúdajúcimi rokmi sa však viac darilo Andrejovi, ktorý už v roku 1970 hral na majstrovstvách sveta vo Francúzsku, ale Jozef sa musel uspokojiť s tým, že je „iba“ prvotligový hráč. „Ja som bol ľavák a zároveň mal výhodu, že ma tréneri mohli v zostave zaraďovať na miesta pravej spojky či na krídle. Brat bol pravák a zásadne hrával ako stredná spojka a na tejto pozícii bola všade silná konkurencia. Okrem toho sme mali rozdielne povahy a ja stále každému tvrdím, že jednovaječné dvojčatá veľmi často nerozmysľajú na rovnakej vlně, jednoducho každý z nich je svojská osobnosť. Jozef na rozdiel od mňa nebol taký tŕiadostivý, neobetoval hádzanej toľko, koľko ja. Tiež sa skôr oženil a stal otcom, v jeho prípade rodina dostala prednosť pred športom, jednoducho svoj talent nevyužil tak, ako mohol. Ani do prvotligovej súťaže sme nevstúpili spoločne, ja už v úvodnom kole ročníka 1966/1967 a Jozef až v treťom. V oboch prípadoch však dostať sa do seniorského áčka nebolo také jednoduché. Veď v Tatrane mali vtedy až štyroch majstrov sveta! S bratom som však bol v neustálom kontakte – aj počas štúdií, aj v práci. Je to veľmi smutné, keď jedno z dvojčiat zomrie oveľa skôr než to druhé. Na svet prišli spoločne a tak by z neho mali aj odísť... Za Jozefom je mi stále smutno a veľmi mi chýba,“ so smútkom v hlase konštatoval Andrej.

Jozef Lukošík zomrel koncom júla 2020 vo veku 72 rokov. Bol držiteľom dvoch titulov majstra ČSSR v kategórii starších dorastencov a jedného seniorského z roka 1971. V najvyššej čs. súťaži odohral 261 stretnutí, v ktorých bol autorom 516 gólov. Rovnako ako Karol a Andrej

aj Jozef získal titul majstra športu. S bratom Andrejom v roku 1967 hrali na dorasteneckých MS vo Švajčiarsku, okrem toho v seniorskej reprezentácii odohral štyri stretnutia.

SKUTOČNÍ AMATÉRI

Aj s odstupom rokov sa to zdá neveriteľné, že hádzanári Tatranu Prešov, napriek tomu, že patrili medzi čs. špičku a z ich radov vyšli mnohí reprezentanti, boli v podstate vždy amatéri. Teda takmer celú druhú polovicu 20. storočia. Niektorí z nich boli učiteľmi – tí trénovali iba raz do týždňa (!) popoludní. Ostatní sa na antuke objavovali častejšie a občas, vo výnimočných prípadoch, aj predpoludním. Teda aspoň tí, ktorí pracovali v niektorom z tzv. patronátnych podnikov. Andrej a Jozef Lukošikovci úspešne absolvovali stavebnú priemyslovku, preto našli uplatnenie v dnes už neexistujúcich Pozemných stavbách Prešov. Chodiť každý deň pracovať a až potom trénovať bola pre nich samozrejmosť. Nuž, ich najväčší konkurenti z Dukly Praha niečo také nepoznali. Ich jedinou povinnosťou bolo iba svedomite trénovať a vo všetkých stretnutiach dôstojne reprezentovať Československú ľudovú armádu a celú republiku. Jednoducho, boli to naozajstní profesionáli, i keď to navonok, najmä v cudzine, úspešne tajili.

Prešovskí hádzanári, ktorí keď v ligoovom ročníku skončili na druhom mieste, tak to ich priaznivci považovali za neúspech, dostávali mesačne tzv. kalorické vo výške tristo korún. Ich priatelia, futbalisti Tatranu, však až o päťsto viac, a to i napriek tomu, že v niektorých ročníkoch hrali iba v I. SNFL.

Všetci traja Lukošikovci však mali jasnú predstavu o svojej budúcnosti: získať patričné vzdelanie a po skončení športovej kariéry sa živiť každodennou prácou. Najstarší Karol to dotiahol až na námestníka riaditeľa podniku Frukona Prešov, dvojčiky diaľkovo absolvovali Stavebnú fakultu SVŠT v Bratislave a stavbárčine zostali verní až do odchodu na dôchodok. Svoje vedomosti uplatnili aj pri stavbe rodinného domu brata Karola. „Po roku 1989 sme sa pustili do podnikania a napriek tomu, že všade okolo nás vládol nedostatok peňazí, nevedelo sa nám zle. Naša firma dokonca stavala domy na kľúč a zrejme dobre, pretože zákazníkov sme mali dost. Dnes si však už užívam dôchodok, ale stále mám platné licencie na vykonávanie prác stavbyvedúceho i stavebného dozoru. Využívam ich iba vtedy, keď takúto pomoc potrebuje niekto z okruhu mojich priateľov,“ hovorí Andrej Lukošík.

Narodený 5. októbra 1947 v Levoči. Hrával najmä na pravej spojke a spolu s bratom Jozefom sa stali dorasteneckými majstrami Československa (1965, 1966). Ako 19-ročný obaja prešli do prvotligového tímu mužov Prešova, v ktorom vtedy hrali štyria majstri sveta z roka 1967 (A. Frolo, V. Seruga, M. Gregor a R. Horváth). Počas dvoch rokov vojenčiny hrával za ČH Bratislava, inak celú svoju aktívnu kariéru prežil v Tatrane Prešov. Dvojnásobný majster ČSSR medzi mužmi (1969, 1971), trojnásobný víťaz Čs. pohára. Hral na dvoch svetových šampionátoch (1970 vo Francúzsku 7. miesto, 1974 v NDR 6. miesto). Jeho najväčším úspechom je účasť na OH 1972 v Mníchove, na ktorých hrali iba traja Slováci, pričom A. Lukošík bol najmladší z nich. V čs. reprezentačnom tíme odohral 96 oficiálnych stretnutí. V premiérovej ankete o najlepšieho hádzanára Slovenska v roku 1973 sa stal jej víťazom. V najvyššej čs. súťaži odohral 275 stretnutí a dal v nich 606 gólov. Je držiteľom titulu Majster športu, Strieborných kruhov SOŠV, laureátom Siene slávy slovenskej hádzanej. Diaľkovo vyštudoval Stavebnú fakultu SVŠT.

Odrodilý básnik Alexander PETROVIČ – PETŐFI – sa narodil pred dvesto rokmi Maďarmi velebený poeta mal rýdzo slovenský pôvod

IVAN MRVA – Foto: archív autora

Prvého januára uplynuli dve storočia od narodenia najvýznamnejšieho maďarského romantického básnika a revolucionára Alexandra Petroviča. Oveľa známejšia je však maďarská forma jeho mena a priezviska – Sándor Petőfi. Tak ako mnohí iní maďarskí dejatelia pochádzal z čisto slovenskej rodiny. Básnikovou matkou bola Mária Hruzová, rodom z turčianskeho Liesna, a otcom mäsiarsky majster Štefan Petrovič, pochádzajúci údajne z Novohradu a po predkoch z chudobnej zemianskej rodiny kdesi od Čachtíc.

Aj keď Petőfi básnil osvojeným, a nie materinským jazykom, slovenská krv v jeho žilách a slovenský temperament, podivná to zmes melanchólie a radikalizmu, ovplyvnili jeho tvorivého ducha aj životné osudy. Maďarská literárna veda ho právom pasovala za najväčšieho národného básnika. Dnes by sme sotva našli Maďara, ktorý by nedokázal zarecituovať aspoň niekoľko Petőfiho veršov. Jeho básne inšpirovali aj popredných slovenských autorov a Petőfiho poézia bola v predchádzajúcom období často prekladaná. Pôvod, dielo i život Alexandra Petroviča – Petőfiho – spájajú Slovákov i Maďarov.

■ ZNIČENÝ ZÁPIS

Desaťročného Alexandra Petroviča na jar 1835 slovensky spovedal a potom konfirmoval slovenský evanjelický kazateľ v Pešti – národný buditeľ Ján Kollár. Začiatkom šesťdesiatych rokov však akýsi horliviec vytrhol stranu z matriky slovenskej evanjelickej cirkvi na Kerepešskej ceste v Pešti, na ktorej sa nachádzal Kollárov vlastnoručný zápis o konfirmácii Alexandra Petroviča, aby zničil dôkaz o slovenskom pôvode veľkého maďarského básnika.

Alexander uzrel svetlo sveta v slovenskej dedine Malý Kereš (Kis Kőrös), ležiacej v Peštianskej stolici, kde v čase jeho narodenia sotva bolo možné počuť maďarské slová. Ani jeho matka maďarsky pôvodne nevedela; postupne sa maďarčinu naučila. Podľa dobových svedectiev milovala slovenskú ľudovú pieseň, často spievala. Bezpochyby jej spev, rozprávky a povesti, ktoré si doniesla z rodného Turca, mocne vplývali na syna. Aj otec spočiatku len lámané hovoril po maďarsky. Keď mal Alexander dva roky, rodičia sa presťahovali do čisto maďarského mesta Kiskufelyháza. Štefan Petrovič chcel synovi zabezpečiť dobré vzdelanie, a tak po skončení ľudovej školy ho v roku 1833 poslal na piaristické gymnázium do Pešti, kde sa učil tri roky. V školách piaristickej rehole sa tuho maďarizovalo aj v čisto slovenských krajinách, nielen v Pešti.

■ NASIAKOL HUNGARIZMOM

Alexander Petrovič nasiakol hungarizmom, ktorý už ani slovenský profesor a národovec Štefan Koreň na evanjelickej škole v Aszóde, ktoré Petrovič navštevoval v rokoch 1836 – 1837, v ňom nedokázal utlmiť. V roku 1838 začal študovať na evanjelickej škole v Banskej Štiavnici. V klasicistickej budove na Trojičnom námestí sa stretli dvaja slovenskí šuhaj obdarení básnickou múzou – Andrej Braxatoris a Alexander Petrovič. Braxatoris si z rodnej Krupiny priniesol národné povedomie, stal sa členom slovenského študentského spolku a priezvisko si poslovenčil na Sládkovič. Petrovič napriek čisto slovenskému pôvodu už veľmi ovplyvnený maďarským prostredím, v ktorom vyrastal, vstúpil do Urodzeného maďarského študentského spolku. Prťahovalo ho divadlo a často navštevoval divadelné predstavenia, čo sa azda aj odrazilo na jeho prospechu. Láska k divadlu a slabšie študijné výsledky zmenili jeho život, otec ho odmietol ďalej financovať, a tak sa skončil asi dvojročný štiavnický pobyt Alexandra Petroviča. V nasledujúcom období striedal rôzne zamestnania a získaval životné skúsenosti. Istý čas bol pomocníkom v peštianskom divadle, krátko aj učiteľom, potom akoby na skúšku pobudol pri vojsku a začas sa vzdelával na hlavnej reformovanej škole v Pápe. Tu sa zoznámil s komárňanským rodákom a neskorším vynikajúcim spisovateľom Móricom Jókaiom, s ktorým ho spojilo pevné puto.

V Pápe začal so systematickou básnickou tvorbou. V roku 1842 prvý raz vyšli jeho verše v časopise Atheneum pod názvom Víno popijajúci (Borozó). Sú podpísané ešte menom Sándor Petrovics. Zanechal školu a pridal sa ku kočujúcej divadelnej spoločnosti, hral drobné úlohy, tvoril a živoril. Móric Jókai neskôr spomínal, že keď v roku 1843 pobýval v Kečkeméte, vkradol do jeho izby mladý trasúci sa človek v ošúchanom kepeni, vo vechých šatách a opýtal sa: „Poznáš ma ešte?“ – „Alexander Petrovič!“ radostne vykrikoval Jókai. „Už nie,“ riekol starý priateľ, „ale Sándor Petőfi!“

■ PRVÁ ZBIERKA

Pri divadle sa nemohol udržať, keďže nemal impozantný zjav ani hlas, a tak odišiel do Bratislavy, kde sa istý čas živil prepisovaním Snemových zvestí – spravodajského ručne písaného časopisu, ktorý prinášal informácie o udalostiach na sneme. A vypomáhal aj v divadle. Býval v bratislavskom Podhradí, ale v meste na Dunaji, ktoré bolo centrom uhorskej snemovej politiky, sa dlho nezdržal aj pre drahotu spôsobenú vždy, keď tu zasadal snem. V nasledujúcom roku našiel vydavateľa svojej prvej básnickej zbierky nazvanej Verše (Versek). Poznačil ju nástup romantizmu, keď duch ľudovej piesne si podmanil poéziu. Prostý nestrojený štýl, akoby kľúčiaci z rodnej hrudy, jeho láska k domovine a ku slobode mocne na neho pôsobili. Napriek drobnejšej postave bol nezlomnej povahy a energie, čo si predsavzal, za tým šiel bez ohľadu na výsledok a nedbal, že si môže poškodiť. Jeho epigramy ťali do živého a narobil si tak aj zástup nepriateľov.

■ V NOVÝCH ČASOCH

V tom čase vrcholilo v Uhorsku tzv. reformné obdobie, keď zákony postupne

Súsošie uhorského básnika slovenského pôvodu v medickej záhrade v Bratislave je stále zdobené kvetmi a vencami, ktoré nenájdeme pri pamätníkoch napr. štúrovcov. Taký sme my národ...

prijímané na snemoch razili cestu novému spoločenskému poriadku a feudalizmu zvonil umieračik. Mladšia generácia aristokracie, zemanov aj vzdencov sa sformovala do opozičného hnutia, ktorého cieľom bolo skončiť s metternichovským absolutizmom, zrovnoprávniť všetkých obyvateľov v práвах a povinnostiach, zaistiť Uhorsku politickú a hospodársku zvrchovanosť, ale aj posilniť výsadné postavenie maďarského jazyka v krajine s prevahou nemaďarských národov. Vodcom hnutia sa stal bystrý novinár slovenského pôvodu Ľudovít Košut. Petőfi patril medzi prívržencov opozície. Roztržka s otcem a biedny život na potulkách s divadlom vykrasili z neho zúrivého radikála, ktorý by neváhal povešať európske korunované hlavy. Jeho vzormi boli francúzski revolucionári Danton, Marat i Robespierre. Ich obrazy zdobili steny Petőfiho izby v peštianskom prýbítku, ako to o ňom s odstupom rokov prezradil Móric Jókai. Od roka 1846 pracoval ako redaktor Peštianskeho módného časopisu

(Pesti divatlap), redigoval články, písal a uverejňoval básne a postupne sa stal známou a populárnou osobnosťou. V roku 1847 sa oženil s Júliou Szendrejovou aj napriek námietkam jej otca. Za zbierku básní dostal skvelý honorár dvetisíc zlatých, čo mu pomohlo zbaviť sa finančných ťažkostí. Prenajal si v Pešti trojizbový byt, jednu izbu poskytol Jókaiovi, druhú svojim rodičom a tretiu obýval s manželkou. Pravidelne chodieval do známej kaviarne Pilvax, kde sa schádzala peštianska politická elita i skupina revolučnej mládeže. Boli to mladí spisovatelia, publicisti, príslušníci inteligencie a niekoľko šľachticov.

Básnik reční v Budapešti pred revolučným zhromaždením uhorskej šľachty 15. marca 1948.

Užší krúžok radikálne naladených mladíkov vytvoril klub desiatich, ktorý založil Petőfi, a táto neformálna skupina po talianskom vzore sa pomenovala Mladé Uhorsko. Petőfiho názory ďaleko prekonávali Košutov reformný program. Bol republikánom, prial si smrť panovníka, oslobodenie Uhorska a zrovnoprávnenie všetkých spoločenských vrstiev. Pod

radikálneho programu a práve zloženú revolučnú báseň.

■ REVOLUČNÉ VÝZVY

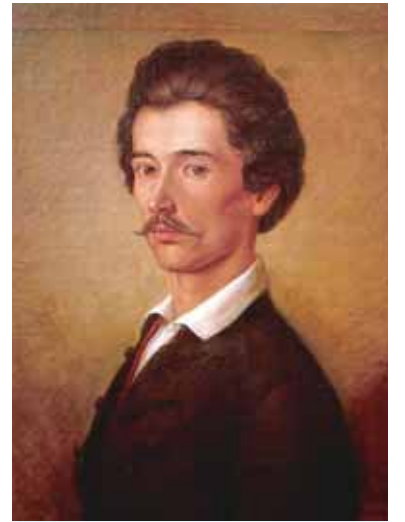
Dážd' so snehom nemohol utliť revolučné nálady, no mnoho ľudí nechcelo zmoknúť a rozprestrela dážd'niky. Jókai z improvizovanej tribúny zavelil: „Dolu dážd'niky! Ako sa o hodinu postavíme guľkám, keď trochu dažďa neznesieme?“ Tisíce dážd'nikov razom zmizlo a zmoknutí Peštania čakali, čo bude ďalej. Na povel hlavných rečníkov sa dav vydal k Heckenastovej tlačiarne a Petőfi s Jókaiom na čele zradikalizovaných peštianskych občanov prinútili aj bez povolenia

cenzúry vytláčiť dvanásťbodový program a text svojej narychlo zloženej básne Na nohy Maďar (Talpra Magyar). Potom sa dav vydal na pochod cez dunajský most k Budinskému hradu, kde bolo štátne väzenie, aby podobne ako parížski revolucionári v júli 1789 oslobodili politických väzňov. Pod hradom čakalo vojsko s nabitými puškami a kanónmi, ale rozkaz na streľbu do davu nikto nevydal. A tak revolucionári vtrhli do väznice a vyslobodili socialistického agitátora Michala Tančiča, jediného politického väzňa, ktorý si odpykával trest za porušenie zákona o cenzúre.

■ PARAZÓLOVÁ REBELIA

Pätnásty marec sa stal dňom uhorskej, no lepšie povedané maďarskej revolúcie. Neskôr bol povýšený na štátny sviatok Uhorska i povojnového Maďarska a slávi sa dodnes. Košut mal však na peštianske udalosti kritický názor a posmešne ich nazval parazólovou revolúciou. Jeho egocentrickej povahy prekážalo, že hrdinom 15. marca nebol on, ale Petrovič – Petőfi, ktorého velebili peštianske davy. Stojí však na zamyslenie, že dvaja Slováci – Košut vo Viedni i v Bratislave a Petrovič v Pešti – boli strojmi revolúcie v celej monarchii i v samotnom Uhorsku.

Pre Alexandra Petroviča – Petőfiho – boli marcové udalosti len prvým dejstvom veľkej revolúcie, ktorá mala prísť. Svoje radikálne názory tmočil na viacerých zhromaždeniach aj v časopise Pätnásty marec (Marcius Tizenötödike), ktorý na jar 1848 vydával spolu s Michalom Tančičom. Jeho revolučný zápal a nenávisť k monarchom začal novoustanovenej uhorskej vláde, zloženej prevažne z aristokratov, prekážať. Petőfi sa dostal do izolácie, lebo šľachta, ktorá si aj po revolučných zmenách podržala moc, sa obávala jeho radikalizmu a ochladli aj jeho vzťahy s Košutom. Pri júnových voľbách do snemovne sa pokúsil získať poslanecký mandát v ktoromsi dolnozemskej volebnom obvode, ale neuspel. Aby zakryl svoj slovenský pôvod ako rodisko si namiesto Malého Kereša uvádzal čisto maďarskú Kiskunfelegyházu, kde trávil detské roky, ale ani to nepomohlo. Miestni šľachtici spustili proti nemu štvavú kampaň. Označovali ho za

Portrét Alexandra PETROVIČA alias Sándora Petőfiho

ruského špióna, za pansláva, ktorý chce, aby v Uhorsku vládli Slováci, čo účinkovalo a z volebného kolbišťa ho doslova vyhnali. Keď v lete vypukla domáca vojna s národnosťami, Petőfi vstúpil do vlastibraného (honvédskeho) vojska a získal dôstojnícku hodnosť. Keď sa v neskorú jeseň rozhorela vojna s rakúskymi silami, stal sa pobočníkom poľského generála Jozefa Bema počas jeho sedmohradskej kampane. Bem bol skúsený veliteľ, veterán z dob poľského povstania roku 1831, ale vedel len poľsky, francúzsky a niečo i nemecky. Petőfi využívajúc znalosť materinského slovenského jazyka mu robil tmočníka, aby sa dorozumel s maďarskými honvédskejšími dôstojníkmi štábu. Keď sa košutovcom podarilo v máji 1849 opäť ovládnuť budinsky hrad a začali úspešné ťaženie na západ, v dvorane peštianskeho múzea sa konala veľká slávnosť spojená s pohostením. Za stolom sa stretli starí priatelia Petőfi a Jókai. Ako bolo zvykom, pripíjalo sa na víťazstvá v posledných bojoch. Móric Jókai zdvihol čašu a pripil na slávu hrdinov, ktorí v boji za slobodu ešte len padnú. Nastalo vraj hrobové ticho, nikto sa neodvážil siahnuť po pohári, len Petőfi si so svojím druhom šťngol a povedal: „Ďakujem ti, priateľ môj, že si na mňa pripil.“

■ PROROCKÉ SLOVÁ

Boli to prorocké slová, lebo sa už zo severu hrnuli ruské vojská, aby vyhovelí prosbe cisára Františka Jozefa pomôcť Viedni potlačiť revoltu v Uhorsku. V bitke s ruskou presilou pri sedmohradskom meste Sigisoara (Segešvár) 31. júla 1849 sa údajne skončila pozemská púť slávneho básnika. Keďže jeho telo sa na bojisku nenašlo a nik nepodal svedectvo o jeho smrti, začali sa šíriť povesti, že bol zajatý a našiel útočisko v Rusku. Vraj sa aj oženil s dcérou akéhosi poštového úradníka a život dožil na Sibíri pod menom Alexander Petrovič. Dokonca ešte písal básne, azda i po rusky, keďže ako rodený Slovak nemal problémy dokonale zvládnuť nám blízky jazyk. Maďarskí zajatci údajne videli i jeho hrob. Súkromný výskum nepotvrdil autentickosť kostry, ktorá sa Petőfimu pripisovala. Aspoň zatiaľ. Život, tvorba i odchod na večnosť veľkého básnika s odstupom desaťročí zostávajú živnou pôdou pre rôzne legendy.

■ DÔSTOJNÝ POMNÍK

Viaceré slovenské mestá i niektoré obce zdobia Petőfiho pamätníky. V bratislavskej Medicekej záhrade je jeho nesporné najkrajšie monumentálne súsošie od Bélu Radnaiho. Má len jeden nedostatok, už dávno sa otcovia mesta mali postarať o to, aby k jeho pomadařenému priezvisku pribudlo aj slovenské „Petrovič“. Veď prevažnú časť života ho sám užíval. Súsošie odhalili v roku 1911 na vtedajšom Petőfiho námestí (dnes Hviezdoslavovom). V roku 1921 ho najprv zadoskovali a potom presťahovali do skladu v areáli Grasalkovičovho paláca. V polovici päťdesiatych rokov dostal monument milosť a inštalovali ho v petržalskom parku, kde ho však viackrát poškodili. Nakoniec pri stom výročí odhalenia sa našlo dôstojné miesto v Medicekej záhrade, kde stojí dodnes. Každý návštevník obľúbeného parku sa môže presvedčiť, že nikdy pri Petőfiho nohách nechýbajú kvety, vence i stužky. To by mal byť príklad aj pre nás, lebo pomníkom našich veľikánov venujeme oveľa menšiu pozornosť.

Fotograf Karol KÁLLAY zomrel v plnom tvorivom nasadení pred desiatimi rokmi

Snímal nielen obrázky, ale aj myšlienky a pocity

Text a foto: Laco HÁMOR

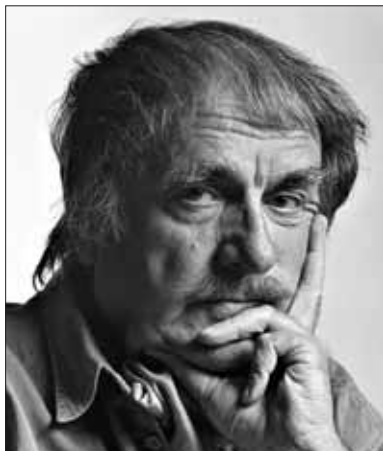
Na jednej z rodinných fotografií hľadí na deväťročného Karolka KÁLLAYA kňaz Andrej Hlinka. Prečo? Lebo jeho otec Vojtech Kállay zastával v prvej v republike vysoký úrad. Za prvej Slovenskej republiky bol dokonca županom v Trenčíne.

Stredoškolské štúdiá absolvoval v Ružomberku a v Trenčíne. Rodičia v rámci akcie B prišli o všetko. Násilne im určili miesto pobytu – rómsku osadu. Pre „podozrenie“ z protištátnej činnosti brata Miroslava na jeden a pol roka zavreli. Otec do penzie pracoval ako robotník v tehelni, po jeho úmrtí dožila matka v Bratislave...

Ako šestnásťročný získal snímku s asfaltérmi na celoštátnej výstave v Bratislave Zlatú medailu. „Neuveriteľné, ale stal som sa v roku 1945 reportérom časopisu Domov a svet. Popritom som študoval ekonómiu a právo. Na štúdiá som si zaraboval neskôr aj v agentúre Oko, kde mi uverejňovali reportážne fotografie. Vtedy bolo mojou tajnou túžbou režírovať filmy. Skúsil som to na Barrandove. Bol som asistentom vo filmových štúdiách. Po roku 1950 som už bol fotografom na voľnej nohe,“ načieral Karol Kállay do životnej kroniky v roku 2007.

ŽENSKÁ MÓDA

Od roku 1945 fotografoval profesionálne. Deväť rokov na to mu vyšla prvá kniha. Využil talent, intelekt i dané povahové črty, a preto dosiahol úspech. V švajčiarskom časopise Camera zverejnili jeho prvotinu a ešte počas vojny v časopise Domov a svet vyšla na titulnej

Nech K. KÁLLAY fotil kdekoľvek a čokoľvek, zostával verný svojmu reportérskemu naturelu, svojmu dynamickému tvorivému programu, v ktorom má opodstatnenie štylizácia a dôkladná príprava záberu práve tak ako pohotová reakcia na konkrétnu situáciu.

strane fotografia ruskej regulovčičky... V časopise Móda fotil ako jediný interný fotograf tridsať rokov. Časopis vydával od roku 1950 Československý zväz žien. Fotografie prvýkrát zverejnil v letnom vydaní z roku 1956 a boli bezkonkurenčné. Spolupracoval s nemeckými a francúzskymi vydavateľmi. Na konte má asi dvad-

saťtisíc uverejnených fotografií. Kto by to spočítal? Nie je ľahké byť profesionálnym fotografom a získať dokonca taký medzinárodný kredit.

Do časopisu Móda intuitívne vniesol celkom nový pohľad, ktorý dovtedy v socialistickom Československu nebol. „O súdobých svetových fotografických trendoch som vedel, inklinoval som k dynamickej fotografii.“ Objavili sa fotografie s pohybom. Vždy sa usiloval inak než ostatní. Módu vtedy fotili tak, akoby nemala nič spoločné s reálnymi ľuďmi. Manekýnky aranžovali v ateliéri, hoci pred zákonom, vozili sa v kočiaroch a pózovali s chrtní. Správali sa neprirodzene, toporne. Kállay presvedčil redaktorov, že ženy v tých šatách žijú, musia byť prirodzené. Manekýnky, aké sú profesionálne modelky dnes, chýbali. Kállay si ich sám vychoval. Módu fotil aj v zahraničí, čo vtedy vôbec nebolo jednoduché. Ak chcel fotiť trebárs v Berlíne pre časopis Saison, tak cestoval tam ako turista na zájazd. Podozrivý musel byť tak či onak...

VYMYSLÉNÉ ZÁJAZDY

Neskôr si fotograf usporiadal vzťahy k domácim umeleckým agentúram a prestal využívať nezištnú pomoc priateľov z Tatraturou, čo vymýšľali zájazdy do kapitalistickej cudziny.

Domov sa vracal vždy rád, nikdy nepomyslel na emigráciu.

V magazíne GEO začal v roku 1979, neskôr fotografoval pre Stern, Spiegel a Focus, Paris Match, Merian a iné svetovo známe časopisy a agentúry. Najväčšmi sa tešil z toho, že mu po naskenovaní vrátili diapozitívy z agentúry Bilderberg. Medzi nimi boli aj zábery Dubčeka, o ktorých si myslel, že sú nenávratne stratené. Sú zo súkromia politika. Za reportážami pre renomované magazíny cestoval na takmer všetky svetové kontinenty.

Fotograf roka – cenu magazínu GEO dostal v roku 1992. V tom čase spracovával „Srdce Slovenska“. Vyše týždňa s kolegom z magazínu pripravovali v Tatrách, na Štrbe a inde materiál, ktorým potvrdili životaschopnosť Slovenska po rozdelení ČSFR.

Preslávili ho publikácie o rôznych svetových metropolách ako Los Angeles, New York, Tokio, Rim, Mexiko a Moskva. Publikácie Pieseň o Slovensku a Los Angeles získali Cenu UNESCO ako v roku vydania najkrajšie knihy sveta.

PÚTNIK SLOVENSKOM

Autor štyridsiatich obrazových publikácií, držiteľ Krištáľového krídla v kategórii výtvarné umenie mal v pláne fotografovať starobylé slovenské kostolíky. Musel tak prejsť autom polovicu krajiny, čo

pre Karčího – tak ho volali blízki – nebol problém, lebo rád šoféroval. Posledné leto svojho života putoval po Slovensku spolu s manželkou Zdenkou...

Kállay nebol umelcom, ktorý by lietal len v oblakoch. Rodinné veci riešil spoločne. Bol spoľahlivý, ohľaduplný, milujúci otec dvoch synov. Martin fotografoval, starší Karol je architekt. Jeho dieťom je trebárs Národný futbalový štadión...

A koľko sa im venoval? Vždy spolurozhodoval o tom, čo je pre nich dobré, pomáhal pri výchove. Slávny fotograf bol na svojich synov hrdý, ale aj náročný. Ako otec i hlava rodiny bol však vždy milý a pozorný.

POSLEDNÁ KAPITOLA

V decembri 2009 vyšla pozoruhodná kniha o Dubčekovi Posledná kapitola. Za predaj 35-tisíc výtlačkov knihy Divy Slovenska má s autorom textu Ernstom Hochbergerom cenu vydavateľstva Ikar.

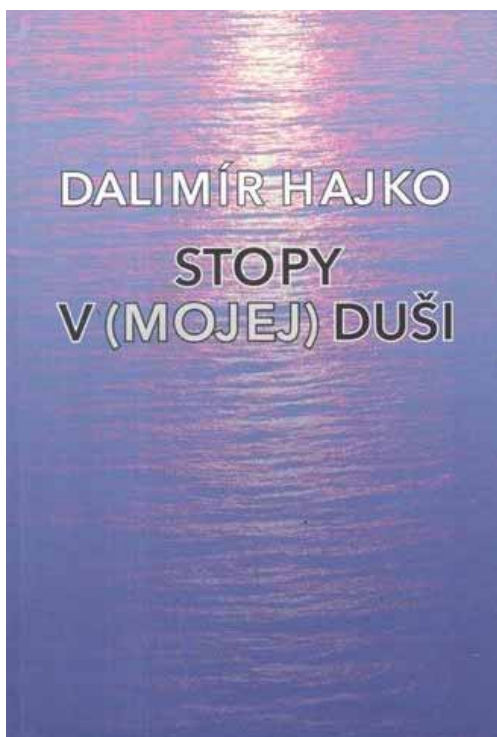
Pre každého autora je záujem čitateľov na prvom mieste. Kniha o Alexandrovi Dubčekovi, spoločne s Lubomírom Feldekom, taktiež zaujala. Je tam aj rozhovor, ktorý vyšiel v Sterne 18. augusta 1988 pri dvadsiatom výročí skupácie republiky. Vtedy rozhovor a fotky s Dubčekom spravili tajne. Už len dostať sa k neďovierčivému Dubčekovi bol problém. Fotograf dokázal, že fotografoval nielen obrázky, ale aj myšlienky a pocity.

Fotograf z rodnej Čadce preslávil našu krajinu v zahraničí a Slovákom ju systematicky objavoval. Až do konca svojho života. Kto ho poznal, zistil, že má energie na rozdávanie. V tom čase pripravoval novú knihu, väčšiu – výber z mojich fotoreportáží. Ešte neviem, ako sa bude volať, ale vyjde na budúci rok a v niekoľkých jazykových mutáciách,“ tvrdil L. Feldek.

Dalimír HAJKO, Stopy v (mojej) duši. Vydavateľstvo SSS, Bratislava 2022

Filozofujúce spomínanie na hýbateľov kultúrou

KNIHA TÝŽDŇA

Mŕtvi, ktorí zanechali stopy v našich dušiach, ovplyvnili naše myslenie a zostali po nich spomienky – to je hlavný motív knihy, ktorú napísal brilantný esejista Dalimír Hajko. Pozostáva z esejí, ktoré boli ako filozofovanie na hranici večnosti publikované v priebehu minulého roka v Slovenských pohľadoch.

Po úspešnej knihe Príbeh kníhkupeca opäť ide o dielo, ktoré je estetickou prehliadkou autorovho slovotepectva. Autor sa v spomienkach nanovo stretáva s tými, ktorí už odišli na „druhú stranu“. „Každý z nás je uzol vzťahov, ktorý sa rozotáva zložito počas celého pozemského jestvovania. Až smrť definitívne ukončí naše hľadanie a uzavrie obzor ľudí, ktorí sa na ňom podieľali.“ filozofuje Hajko. Literárne portréty – v ktorých sa celospoločenské spája s osobným – sú venované osobnostiam slovenskej literatúry a literárnej vedy (Ladislav Ballek, Ján Boor, Albert Marenčin, Ján Števec, Ján Boor, Ján Stacho, Tomáš Štauss), réžie (Ivan Teren, Ernest Stredňanský), hudby (tvorca prvej elektroakustickej skladby Jozef Malovec), spoločenských vied (Milan Žigo, Milan Žitný), duchovna (Augustín Nádaský), výtvarného umenia či fotografie (Igor Rumanský, Martin Martinček). Hajko vás ako skúsený kulturológ sprevádza (ne)známymi menami, ktoré venovali celý svoj život tvorbe. Na pozadí spomienok rekonštruje filozofické reflexie ukryté v rôznych dimenziách. Jedinečnosťou knihy je úsilie zachytiť autentické citáty spojené s ideami vybraných autorov či výtvarných úvodných citátov klasikov vystihujúce opisované osobnosti a napokon aj celý rad inšpirácií v umeniach a vo filozofii. V Ballekovej tvorbe nachádza existencialistické motívy a fenomén filozofický román. V Boorovej zase nachádza boj proti „nálepkovaniu“. Píše o hľadaní nových možností hudobnej estetiky, o vóli prekonať zúfalstvo u Martinčka, o metódach boja s cenzúrou pri Nádaskom o vyrovnávaní sa s tradíciou v umení či úvahy o smrti pri debatách s Rumanským. Kniha je teda osobnou spoveďou známeho esejistu, ktorý čitateľovi predstavuje inšpirácie od svojich obľúbených nielen umelcov, ale aj priateľov a kolegov.

Lukáš PERNÝ

NEKROLÓG

Rodina a smútočné zhromaždenie sa 17. januára rozlúčili s doc. JUDr. Pavlom Pollákom (29. 9. 1926 – 8. 1. 2023). Dlhoročný priateľ a spolupracovník prof. Ivan Laluha ho nazval najstarším dubčekovcom; s Alexandrom Dubčekom sa poznal od roku 1946 a po roku 1989 pracoval vo Federálnom zhromaždení ako jeho poradca. Po vzniku Slovenskej republiky v rokoch 1993 – 2010 pracoval ako kronikár troch prezidentov.

Odišiel najstarší dubčekovec

Ivan Gašparovič sa zúčastnil na pietnom akte a vyjadril sústrasť vdove a najbližšej rodine, okrem dcéry a syna mal zosnulý jedenásť vnukov a pravnukov...

JUDr. Pavel Pollák pochádzal z jedenástich detí, narodil sa v rodine železničiarov vo Vrútkach, kde vychodil základnú školu, potom v Martine obchodnú akadémiu a v roku 1952 bol promován na Právnickej fakulte UK za doktora. Bol účastníkom SNP, po jeho potlačení bol väznený. V roku 1949 pracoval na Trati mládeže, kde sa zoznámil s neskoršou manželkou Annou.

Matičná verejnosť pozná JUDr. Polláka ako aktívneho matičiara a podporovateľa a propagátora diela A. Dubčeka. Stal sa autorom prvého diela o Dubčekovej mladosti, ako prvý študoval archív o. i. v Moskve, Leningrade aj v kirgizskom Frunze a v roku 1962 napísal Dejiny vystaňovaleckého družstva Interhelpe, kde bol aktívny otec A. Dubčeka Štefan. Po roku 1968 dve desaťročia s ním zdieľal normalizačný osud, bol robotníkom v ZTS Matador. V posledných desaťročiach sa venoval Matiči slovenskej, bol šéfom matičiny SNN a vďaka nemu v matičnom vydavateľstve vyšla v roku 2017 výnimočná kniha o Imrichovi Kružliakovi Vyznávač kráľovstva ľudského. Bol aktívny v Nadácii Alexandra Dubčeka. V trojici Pollák, Laluha, Uher pripravili prvú putovnú výstavu o tejto osobnosti svetovo najznámejšieho Slováka.

(ddk)

HUMORESKA

Nová doba, nové poplatky, pomyslel som si smutne, keď som v ambulancii zaplatil kompenzačný poplatok. Aby lekárovi a pacientom nebola v ordinácii zima. Pred pár sto rokmi v zime detičky ráno nosili pánovi rektorovi po polienku do pece. Aby rektorovi a detičkám počas vyučovania nebola zima. Nemali peniaze. Teraz máme plyn a elektrinu. Prípadne nemáme. Lebo nemáme peniaze. Pokrok nezastaví. Nastala kompenzačná doba. Chceš viac tepla, viac energií? Zaplať. Keď nezaplatíš, nebudeš mať škôlku ani školu. Radšej ich zavrieme. Nechceme predsa, aby sa

detičky celý deň triasli od zimy... Pán doktor vypočítal dosiahnutie európskych devätnásť stupňov v čakárni a v ambulancii na jedno euro za minútu vyšetrenia. Tak som

AKCIA. Tento týždeň kompenzačný poplatok za pobyt v obchode LEN pol eura na minútu. Pri vchode som si zobrať vstupenku s časom príchodu. Rýchlo som utekal k regá-

lekára špecialistu s atestáciou z politológie, futurologie a numerológie. Akútne prejavy debility. Diagnózy mentálnej biedy. Prejavy agresivity. Kam to vedie. Kedy to

dľhy si plaťme. Vytiahol som peňaženku, dvanásť eur a štyridsať centov zmenil majiteľa. Predplatil som si dve minúty na lúčenie. Cestou domov som si pochvaloval, aká spravodlivosť zavládla vo svete. Všetko podľa výšky príjmov. Boháči si steak dajú prepečený na well done. Veľa energie, dobre prepečený, a preto drahší steak. Menej bohatí budú mať mäsko medium. Menej energie, lacnejší steak. Chudobní si dajú prepečený na rare. Skoro surový. Najchudobnejší dôchodcovia si dajú tatársky biftek. Bez pečenia, skoro zadarmo. Tak to má byť.

O kilometer ďalej som sa zamyslel, ako to všetko dopadne. Išiel som vedľa krematória...

Milan ČASNOCHA MIKŠ

si to prečítal na dverách. Pohľad do peňaženky. Mám dosť peniažkov na pol hodinu pobytu v ordinácii. Azda mi za ten čas zasaduje aspoň jednu zlomenú ruku. Výsledok úsporne neposypaných chodníkov. S druhou zlomenou prídem po výplate. Pán doktor zvládol sadrovanie za sedemnáť minút. Zvýšilo mi na chlieb. Pred obchodom reklamná tabuľa. Obrovský nápis –

lom a späť k pokladni. Na účtenke som si prečítal položku Kompenzačný poplatok – pobyt v obchode – tri eurá. Chlieb päť eur. Bez DPH. To som mal dnes šťastie. Oslávim to. Doma som zobral fľašu domáceho a vybral som sa k susedovcom. Keď som vošiel do obývačky, sused sa pozrel na hodiny. Vitaj, je sedem hodín dvanásť minút. Sadli sme si, pohovorili, popili. Témy ako u

krachne. Vyciavajú nás. Paranoické hľadanie čísel v parlamente. Jeden hľadá 76, druhý 90, tretí 90 – 60 – 90. Tomu tretiemu to tam ide najlepšie. Po hodinke debaty sa sused pozrel na hodiny. Priateľu, ako vieš, takto medzi nami beriem kompenzačný poplatok za pobyt u nás. Na minútu len dvadsať centov. Zatiaľ to máš za dvanásť eur. Pochopil som. Kamaráti bud'me,

Nová doba prináša nové poplatky

Novoročný koncert pre zaslúžilých činníkov ustanovizne Ocenenia liptovským matičiarom

Text a foto: Peter VRLÍK

V Liptovskom Mikuláši sa už stalo tradíciou, že na Novoročnom koncerte ocenia aj osobnosti spoločenského a kultúrneho života. Osmeho januára sa v Dome kultúry zišli obyvatelia mesta, aby si pripomenuli nielen tridsiate výročie vzniku samostatnej Slovenskej republiky, ale aby aj spoznali významné osobnosti, ktoré si za svoju prácu a angažovanosť zaslúžia poctu a ocenenie. Na návrh výboru Miestneho odboru MS v Liptovskom Mikuláši boli ocenení traja miestni matičiari: Karol Komandera (1923 – 2021) in memoriam, Ladislav Paška (1923 – 2007) in memoriam a Jozef Lukáč (1950).

Pri príležitosti tridsiateho výročia vzniku samostatnej republiky a pri blížiacich sa jubileách dvoch matičiarov (sté výročie narodenia) sa výbor MO MS rozhodol podať návrh na udelenie čestného občianstva in memoriam dvom významným matičiarom, a to Ladislavovi Paškovi, dlhoročnému riaditeľovi Domu MS v Liptovskom Mikuláši v rokoch 1991 – 2001, členovi výboru MS, spisovateľovi a publicistovi, ktorý bol iniciátor osláv vzniku Slovenskej republiky 1. januára 1993 a bol vždy zanešaný matičný organizátor rôznych podujatí. Karolovi Komanderovi, členovi Matice slovenskej od roka 1942, ktorý celý život pracoval v zdravotníctve, ako správca Nemocnice s poliklinikou v Liptovskom Mikuláši zaslúžil sa výraznou mierou o rozvoj tejto inštitúcie, od

Vedenie mesta Liptovský Mikuláš za dlhoročnú aktívnu činnosť vyznamenalo zaslúžilých matičiarov.

mladosti bol divadelným ochotníkom a v neskoršom období pracoval vo vedení Zväzu divadelných ochotníkov Slovenska (ZDOS), ako matičný pracovník bol i dlhoročným tajomníkom MO MS v Liptovskom Mikuláši najprv v rokoch 1968 – 1972 a potom stál pri obnovení MO MS a bol jeho tajomníkom. Túto funkciu vykonával aj v rokoch 1990 – 1998. Výbor MO MS v Liptovskom Mikuláši navrhol, aby Cena mesta Liptovský Mikuláš bola udelená tiež Ing. Jozefovi Lukáčovi, ktorý bol predsedom MO MS v rokoch 1992 – 1999, zastával aj funkciu predsedu Dozorného výboru MS v rokoch 2001 – 2013. Ako predseda MO MS privítal zrod Slovenskej republiky 1. 1. 1993 slávnostným príhovorom na námestí v centre Liptovského Mikuláša. Patril k dlhoročným organizátorom národných výstupov na Kriváň.

Mestské zastupiteľstvo na svojom zasadnutí 29. decembra 2022 schválilo návrh, ktorý podal primátor mesta Ing. Ján Blcháč, PhD., na udelenie ocenení mesta Liptovský Mikuláš týmto trom významným matičiarom. Na slávnostnom večeri si ocenenia pre nebohých prebrali ich príbuzní. Cenu mesta si osobne prevzal Jozef Lukáč, ktorý sa poďakoval menom ocenených. Vyzdvihol prácu matičiarov v meste Liptovský Mikuláš a ich nezmazateľný prínos pre rozvoj kultúry a uchovávanie národnej pamäti.

Mládežníci z Hubovej a Ľubočne pripravili pôsobivý charitatívny program

Nastavovali zrkadlo každému bez rozdielu

Mária RAPOŠOVÁ

V Hubovej na dolnom Liptove takmer počas celého vianočného aj novoročného obdobia nechýbali kultúrne a spoločenské podujatia, ktoré obohatili toto azda najkrajšie obdobie na prelome rokov. Na Štefana miestni ochotníci zahrli veselohru Všetko naopak od Jána Chalupku a na Troch kráľov tamojší mládežníci pripravili benefičný program plný originálnych

nápadov. Počas druhej januárovej nedele privítali v obci hudobníkov i spevákov súboru Andrej z Ružomberka. Tí v hubovskom kostole uviedli svoje naštudované Vianočné omše od hudobného skladateľa Jozefa Halmu. A napokon sa 15. januára 2023 predstavili na javisku hubovského kultúrneho domu deti materskej i základnej školy, ktoré svoj nacvičený

vianočný program uviedli neskôr pre nečakané chrípkové prázdniny. Tentoraz už dostal aj prívlastok benefičný a vyše tisíceurový výnos zo vstupného venovali rovesníčke Emke, postihnutej ťažkou chorobou.

Všetky programy milo prekvapili, ale osobitne treba vyzdvihnúť najmä ten trojkráľový tiež benefičný program na podporu už spomenutej

chorej dievčinky. Ušľachtilá myšlienka realizovaná očividne celým srdcom ako vianočný dar. Usporiadatelia nazvali podujatie koncertom, ale šlo o hudobno-spevno-divadelnú kompozíciu, do ktorej dokázali zapojiť všetky vekové kategórie od najmenších po dôchodcov, čo pritiahol do kultúrneho domu nezvyčajne veľa divákov.

Iniciátorom a hlavným nositeľom programu boli mládežníci z Hubovej a Ľubočne. Stretávajú sa už roky má ako kostolný spevokol, ale aj ako realizátori biblických scénok na oboch miestach, tiež ako organizátori každoročnej Dobrej noviny a vedúci letných táborov pre mladšie deti.

Stretnutie pretkané srdečnosťou a ľudskosťou

Martina MATEČKOVÁ – Foto: Helena IMROVÁ

Spoločné stretnutia košických matičiarov v minulých dvoch rokoch prekázali pandemické opatrenia. Nemohli sa konať ani tradičné vianočné posedenia. Tento rok bol rokom množstva zaujímavých a rôznorodých podujatí a milou záverečnou ozdobou jeho konca bolo spoločné vianočné posedenie v štýlovom košickom reštauračnom zariadení v súčasnosti Domu Matice slovenskej v Košiciach a Miestneho odboru Matice slovenskej v Košiciach.

Prítomným sa na úvod prihovorila riaditeľka Domu Matice slovenskej v Košiciach Martina Matečková. Zhodnotila činnosť D MS, oboznámila s niektorými zaujímavosťami a predstavila krásne matičné kalendáre na

rok 2023. Po nej sa slova ujal predseda MO MS v Košiciach Michal Matečka. Vyjadril radosť nad spoločným stretnutím, zbilancoval činnosť miestneho odboru a zdôraznil najmä matičnú jednotu, pretože aj Matica slovenská je symbolom jednoty, moysesovsko-kuzmányovskej a cyrilometodskej tradície a dovŕšením dlhoročných snáh našich národovcov, ktorí sa usilovali o pozdvihnutie slovenského národa. „Je to mohutný chrám, ktorému pevné základy dala bernolákovská družina, v stavbe pokračovala generácia Vseslávie, aby toto dielo mohlo byť zakončené štúrovským hnutím. Tak ako boli v tých časoch jednotní bernolákovci a štúrovci, ako sa

v záujme blaha celku dokázali spojiť a vzájomne spolupracovať je monumentálny príklad lásky k vlasti, národu a reči slovenskej,“ obrazne rámcovoľ stretnutie M. Matečka. Matičné posedenie bolo toho dôkazom, keďže na ňom boli zastúpené viaceré miestne odbory i zástupca mladých matičiarov. So zaujímavým

príspevkom vystúpila aj predsedníčka MO MS Košice-Sever, ktorá predstavila ľudové tradície počas tzv. stridžích dní. Slávnostnej večeri predchádzala spoločná modlitba a potom si už všetci vychutnali vynikajúcu kapustnicu aj pripravené cukrovinky. Večer popretkávali srdečné rozhovory s vystúpeniami speváckych skupín Severanky a Studnička a nezabudlo sa ani na odmenu jubilejnej matičiarke Márii Župovej. V rámci vzájomného spoznávania a utužovania matičného kolektívu prizvali v tomto roku na posedenie aj matičiarov z novovzniknutého MO MS v Čakanovciach. Matičné posedenie obohatila aj tombola, v ktorej piati vyhercovia získali matičné periodiká, knihy i sladkú odmenu. Na záver zazneli pri svetle sviečok a lampášov vianočné pesničky Zvončeky, zvončeky a Tichá noc a bodku za podujatím urobila matičná hymna Kto za pravdu horí.

Vyhodnotili súťaž mladých prozaikov Jašíkove Kysuce

Hlavná cena putuje do Martina

Foto: Helena PAGÁČOVÁ

V Čadci 6. decembra slávnostne vyhodnotili 54. ročník celoslovenskej literárnej súťaže mladých prozaikov Jašíkove Kysuce 2022 a sprievodné podujatia sa uskutočnili 30. 11. – 2. 12. 2022 v Kysuckej knižnici v Čadci a v Turzovke. Hlavným organizátorom súťaže je Kysucká knižnica v Čadci

a spoluorganizátormi sú Spolok slovenských spisovateľov, Asociácia organizácií spisovateľov Slovenska, Slovenský klub PEN a Kysucká kultúrna nadácia. Hlavnú cenu – Cenu Rudolfa Jašíka – získala Michaela Rapavá z Martina za poviedku Svetlo. Prémie Literárneho fondu získali

Matej Koščo, Katarína Želinská a T. Slavkova (pseudonym). Cenu Jozefa Hnitku v kategórii do osemnástich rokov si odniesla talentovaná žiačka z Prešova Zuzana Ištoňová. Ocenenie v kategórii Esey získal Lukáš Bolek z Veľkého Grobu. Čestné uznania si odniesli Daniela Romanová, Henrich

Fačkovec, Zuzana Komanová, Andrej Hrabovecký, Zachariáš Drobňák, A. P. Zacharová, Barbora Capeková, Kristína Tenkelová, Anna Krkošová, Rebeka Romana Beňová, Ema Michelčíková, Mária Klusková, Zuzana Martiniaková, Katarína Hvolková, Silvia Vrbovská a Ľudmila Magdolenová.

Kysucká knižnica v Čadci pripravila pre priaznivcov literatúry a umenia pestrý a hodnotný sprievodný program, ktorý ukončila pietna spomienka pri pamätnej tabuli Rudolfa Jašíka v Turzovke. Účastníci podujatia si pripomenuli 103. výročie narodenia tohto významného slovenského spisovateľa.

MATIČNÉ DEPEŠE

UCTILI SI HOSTINSKÉHO

Aj začiatok roka 2023 pokračoval v duchu minuloročných jubilej štúrovcov. V Gemerskej Polome si 8. januára pripomenuli dvojté výročie narodenia rodáka Petra Kellnera-Hostinského. Zborová fararka Jana Kendžurová v kázni vyzdvihla jeho osobnosť a prirovnala ho k silnému, nebojácnemu a kreatívnemu orlovi. Hostinský bol najhorlivejší prívrženc L. Štúra a stelesňoval oduševnený typ národovca. Všetkým, ktorí sa podieľali na príprave a priebehu tejto spomienkovej slávnosti, poďakovala Zlatica Halková, riaditeľka Domu MS v Rožňave. Osobitná vďaka patrí za odvedenú organizačnú prácu predsedníčke MO MS v Gemerskej Polome Márii Antalovej, ktorá sa však zo zdravotných dôvodov na slávnosti nemohla zúčastniť.

KONFERENCIA O DOBRIANSKOM

Vihorlatské múzeum v Humennom v spolupráci s Radou rusinských regiónov Slovenska, so záujmovým odborom Matice slovenskej slovensko-rusinskej vzájomnosti A. I. Dobrianskeho, s Rusínskym záujmovým združením a s MO ROS v Humennom uskutočnili vlni koncom roka 7. ročník vedeckej konferencie Odkaz A. I. Dobrianskeho pre súčasnosť, zameraný na problematiku posledného sčítania obyvateľstva a spoluzitia Rusínov a Slovákov na území Slovenska. Lektóri konferencie: Prof. ThDr. Ján Šafin, PhD., a členovia MS Viliam Komora a Jaroslav Kerekaňič.

DEVÍNSKY HOLD

Pätnásteho januára t. r. sme si pripomínali 210. výročie úmrtia kňaza, jazykovedca a prvého kodifikátora spisovateľskej slovenčiny Antona Bernoláka. PhDr. Daniela Suchá, predsedníčka občianskeho združenia CYRILOMETODIADA, veľvyslanec PhDr. Marián Servátka, CSc., a konateľ nadácie PRO PATRIA PhDr. Anton Hrnko, CSc., si uctili túto veľkú osobnosť slovenského národa položením venca k jeho pamätnej tabuli na budove rímskokatolíckeho farského úradu pri Kostole sv. Kríža v Devine, kde Bernolák trávil v roku 1785 prázdniny na fare a tu napísal dielo Nova Bibliotheca Theologica Selecta.

OSOBNOSŤ PAVLA KUŠNÍRA

Tretieho januára tohto roku sa v gréckokatolíckej katedrále na Moyzesovej ulici v Košiciach uskutočnila spomienka na 20. výročie odchodu do večnosti a nezožitéj deväťdesiatky Pavla Kušníra. Prítomní boli rodinní príslušníci, priatelia a známi z farnosti Košice-Staré Mesto, zástupcovia spoločenských organizácií aj Matice slovenskej. Veľký význam nebohého pre gréckokatolícku cirkev zdôraznila prítomnosť eparchiálneho biskupa Cyrila Vasiľa i jeho predchodcu Milana Chautura. Pavol Kušník sa narodil v Trebišove. Pôsobil tu na Strednej poľnohospodárskej škole v Barci a bol aj členom výboru MO MS v Košiciach

ZA ZELENÝMI STOLMI

Prvá sobota v novom roku vo Vyšnej Kamenici bola v znamení 11. ročníka stolnotenisového turnaja o pohár starostu obce, ktorý spoločne so samosprávou organizoval aj tamojší MO MS. Do turnajovej kroniky sa na prvých štyroch miestach tentoraz zapísali Slavomír Kešelák, Ľubomír Hochvart, Marek Vangor a Erich Sepeši.

Prípravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Hrušov v Honte je široko-daleko známy vynáročným udržovaním tradícií. Na sklonku minulého roka sa tu pustili do prípravy scénického programu *Od Lucie do Troch kráľov*, ktorý autorsky i režijné pripravila Bc. Anna Brlošová ml. s vedúcimi a členmi účinkujúcich skupín. Okrem všetkých generácií hrušovských folkloristov účinkovali LH Hruška a Horička s malými heligonkármi. Scenár programu sa prelínal s tradičnými ľudovými zvykmi, cirkevnými zvykoslovím, pastierskymi zvykmi, koledami, vinšovaním, piesňami či tancami. Na Štefana po svätej omši sa v kostole s koledami

Hrušovské tradície

a vinšovaním predstavila Detská folklórna skupina Ragačinka, podvečer sa (bez prístupu verejnosti) uskutočnil krst hrušovských mládencov a večer patril tradičnej štefanskej zábave so živou hudbou. Pripravený program zaplnil sálu kultúrneho domu už od poobedia. Objavilo sa v ňom „oceluvaňa“ na Luciu, obrázok z „rorátov“, spievanie koľied, tradičná štedrovečerná rodina a polnočná omša, jánske zvyky s tancom, krst mládencov, „šibačka“, „na Mláďatka“, novoročný vinš, voľba „pougárov“ a trojkráľová zábava. Reálnym vstupom bolo posvätenie zrekonštruovaných priestorov kultúrneho domu a obecného úradu vdp. P. Vychlopečom. Program nebol len samostatným navšedením folklórnych prvkov, ale mal vysokú výpovednú hodnotu vo vzťahu k celkovému naplneniu zobrazenia životnej podstaty minulých generácií Hrušovčanov v období pred a počas Vianoc. Na jeho realizácii spolupracovala Matica slovenská. Vydaril sa najmä zásluhou trpezlivosti realizačného kolektívu, účinkujúcich, technického personálu, za čo všetkým patrí poďakovanie. To patrí i Obci Hrušov a úspešnému projektu, ktorý z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia. Aj vďaka nemu vo februári Hrušovčania program uvedú na východnom Slovensku.

Ján BRLOŠ

Už desaťročia úspešne šíria slovenský folklór doma i v zahraničí

Dolina vstúpila do ďalšej tridsaťpäťky

Text a foto: Ľubica VOZÁROVÁ-STRÁŽAYOVÁ

Azda niet krajšieho zážitku, ako je pohľad na šťastné deti s úsmevom na tváričkách, užívajúcich si čistou radosť z okamihu. Detom a mládeži z Folklórneho súboru Dolina vo veku od štyroch do osemnástich rokov ju prinášajú nácviky a vystúpenia plné tanca, hier či spevu. A čo je najkrajšie, svoju radosť a úsmev prenášajú na milovníkov najväčšieho kultúrneho bohatstva každého národa bez ohľadu na ich vek či národnosť.

Počas existencie súboru od roku 1987 prekročili brány Bratislavy, hranice rodného Slovenska, a dokonca aj ďalekého zámoria. Nečudo, veď Dolina nedávno oslávila veľkolepým programom 35. výročie a všetkých účastníkov i divákov presvedčila, že sa púšťa do ďalšej úspešnej tridsaťpäťky, čo dokázala i skvelým vystúpením Prišli sme k vám na koledu v Karloveckom centre kultúry. Pocity nadšenia striedali slzy dojatia, sprevádzané spontánnym potleskom pre všetky tri tanečné zložky súboru, ktoré sa rozhodli priniesť do srdca divákov tesne pred Vianocami radosť i trochu pokory ukrytej v kul-

Účinkujúci v muzikáli si vychutnali záverečný ďakovný potlesk.

túre našich predkov, prežívajúcich pre nás až nepredstaviteľne ťažké nov Slovenska, čomu flexibilne prispôsobuje i ľudový odev tanečníkov, ktorí popri tancoch plných typického slovenského temperamentu uvedú i lyrické choreografie. Vždy výborná a jedinečná výstavba predstavení často zahŕňa ľudové hry, zvyky a obyčaje v nádhernej pestrofarebnej mozaike, prinášajúcej divákovi verný obraz o kráse a rozmanitosti slovenského folklóru. Tú možno vidieť na vystúpeniach súboru na folklórnych podujatiach v rôznych regiónoch Slovenska i na medzinárodnom fóre, kde mladí Slováci vždy so ctou a s láskou reprezentujú našu vlasť.

Na uvedení nevšedného muzikálu sa podieľali aj košickí matičiari

Vždy si vieme cestu k sebe nájsť

Text a foto: Jozef MYSLAVSKÝ

V košickom Dominikánskom kultúrnom centre Veritas uviedli v minulých dňoch nie každodenný muzikál spojený s koncertom. Hodnotný umelecký program pod názvom Vždy si vieme cestu k sebe nájsť sa uskutočnil za účasti Súkromného hudobného a dramatického konzervatória na Požiarnej 1 v Košiciach v spolupráci so základnou školou, ktorá sídli na tej istej adrese. Medzi účinkujúcimi boli i viacerí matičiari z MO MS v Košiciach-Myslave. Nevšedný program pripravili zriaďovateľ SHaDK a prvý podpredseda MO MS v Košiciach-Myslave PaedDr. Gejza Adam, PhD., v spolupráci so zbornajstrom spomínanej základnej školy Ondrejom Ferkom a s riaditeľom ZŠ Mgr. Milanom Dulinom. Účinkujúcich v preplnenom centre Veritas publikum viackrát ocenilo veľkým aplauzom. Za pomoci vede-

Účinkujúci v muzikáli si vychutnali záverečný ďakovný potlesk.

nia MO MS v Košiciach-Myslave budú uvedené súbory vystupovať po základných školách v Košiciach a v okrese Košice-okolie.

Aj takýmto spôsobom Matica slovenská prezentuje jednotu medzi národnostnými menšinami a majoritnou spoločnosťou.

Objednávajte telefonicky:

043/ 3812 838

0918/ 904 925

emailom: snredakcia@matica.sk

cez formulár:

<https://snn.sk/redakcia/predplatne-2>

poštou: Slovenské národné noviny,

P. Mudroňa 1, 036 01 Martin

platba predplatného na účet:

IBAN: SK28 7500 0000 0040 0786 8337

Variab. symbol: 821023

Do poznámky uveďte meno

a priezvisko odberateľa.

PREDPLATNÉ NA ROK 2023

Ročné predplatné: 24,- €

Pololetné predplatné: 12,- €

Štvrťročné predplatné: 6,- €

ČITATEĽSKÁ SŤAŽ

V poslednom minuloročnom čísle SNN č. 26/2022 sme sa pýtali, ako sa u gréckokatolíkov nazýva päťtýždňové obdobie, počas ktorého sa títo veriaci pripravujú na slávenie narodenia Ježiša Krista? Správne odpovedali tí riešitelia nášho kvízu, ktorí uviedli, že toto obdobie je pomenované Filipovka. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Dominik Bartoš, Sereď; Simona Drabíková, Pozdišovce; Jozef Behul, Banská Bystrica.

• Pri príležitosti 30. výročia vzniku SR prezidentka republiky Z. Čaputová vyznamenala aj deväťdesiatpäťročného rodáka zo Starých Hôr a jedného z posledných žijúcich účastníkov SNP, niekdajšieho člena armádnej kapely a autora memoárovej knihy *Poviem vám... Aké je jeho meno?*

Odpovede posielajte na redakčné kontakty aj elektronicky našej administrátorky Ľubici Rišňárovej do vyjednaného ďalšieho čísla SNN.

PRIPOMÍNAME SI

30. januára

– pred pätnástimi rokmi bola Gréckokatolícka cirkev na Slovensku povýšená na metropolitnú cirkev, bola zriadená Bratislavská eparchia, Prešovská eparchia bola povýšená na archieparchiu a sídlo metropolitie, Košický exarchát bol povýšený na eparchiu (2008)

– pred štyridsiatimi piatimi rokmi sa narodil sochár Ján Koniarek (1878 – 1952), jeden zo zakladateľov novodobej slovenskej plastiky; jeho pamätník padlým v prvej svetovej vojne v Trnave patrí k najexcelentnejším dielam „rodinizmu“ na Slovensku

– pred štyridsiatimi rokmi zomrel dramatik Štefan Králik (1909 – 1983), napísal sedemnást' hier, ktoré po inscenovaní v rámci knižných vydání často upravoval a dopĺňal, prezentoval sa aj ako autor televíznych poviedok a memoárových príz

1. februára

– pred štyridsiatimi piatimi rokmi sa narodil politik, štátnik a publicista Milan Hodža (1878 – 1944), prispel v roku 1918 k spísaniu Martinskej deklarácie; bol poslancom Národného zhromaždenia ČSR aj ministrom viacerých rezortov v mnohých vládoch

2. februára

– pred šesťdesiatimi rokmi sa narodil politik Andrej Kiska (1963), bývalý prezident SR; v roku 2006 založil neziskovú organizáciu Dobry anjel

3. februára

– pred deväťdesiatimi rokmi sa narodil herec a režisér Miloš Pietor (1933 – 1991), presadil sa najskôr v Divadle Nová Scéna a následne ako režisér v SND, ktorému aj riaditeľoval; venoval sa aj mladým hercom ako pedagóg na VŠMU

4. februára

– pred tridsiatimi rokmi sa Slovensko stalo členom Svetovej zdravotníckej organizácie (1993)

– pred päťdesiatimi piatimi rokmi zomrel maliar Ján Mudroch (1909 – 1968), prvý rektor VŠVU; spoluzakladateľ Skupiny 29. augusta, venoval sa najmä figurálnej maľbe a zátišiu

5. februára

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi sa narodila politička Viera Tomanová (1948), exministerka práce, sociálnych vecí a rodiny (2006 – 2010)

8. februára

– pred tridsiatimi rokmi vstúpila do platnosti nová mena slovenská koruna (1993), platila do 31. decembra 2008

– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi sa narodila folkloristka, choreografka a pedagogička Mária Mázorová (1928 – 2016), zakladateľka a umelecká vedúca folklórnych súborov Marina a Zornička, autorka knihy *Slovenské ľudové tance*

– pred dvestodesiatimi rokmi sa narodil romantický prozaik a básnik Samo Tomášik (1813 – 1887), pričínil sa o založenie prvého slovenského gymnázia v Revúcej, radí sa do medziodobobia medzi kollárovskou a štúrovskou generáciou

Ľudovít KUSAL

vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

.tasr.